Riksdagens protokoll
1993/94:107

Torsdagen den 19 maj

Kl. 12.00–17.58
19.00–21.06

1 § Hänvisning av ärenden till utskott

Föredrogs och hänvisades
Motionerna
1993/94:Sf52 – Sf58 till socialförsäkringsutskottet

2 § Beslut rörande utskottsbetänkanden som slutdebatterats den 18 maj

KU44 Valperiodens längd och vissa andra grundlagsfrågor (förnyad behandling)
Mom. 3 (övergång till republik)
1. utskottet
2. men. i motsvarande del (v)
Votering:
281 för utskottet
19 för men.
6 avstod
43 frånvarande
Kammaren biföll utskottets hemställan.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 112 s, 73 m, 27 fp, 26 c, 22 kds, 20 nyd, 1 -
För men.: 5 s, 12 v, 2 -
Avstod: 5 s, 1 fp
Frånvarande: 16 s, 7 m, 5 fp, 5 c, 4 kds, 3 nyd, 2 v, 1 -

Mom. 8 (sambandet mellan mandat och parti)
1. utskottet
2. res. 2 (nyd)
Votering:
290 för utskottet
21 för res. 2
38 frånvarande
Kammaren biföll utskottets hemställan.

1 *Riksdagens protokoll 1993/94. Nr 107*

Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 125 s, 73 m, 28 fp, 26 c, 23 kds, 12 v, 3 -
För res. 2: 1 m, 20 nyd
Frånvarande: 13 s, 6 m, 5 fp, 5 c, 3 kds, 3 nyd, 2 v, 1 -

Mom. 13 (folkomröstningsinstitutet)
1. utskottet
2. res. 3 (s)
Votering:
189 för utskottet
124 för res. 3
36 frånvarande
Kammaren biföll utskottets hemställan.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 1 s, 75 m, 30 fp, 26 c, 23 kds, 20 nyd, 11 v, 3 -
För res. 3: 124 s
Frånvarande: 13 s, 5 m, 3 fp, 5 c, 3 kds, 3 nyd, 3 v, 1 -

Mom. 15 (politiska resurser m.m.)
1. utskottet
2. men. i motsvarande del (v)
Votering:
301 för utskottet
13 för men.
35 frånvarande
Kammaren biföll utskottets hemställan.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 125 s, 75 m, 30 fp, 26 c, 23 kds, 20 nyd, 2 -
För men.: 12 v, 1 -
Frånvarande: 13 s, 5 m, 3 fp, 5 c, 3 kds, 3 nyd, 2 v, 1 -

Mom. 19 (Utrikesnämnden)
1. utskottet
2. res. 5 (nyd)
Votering:
284 för utskottet
29 för res. 5
36 frånvarande
Kammaren biföll utskottets hemställan.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 125 s, 75 m, 30 fp, 26 c, 23 kds, 2 nyd, 3 -
För res. 5: 17 nyd, 12 v
Frånvarande: 13 s, 5 m, 3 fp, 5 c, 3 kds, 4 nyd, 2 v, 1 -

Övriga moment
Kammaren biföll utskottets hemställan.

SkU32 Ändrad deklarationstidpunkt m.m.
Kammaren biföll utskottets hemställan.

SkU41 Ändring av konventionen om förenkling av formaliteterna vid handel med varor
Kammaren biföll utskottets hemställan.

JuU22 Tilläggsbudget
Kammaren biföll utskottets hemställan.

JuU24 Instansordningen m.m. i de allmänna förvaltningsdomstolarna
Kammaren biföll utskottets hemställan.

JuU25 En brottsofferfond, m.m.
Mom. 2 (en brottsofferfond m.m.)
1. utskottet
2. res. 1 (s)
Votering:
176 för utskottet
138 för res. 1
35 frånvarande
Kammaren biföll utskottets hemställan.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 75 m, 30 fp, 26 c, 23 kds, 20 nyd, 2 -
För res. 1: 125 s, 12 v, 1 -
Frånvarande: 13 s, 5 m, 3 fp, 5 c, 3 kds, 3 nyd, 2 v, 1 -

Mom. 6 (Brottsoffermyndigheten m.m.)
1. utskottet
2. res. 3 (s)
Votering:
173 för utskottet
139 för res. 3
37 frånvarande
Kammaren biföll utskottets hemställan.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 1 s, 75 m, 28 fp, 26 c, 22 kds, 20 nyd, 1 -
För res. 3: 124 s, 1 fp, 12 v, 2 -
Frånvarande: 13 s, 5 m, 4 fp, 5 c, 4 kds, 3 nyd, 2 v, 1 -

Mom. 13 (utvärdering av lagen om målsägandebiträde)
1. utskottet
2. res. 7 (s)
Kammaren biföll utskottets hemställan med acklamation.

Mom. 14 (anonymitet för målsägande och vittnen, m.m.)
1. utskottet
2. res. 8 (nyd)
Votering:
292 för utskottet
20 för res. 8

1 avstod
36 frånvarande
Kammaren biföll utskottets hemställan.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 123 s, 75 m, 30 fp, 26 c, 22 kds, 1 nyd, 12 v, 3 -
För res. 8: 1 s, 19 nyd
Avstod: 1 kds
Frånvarande: 14 s, 5 m, 3 fp, 5 c, 3 kds, 3 nyd, 2 v, 1 -

Mom. 27 (myndigheternas handläggningsrutiner m.m.)
1. utskottet
2. res. 10 (s)
Votering:
175 för utskottet
139 för res. 10
35 frånvarande
Kammaren biföll utskottets hemställan.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 75 m, 30 fp, 26 c, 23 kds, 20 nyd, 1 -
För res. 10: 125 s, 12 v, 2 -
Frånvarande: 13 s, 5 m, 3 fp, 5 c, 3 kds, 3 nyd, 2 v, 1 -

Mom. 28 (förtursfrågor m.m.)
1. utskottet
2. res. 11 (nyd)
Votering:
290 för utskottet
22 för res. 11
37 frånvarande
Kammaren biföll utskottets hemställan.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 122 s, 75 m, 30 fp, 25 c, 23 kds, 12 v, 3 -
För res. 11: 1 s, 1 c, 20 nyd
Frånvarande: 15 s, 5 m, 3 fp, 5 c, 3 kds, 3 nyd, 2 v, 1 -

Övriga moment
Kammaren biföll utskottets hemställan.

JuU27 Ansvarsfrihetsgrunder m.m.
Kammaren biföll utskottets hemställan.

JuU28 Elektronisk övervakning
Mom. 2 (avgift från den dömde)
1. utskottet
2. res. (s)
Votering:
174 för utskottet
129 för res.

5 avstod
41 frånvarande
Kammaren biföll utskottets hemställan.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 1 s, 75 m, 28 fp, 26 c, 23 kds, 19 nyd, 2 -
För res.: 122 s, 6 v, 1 -
Avstod: 5 v
Frånvarande: 15 s, 5 m, 5 fp, 5 c, 3 kds, 4 nyd, 3 v, 1 -

Övriga moment
Kammaren biföll utskottets hemställan.

FöU11 Tilläggsbudget inom Försvarsdepartementets område
Kammaren biföll utskottets hemställan.

KrU34 Ytterligare anslag på tilläggsbudget till statsbudgeten för budgetåret 1993/94, m.m.
Kammaren biföll utskottets hemställan.

TU31 Avveckling av Handelsflottans pensionsanstalt
Kammaren biföll utskottets hemställan.

JoU26 Vissa jordbrukspolitiska frågor
Mom. 2 (Stöd till jordbruket och livsmedelsindustrin i norra Sverige)
1. utskottet
2. res. i motsvarande del (s)
Votering:
174 för utskottet
140 för res.
35 frånvarande
Kammaren biföll utskottets hemställan.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 75 m, 30 fp, 26 c, 23 kds, 19 nyd, 1 -
För res.: 125 s, 1 nyd, 12 v, 2 -
Frånvarande: 13 s, 5 m, 3 fp, 5 c, 3 kds, 3 nyd, 2 v, 1 -

Mom. 4 (vissa övriga frågor om Norrlandsjordbruket)
1. utskottet
2. res. i motsvarande del (s)
Votering:
173 för utskottet
139 för res.
1 avstod
36 frånvarande
Kammaren biföll utskottets hemställan.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 74 m, 30 fp, 26 c, 23 kds, 19 nyd, 1 -
För res.: 125 s, 12 v, 2 -

Avstod: 1 nyd
Frånvarande: 13 s, 6 m, 3 fp, 5 c, 3 kds, 3 nyd, 2 v, 1 -

Övriga moment
Kammaren biföll utskottets hemställan.

NU18 Bank- och försäkringsfrågor
Mom. 1 (konkurrensförhållandena på bankmarknaden)
1. utskottet
2. res. 1 (m, fp, c, kds)
Votering:
158 för utskottet
156 för res. 1
35 frånvarande
Kammaren biföll utskottets hemställan.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 125 s, 1 fp, 20 nyd, 10 v, 2 -
För res. 1: 75 m, 29 fp, 26 c, 23 kds, 2 v, 1 -
Frånvarande: 13 s, 5 m, 3 fp, 5 c, 3 kds, 3 nyd, 2 v, 1 -

Mom. 2 (försäljning av Nordbanken)
1. utskottet
2. res. 2 (nyd)
Votering:
290 för utskottet
19 för res. 2
40 frånvarande
Kammaren biföll utskottets hemställan.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 122 s, 74 m, 30 fp, 25 c, 23 kds, 1 nyd, 12 v, 3 -
För res. 2: 19 nyd
Frånvarande: 16 s, 6 m, 3 fp, 6 c, 3 kds, 3 nyd, 2 v, 1 -

Mom. 14 (försäkringsvillkor och jämställdhet)
1. utskottet
2. men. (v)
Votering:
293 för utskottet
17 för men.
4 avstod
35 frånvarande
Kammaren biföll utskottets hemställan.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 123 s, 75 m, 27 fp, 26 c, 21 kds, 20 nyd, 1 -
För men.: 1 s, 2 fp, 12 v, 2 -
Avstod: 1 s, 1 fp, 2 kds
Frånvarande: 13 s, 5 m, 3 fp, 5 c, 3 kds, 3 nyd, 2 v, 1 -

Övriga moment
Kammaren biföll utskottets hemställan.

NU21 Provning och kontroll
Mom. 1 (riktlinjer för marknadskontrollen)
1. utskottet
2. res. 1 (s)
Votering:
172 för utskottet
139 för res. 1
38 frånvarande
Kammaren biföll utskottets hemställan.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 74 m, 29 fp, 26 c, 22 kds, 20 nyd, 1 -
För res. 1: 125 s, 12 v, 2 -
Frånvarande: 13 s, 6 m, 4 fp, 5 c, 4 kds, 3 nyd, 2 v, 1 -

Mom. 5 (Elsäkerhetsverket)
1. utskottet
2. res. 2 (s)
Votering:
174 för utskottet
139 för res. 2
36 frånvarande
Kammaren biföll utskottets hemställan.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 74 m, 30 fp, 26 c, 23 kds, 20 nyd, 1 -
För res. 2: 125 s, 12 v, 2 -
Frånvarande: 13 s, 6 m, 3 fp, 5 c, 3 kds, 3 nyd, 2 v, 1 -

Övriga moment
Kammaren biföll utskottets hemställan.

NU24 Handräckning inom ramen för EES-avtalets konkurrensregler
Kammaren biföll utskottets hemställan.

AU24 Lag om arbetsförmedlingsregister
Mom. 3 (registrering av uppgifter hos länsarbetsnämndernas centrala kanslier)
1. utskottet
2. men. i motsvarande del (v)
Votering:
297 för utskottet
14 för men.
2 avstod
36 frånvarande
Kammaren biföll utskottets hemställan.
Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 125 s, 75 m, 28 fp, 25 c, 23 kds, 20 nyd, 1 -
För men.: 12 v, 2 -
Avstod: 2 fp
Frånvarande: 13 s, 5 m, 3 fp, 6 c, 3 kds, 3 nyd, 2 v, 1 -

Övriga moment
Kammaren biföll utskottets hemställan.

AU25 Riksdagens revisorers förslag angående arbetsmarknadspolitiken
Kammaren biföll utskottets hemställan.

BoU23 Tilläggsbudget till statsbudgeten för budgetåret 1993/94 i vad avser byggforskning
Kammaren biföll utskottets hemställan.

BoU24 Tilläggsbudget till statsbudgeten för budgetåret 1993/94 i vad avser fastighetsdataverksamheten
Kammaren biföll utskottets hemställan.

BoU25 Placering av medel som deponerats hos myndighet
Kammaren biföll utskottets hemställan.

Meddelande om samlad votering

Talmannen meddelade att skatteutskottets betänkande SkU31 och utrikesutskottets betänkande UU26 skulle avgöras i ett sammanhang efter avslutad debatt.

3 § Rättssäkerhet vid beskattningen

Föredrogs
skatteutskottets betänkande
1993/94:SkU31 Rättssäkerhet vid beskattningen (prop. 1993/94:151).

Anf. 1 LARS HEDFORS (s):

Fru talman! Kravet på rättssäkerhet vid beskattningen är varken särskilt nytt eller kontroversiellt – tvärtom. Rättssäkerhetsaspekterna har alltid haft en framträdande plats vid utformningen såväl av materiella skatteregler och deklarationsförfaranden som vid uppbörd och kontroll. Skatteförvaltningen bedriver också sedan länge sin verksamhet med tillbörlig respekt för den enskildes integritet och rättigheter.

Det finns i dag inte heller någon allvarlig kritik mot skatteförvaltningens arbetssätt eller befogenheter. I de allra flesta fall löper kontrollarbetet friktionsfritt i samverkan mellan revisorn och den reviderade.

Den kritik som förekommer på detta område handlar om någonting helt annat och riktar sig främst mot regeringens handfallenhet inför det tillta-

gande skattefusket och den växande och allt grövre ekonomiska brottsligheten. Riksdagens revisorer påpekade t.ex. i en rapport om den ekonomiska brottsligheten att dagens lagstiftning ger dåligt stöd åt myndigheternas kontrollarbete. De förslag som regeringen nu lägger fram kommer att ytterligare försvåra detta kontrollarbete.

Vi socialdemokrater har naturligtvis inget emot att förbättra rättssäkerheten för den enskilde medborgaren. För oss har det alltid varit självklart att statsorganen skall följa gällande regler. Lika självklart är det att det skall finnas skydd för den enskilde mot missbruk från statsmaktens sida och mot oberättigade anspråk från den offentliga maktens sida.

Men för oss socialdemokrater finns det ytterligare en viktig aspekt på rättssäkerheten. Vi menar att i rättssäkerheten också ligger att den enskilde skall skyddas mot skador till följd av brottslighet eller otillbörligt utnyttjande av enskild makt. Det handlar helt enkelt om att den enskilde skattebetalaren skall ha garantier för att skattebördan fördelas enligt gällande rätt och att övriga skattebetalare fullgör sina skyldigheter. Den enskilde näringsidkaren skall t.ex. garanteras konkurrens på lika villkor och att åtgärder vidtas för att övriga näringsidkare fullgör sina skyldigheter.

Denna aspekt på rättssäkerheten har fått en underordnad ställning i regeringens proposition. Däremot tog riksdagens revisorer upp den i sin rapport. De konstaterade att samhällets misslyckanden i kampen mot den ekonomiska brottsligheten har inneburit att allmänhetens tillit till rättssamhället har urholkats och att företagen i många branscher inte längre konkurrerar på lika villkor.

En annan viktig aspekt på rättssäkerheten är att de enskilda skall kunna förutse de rättsliga följderna av sitt handlande.

De problem som finns på detta område hänger i stor utsträckning samman med brister i skattelagstiftningens materiella utformning. Även här har riksdagens revisorer framfört kritik. I sin rapport påpekade man t.ex. att skattelagarna ofta är krångliga och att det finns betämmelser som är så svåra att tillämpa att det krävs flera domar i högsta instans för att rättsläget skall klarna.

Vi socialdemokrater anser att regeringen inte förmått leva upp till detta krav på ett rättssamhälle. Sedan den 1 januari i år råder det t.ex. mycket stor osäkerhet om vilka rättsregler som gäller på företagsbeskattningens område. I slutet av förra året gjorde riksdagens borgerliga majoritet på regeringens förslag omfattande förändringar i företagsbeskattningen. Redan efter en vecka insåg regeringen att man gått för långt och annonserade i en skrivelse förändringar i förändringarna. När sedan propositionen långt om länge kom så visade det sig att den viktigaste av de annonserade förändringarna inte kunde genomföras.

Ett annat exempel är regeringens famösa handläggning av problemen med den s.k. gröna dieseln. Här har skatteministern på kortare tid än ett år avgivit inte mindre än tre propositioner med förslag, förändringar och förändringar i förändringarna. Det här är ju rena parodin på lagstiftning och egentligen skulle man kanske kunna skratta åt eländet om det inte vore för de allvarliga konsekvenserna för bl.a. rättssäkerheten genom att förutsebarheten blir i det allra närmaste obefintlig.

Det här är ett av de stora problem som de rättsvårdande myndigheterna i dag ställs inför. Ett annat och mycket större är den snabba utvecklingen av den ekonomiska brottsligheten.

Forskare vid Brottsförebygggande rådet har uppskattat den svarta ekonomin till ca 100 miljarder kronor. Jurist- och samhällsvetareförbundet framhåller i sitt remissyttrande att det nu närmast råder "inbördeskrig" mellan brottsbekämpare och ekobrottslingar, och riksdagens revisorer konstaterade i sin rapport att de ekonomiska brotten inte bara blivit fler utan också grövre.

Denna destruktiva och snabba utveckling ställer ökade krav på kompetens, kapacitet och förmåga till snabbt handlande hos skatteförvaltningen. Det handlar inte bara om att kontrollera att bokföringen är korrekt eller att lämnade uppgifter är fullständiga. Det handlar allt oftare om att förhindra att bokföring och annat bevismaterial förstörs eller om att skattemedel försvinner utomlands. Här gäller det för skattemyndigheterna att kunna handla snabbt och rationellt.

Förslagen i regeringens proposition motverkar myndigheternas möjligheter på detta område. De försvårar kampen mot den ekonomiska brottsligheten, och de ger en fullständigt felaktig signal till både allmänheten och brottslingarna.

Jag vet inte hur många av kammarens ärade ledamöter som läst Dagens Nyheters debattsida i dag. Där framförs en fullständigt nedgörande och förkrossande kritik av regeringens förslag på detta område. Här står: Regeringens nya förslag gör det i princip omöjligt för skattemyndigheten att komma åt skattefusk. Förslaget är det sämsta och minst genomtänkta som regeringen presenterat under sin tid vid makten.

Det är inte vem som helst som skrivit detta. Det är ordföranden i Civilekonomernas riksförbund Jan Eskil Jörby. Han är representant för dem som har att handskas med dessa frågor vid den s.k. fronten. Det borde stämma till eftertanke hos den borgerliga regeringen.

Förslagen innebär att skatteförvaltningens befogenheter när det gäller att vidta kontrollåtgärder mot den skattskyldiges vilja dels begränsas, dels i stor utsträckning överförs till länsrätten. Det säger sig självt att detta skulle minska möjligheterna till en effektiv skattekontroll. Kontrollverksamheten kommer att bli tyngre, ta mer tid och mer resurser.

Särskilt allvarliga är begränsningarna i möjligheterna att bedriva revisionsverksamhet. Regeringen föreslår t.ex. att den s.k. tredjemansrevisionen skall avskaffas och ersättas med ett system med kontrolluppgifter. Man måste fråga sig hur regeringens bild av verkligheten ser ut. Är man t.ex. medveten om att näringsstrukturen i Sverige i dag i stor utsträckning kännetecknas av nätverk med mycket samverkan och stor intressegemenskap mellan företagen?

Är man medveten om att dagens ekonomiska brottslighet till stor del består av momsbedrägerier och falska fakturor? Mervärdesskatten är, som alla vet, en skatt i flera led, och myndigheterna måste snabbt kunna stämma av uppgifterna från det reviderade företaget mot uppgifter i andra företag.

Nu föreslår man visserligen att tredje man i stället skall kunna avkrävas en kontrolluppgift. Men det är ju ett mycket trubbigt instrument. Risken är

stor att oriktiga uppgifter lämnas och att grundnoteringar om transaktionernas rätta innehåll förstörs eller undanskaffas.

För landets alla seriösa företagare – det finns faktiskt många sådana – är en effektiv revisionsverksamhet inget som helst problem. Den är snarare ett stöd. Det är de oseriösa företagen som har anledning att känna obehag inför tanken på en revision. Det är just precis vad de skall göra. Jag kan inte förstå vad regeringen har för anledning att minska övervakningen av dessa företag, i all synnerhet som denna övervakning är till en klar fördel för de seriösa företagen. Det ger dem möjlighet att konkurrera på lika villkor.

Regeringen föreslår också att möjligheterna till revision av fysiska personer tas bort. Vi socialdemokrater tycker att det ligger en del i det förslaget. Vi menar dock att det först behövs ytterligare tankearbete för att reda ut hur vi skall klara av kontrollen av de enskilda personer som bedriver en omfattande handel med värdepapper utan att vara näringsidkare.

Att detta är ett gigantiskt problem fick vi klart för oss av ett antal tidningsartiklar för någon månad sedan. Här framgick det med all önskvärd tydlighet att kontrollen av reavinster på aktier hos enskilda personer i stort sett är obefintlig. Och det är inte småpengar som det handlar om. Bara under 1993 omsattes det aktier för 286 miljarder kronor på Stockholmsbörsen. Kurserna steg med 54 %. Många gjorde sig en rejäl hacka. Min fråga till majoritetens talesman blir därför: Vilka åtgärder tänker ni vidta för att lösa detta enorma kontrollproblem, när ni nu utan vidare tar bort möjligheterna att revidera enskilda personer?

Vi socialdemokrater motsätter oss också föreslaget om att avskaffa bevissäkringslagen. Det är ett viktigt vapen mot skattefusk och fiffel. Det vapnet vrider nu regeringen ur händerna på skattemyndigheterna. I dess ställe sätter man något som man kallar tvångsåtgärdslagen.

Vår principiella uppfattning är att skatterevisioner och andra kontrollåtgärder så långt möjligt skall genomföras i samverkan med den skattskyldige. Vi anser dock att skattemyndigheterna bör ha möjligheter att utan större dröjsmål fullfölja en påbörjad skattekontroll, även om den skattskyldige skulle vägra att medverka.

Dessa möjligheter beskärs starkt i den nya tvångsåtgärdslagen. Risken är mycket stor att denna lag endast kommer att gynna de oseriösa företagen. Dessa företag får nu möjligheter att förhala skatteutredningar genom att varken tillåta revision i företagets lokaler eller genast ställa räkenskaper och andra handlingar som behövs för revisionen till skattemyndigheternas förfogande.

Den oseriöse företagaren vinner på detta vis tid för att kunna förstöra eller undanskaffa relevant information. Det drabbar alltså återigen den seriöse företagaren i form av sämre konkurrensvillkor. Man kan fråga sig om det verkligen är detta som regeringen vill åstadkomma.

Fru talman! Jag tänker inte gå igenom alla regeringens förslag och våra motförslag. Det skulle ta för lång tid. Jag har försökt peka på hur regeringens förslag försvårar kampen mot den ekonomiska brottsligheten och hur den faktiskt också urholkar rättssäkerheten.

Jag skall sluta mitt anförande med en fråga till majoritetens talesman. Regeringens förslag i propositionen motiveras, åtminstone, med omsorgen om

rättssäkerheten. Man begränsar skattemyndigheternas möjligheter att vidta kontrollåtgärder mot den skattskyldiges vilja. Man överför beslutanderätten om sådana åtgärder till länsrätten. Allt detta görs – säger man – av hänsyn till den enskildes integritet och rättssäkerhet. Hur kan det då mot den bakgrunden komma sig att regeringen bara för en månad sedan lade fram en annan proposition som går stick i stäv med dessa ambitioner? Jag tänker på propositionen som skall reglera EFTA:s övervakningsmyndighets möjligheter att genomföra undersökningar av svenska företag i konkurrensärenden. Enligt det förslaget skall övervakningsmyndigheten kunna genomföra sådana undersökningar trots att företagen motsätter sig det, och man skall kunna dyka på vilket företag som helst utan föregående varning.

Det som svenska företagare nu har att se fram emot är de beryktade s.k. dawn-raids, dvs. oanmälda besök vid kontorstidens början, utan föregående domstolsbeslut och med mycket små möjligheter att skydda särskilda utrymmen eller att undanta känsliga handlingar. Här har regeringen inga invändningar, tvärtom. Man tillstyrker förslagen varmt.

Hur kommer det sig, Knut Wachtmeister, att aktiviteter som i det ena ögonblicket är höjden av rättsosäkerhet i nästa ögonblick accepteras fullt ut av den borgerliga regeringen? Vadan denna dubbelmoral? Kan det vara så att anslutningen till EU går före närmast heliga moderata principer om rättssäkerhet för den enskilde, så att ändamålet helgar medlen?

Fru talman! Jag yrkar bifall till reservationerna nr 1, 4 och 13. Vi socialdemokrater vidhåller självfallet våra ståndpunkter i våra övriga reservationer, men jag avstår för tids vinnande från att yrka bifall till dem.

I detta anförande instämde Bruno Poromaa.

Anf. 2 PETER KLING (nyd):

Fru talman! Skatteutskottets betänkande SkU31 behandlar rättssäkerhet vid beskattningen.

Vi nydemokrater tycker att regeringens proposition i detta ärende är ett steg i rätt riktning. Men den är långt ifrån tillräcklig. Det är därför vi har sex reservationer till betänkandet. Jag tänker inte diskutera dessa reservationer så mycket i detalj. Jag skall mer gå in på lagstiftningsområdet.

Från Ny demokratis sida anser vi att man bör sätta individen i främsta rummet, inte någon myndighet. Vi anser därför att rättssäkerheten för den enskilde måste vara hundraprocentig när det gäller skattefrågor; det måste den för övrigt vara på alla områden.

Vi har ett samhälle i vilket medborgarna tyvärr har åsidosatt rättssäkerheten. Det gör de genom att protestera, tyst. Det bevisas klart och tydligt när man tittar på samhällsstruktureringen och hur den fungerar. Vi har en svart sektor som troligtvis omfattar närmare 150 miljarder kronor. Det är, mina damer och herrar i denna kammare, 10–12 % av BNP.

Jag talade i förra veckan med engelska polisen som bekämpar ekonomisk brottslighet, och jag talade med skattemyndigheterna i London. Den svarta sektorn uppskattas i England till ca 4 %. Man tyckte i och för sig att det var litet för högt. Engelska polisen frågade mig om Sveriges svarta sektor. Och jag svarade att den utgjorde 10–12 %.

Varför blir det då på detta sätt? Det beror på att medborgarna i det svenska samhället inte har någon tilltro till oss i denna kammare, lagstiftarna. Vi stiftar lagar som inte är trovärdiga. Då – ursäkta utrycket – bryr sig inte medborgarna i samhället om lagarna. Det är bara så enkelt.

Jag skall ta upp några exempel. Det är visserligen känsligt att göra så i denna kammare, fru talman! Men jag skall tala om den kostnadsersättning som riksdagsledamöterna får. Det är alltså ett arvode som vi riksdagsledamöter får. Vi har dels en viss lön, dels en viss kostnadsersättning därutöver. Denna kostnadsersättning skall täcka våra utgifter för telefon, tidningar, data, eventuella hotellrum osv. Hör och häpna! Denna kostnadsersättning beskattas olika för oss riksdagsledamöter. Det är alltså ingen likvärdig behandling ens när det gäller denna kostnadsersättning. Skattemyndigheterna ute i landet tolkar vår kostnadsersättning på olika sätt. En del riksdagsledamöter får på kostnadsersättningen avdrag för tidningar; det går alltså igenom. I andra län får vissa riksdagsledamöter inte godkänt för kostnaden av tidningar. En del får sin representation godkänd osv. Jag skulle kunna dra fram olika exempel i ett par tre timmar, men ni förstår säkert vad jag menar.

Inte ens vi riksdagsledamöter är likvärdiga inför skattelagarna. Hur skall vi då i denna kammare kunna begära att vanliga, snälla, hederliga människor på gatan skall följa lagstiftningen? Det är något som jag inte begriper. Hur skall vi kunna åstadkomma någon trovärdighet? Vi talar om politikerförakt, men vi i denna kammare får banne mig skylla oss själva. Det är bara så. Om vi inte kan stifta klarare lagar och inrätta klarare regler, så att skattemyndigheterna kan tolka vår lagstiftning på ett korrekt sätt och så att skattebetalarna kan behandlas likvärdigt blir vi aldrig trovärdiga. Det lovar jag. Då kanske vår svarta sektor om ett år eller två ligger på 200 miljarder kronor.

Jag tänker ta upp ett typiskt ärende som vi i skatteutskottet talade om för någon månad sedan. Vi talade om taxiägare. Vi anser att när en taxi rullar mer än 8 000 mil per år skall taxiägaren inte beskattas för något förmånsvärde för bilen om han äger bilen själv. Utskottet var enigt om detta. Hör och häpna vad utskottet skriver om lagstiftningen: "Regeln om skattefrihet vid ringa användning privat torde" – hörde ni, torde! – "också leda till att en taxiägare i allmän inte bör beskattas för något förmånsvärde för en bil som gått i taxitrafik mer än 8 000 mil per år, om han dessutom har en annan bil för privatbruk. Dessutom bör vid körning över 6 000 mil förmånsvärdet jämkas till ett halvt basbelopp —— —— ——." Detta skickar vi ut till Riksskatteverket. Riksskatteverket skickar sedan ut direktiv till sina skattemyndigheter ute i landet om att en bil som gått mer än 8 000 mil per år inte bör förmånsbeskattas.

Låt oss ta ett exempel från min kommun. Där finns en taxiägare vars bil rullar 8 001 mil per år. I det fallet anser skattemyndigheterna att denne person inte bör förmånsbeskattas. Hans bil värderas alltså inte ens till ett halvt basbelopp. I Skövde finns det en taxiägare som har en bil som rullar 14 000 mil per år. Denne taxiägare bor bredvid en skattemas. Skattemasen har sett taxiägaren privat åka och köpa korv eller ett paket cigaretter en gång. Denne taxiägare blir förmånsbeskattad med 35 000 kr. Därefter träffas de två taxiägarna och diskuterar detta. Den ene säger att hans bil rullar 14 000 mil och att han förmånsbeskattas, och den andre säger att hans bil rullar ca 8 000 mil

men att han inte blir beskattad på det sättet. Tror ni att de får något förtroende för denna kammare? Det måste ju stå "skall" i lagtexten, så att alla taxiägare behandlas på lika villkor. Så enkelt är det. Annars får vi ingen trovärdighet för rättssäkerheten. Jag garanterar er detta.

Till sist, fru talman, vill jag ironisera litet grand över det här. Jag har hört vissa riksdagsledamöter i kammaren säga att "bör" bör tolkas som "skall". Jag har ringt till ett tjugotal skattemyndigheter och frågat hur de tolkar "bör". De har sagt att de tolkar "bör" som "bör", inte som "skall".

Därför skulle jag vilja lägga till ett PS i lagstiftningen, där det skall stå: "Bör" bör tolkas som "skall", och därför bör "bör" vara "skall". Det är ganska bra. Ta med det i lagstiftningen, så skattemyndigheterna förstår vad vi i riksdagen menar!

Fru talman! Jag nämnde att vi har sex reservationer, men jag yrkar bifall till endast reservationerna 6 och 12, för att spara tid i kammaren.

Anf. 3 LARS BÄCKSTRÖM (v):

Fru talman! I kammarens debatter är tanken att vi lyssnar och att vi redovisar egna ståndpunkter. Vi i Vänsterpartiet har redovisat våra ståndpunkter i en meningsyttring till betänkandet, och jag behöver inte återge den.

Jag har lyssnat på de två föregående talarna, och jag kan säga att jag är överens med Lars Hedfors från Socialdemokraterna på alla väsentliga punkter. Jag är också till stora delar överens med Peter Kling från Ny demokrati när det gäller att skildra problemen med den svarta ekonomin.

Det är bara det att Ny demokratis talesman inte är riktigt överens med sig själv. Om han hade varit det, hade han varit överens med Hedfors och Bäckström om att man behöver förstärka insatserna mot den ekonomiska brottsligheten och inte luckra upp de instrument som samhället har för att beivra denna svarta sektor.

Det är alltså synd att Peter Kling inte kan vara överens med sig själv och med Hedfors och Bäckström – då hade vi kunnat bilda en majoritet för att behålla kraftfulla instrument mot den ekonomiska brottsligheten.

Vi vet nu att det finns en majoritet i kammaren som inte kommer att rubbas, och det är synd. Det gör att vi får pröva de här frågorna till hösten igen, när det finns en annan majoritet i kammaren. Det är synd att behöva diskutera lagstiftning i sådana här grundläggande rättsvårdande frågor flera gånger. Det vore värdefullt att ha ett stort mått av samsyn. Jag tror att det är möjligt att skapa en sådan. Vi har ju sett att företrädare för regeringspartier har gjort ett gott arbete inom Riksdagens revisorers verksamhet för att ta upp frågan om den ekonomiska brottsligheten. Det finns alltså möjligheter.

Men det finns också andra krafter inom de borgerliga partierna som är ideologiskt bestämda. Man har utgått från synen att det finns ett stort problemområde här. Man har hört detta under många år i opposition. Man har suttit på Rotaryluncher, man har träffat företagare som har klagat bitterligen, och man har läst Skattebetalarnas förenings tidning Sunt Förnuft, som har tagit upp en rad fall där skattskyldiga har utsatts för en dålig behandling. Det är fallet Hjortberg och fallet Alvgard, som är allvarliga fall.

Men vad man har glömt är att de här problemen är åtgärdade. Det har hänt mycket på lagstiftningsområdet sedan de här frågorna var aktuella. Vi

har fått F-skattebevis. Vi har redan gjort en rad uppstramningar inom den här sektorn.

Här är ett klassiskt problem i politiken: en bro för mycket. Man fortsätter av egen kraft att rulla frågan vidare, fast de akuta problemen inte längre finns.

Detta syns mycket tydligt i remissammanställningen, där olika typer av domstolar säger att det är bra att de får en klarare lagstiftning. Ja, det är nog riktigt att domstolarnas arbete kan underlättas. Men domstolarna har ju icke till syfte att vara ekopoliser. Domstolarna har ett intresse av att döma efter de lagar som finns, och de är naturligtvis intresserade av att ha en enkel lagstiftning.

Det finns också ett annat intresse i de här frågorna, som är en enkelhet i sig. Det finns ett intresse av att få in de skatteintäkter som samhället behöver och av att se till att företagare kan konkurrera på lika villkor.

Fru talman! I ett av remissvaren från civilekonomerna tog man ett mycket pedagogiskt exempel, med två småföretagare som säljer för 10 000 kr om dagen. Det räcker med att den ene företagaren tar undan bara 1 000 kr av sina intäkter om dagen och sätter in i en svart del av sin ekonomi, för att denne skall kunna sänka sina priser med 20 %. Om denna möjlighet finns, är risken påtaglig att några kommer att utnyttja den. Då kommer alla seriösa företagare – huvuddelen, den stora, förkrossande majoriteten, är ju hederliga företagare – att drabbas i ett oerhört svårt konkurrensläge.

Jag talar alltså för alla de företagare som har rätt att ställa krav på rättvisa och rimliga konkurrensvillkor.

Om vi lämnar civilekonomernas remissvar och tittar på vad en instans som Riksrevisionsverket har sagt, finner vi att man i sitt remissvar påtalar följande:

Det grundläggande motivet för utredningen och direktiven var att redan vidtagna åtgärder inte är tillräckliga. Enligt vår mening borde behovet av förändringar ha analyserats utifrån empiriskt underlag, där uppgifter om bl.a. antalet skattskyldiga som berörs och en närmare genomgång av konsekvenserna för enskilda ingår.

Ja, just det! När jag gick i skolan höll vi på med matematik, och vi fick ibland skriva VSB, dvs. vilket skulle bevisas. Det är det man har glömt i den här frågan. Man har inte bevisat behovet. Man har bara antagit att det finns stora problem, att många skattskyldiga drabbas orättmätigt. Men det vet vi inte.

Det kan sägas vara ett problem om det bara är ett fåtal som drabbas. Ja, det är ett problem, men man har inte bevisfört att det ens är ett fåtal som drabbas, utan man säger att någon möjligen, rent teoretiskt, skulle kunna tänkas drabbas av denna rättsregel som nu gäller. Men man har inte ens bevisfört enskildheterna, att man behöver komma till rätta med det. Det är det som är felet.

Jag tror inte att skatteutskottets ordförande kan tala om hur många aktuella rättsfall från den aktuella perioden som man egentligen skall ta upp och undanröja. Jag tror inte att vi kommer att få något svar i dagens debatt. Man angriper ett fiktivt problem, men man skapar reella möjligheter. Man kan angripa ett fiktivt, teoretiskt problem, men man skapar konkreta, verk-

liga möjligheter för ett avancerat skatteundandragande och ren brottslighet i vissa fall. Det är dåligt och illa avvägt.

Fru talman! Därför har vi i Vänsterpartiet sagt att det finns inslag i det här som vi kan överväga. Men vi vill ha en samlad lösning ihop med de åtgärdsprogram som förväntas från Riksdagsrevisorerna, med åtgärder mot ekonomisk brottslighet för att kunna lösa detta i en helhet. Detta var vår begäran. Men man säger nej. Man vill utnyttja den majoritet som man är säker på att man har denna vår, för att inte riskera att behöva diskutera detta tillsammans med andra politiska krafter till hösten. Därför tar man inte erbjudandet på allvar.

Detta säger också litet grand om varför man har så bråttom. Man är fast i ett teoretiskt tänkande i skattefrågorna, inte i en praktisk syn för att försöka garantera rättsskyddet men också rättvisa konkurrensvillkor och intresset av att få in medel till det allmänna.

Fru talman! Jag vill yrka bifall till Vänsterpartiets meningsyttring under mom. 1.

När det gäller enskildheterna har vi haft en rad synpunkter. Jag har redan sagt att jag till stor del instämmer i vad Lars Hedfors tidigare sade. Det gäller bl.a. frågorna om revision, som är den allvarligaste bristen i beslutsunderlaget i det här betänkandet. Det är aningslöst, fru talman, att tro att tredje man kommer att samarbeta lojalt vid skriftliga föreläggganden, på samma sätt som när det gäller obligatoriska kontrolluppgifter.

De här udda betalningarna kan avsiktligt eller oavsiktligt komma att utelämnas i svaren. Empiriska erfarenheter tyder på att företagen har en större lojalitet mot sina kunder och leverantörer än mot skattesystemet. Det är inte underligt i sig att det är så. Många skattefall visar att det är så. Undersökningar från BRÅ visar att det är oerhört viktigt att ha de här formerna för revisionsverksamhet. Det är viktigt att kunna inhämta selekterad information om räkenskaper. Detta är allvarligt.

Fru talman! Den tid jag begärde är nästan slut. Jag vill påpeka vad Hedfors sade och som vi har tagit upp i vår motion. Det är märkligt vad man anser vara rimligt när det gäller att kontrollera att konkurrensvillkoren är lika för att anpassa Sverige till EU och när det gäller gryningsraiderna. Men samma regler är helt otänkbara när det gäller att se till att skattereglerna följs. För att garantera marknaden är man villig att gå oerhört långt, men när det gäller att se till att vi har likhet inför betalningen till det allmänna väger integritetsskälen oerhört tungt. Det är en bedömning som visar en ideologisk position. Det är inte att se till verkligheten.

Anf. 4 KNUT WACHTMEISTER (m):

Fru talman! I den motion som ligger till grund för de socialdemokratiska reservationerna sjunger man inledningsvis rättssäkerhetens lov. Rättssäkerhetsaspekterna har alltid haft en framträdande plats i skattelagstiftningen, och dess tillämpning och uppslutning kring rättssamhället är ett av de värden som förenar de demokratiska krafterna. Detta låter mycket bra, liksom konstaterandet att skatteförvaltningen bedriver sin verksamhet med respekt för den enskildes integritet och rättigheter.

Efter att med instämmande ha läst detta hade man kunnat förvänta sig

att Socialdemokraterna skulle applådera de ytterligare förstärkningar av den enskildes rättigheter som förslagen i proposition 151 om rättssäkerheten i beskattningen innebär.

Så är dock ingalunda fallet, och jag har en känsla av att invändningarna till ganska stor del beror på önskan att opponera. I regeringsställning begrep Socialdemokraterna faktiskt att förbättringar för den enskilde var behövliga. I proposition 1988/89:126 föreslog Kjell-Olof Feldt en möjlighet att ersätta en skattskyldig för kostnader i mål om skatt eller tull. I proposition 1989/90:3 signerad Odd Engström föreslogs bättre garantier mot att enskilda drabbas av felaktiga beslut om betalningssäkring och dessutom talades det om att "förbättra den enskildes ställning i sådana mål".

Litet senare samma år ville Laila Freivalds i prop. 42 öka statens och kommunernas skadeståndsansvar för skador som vållas genom fel eller försummelse vid myndighetsutövning. Varför då inte stödja de förbättringar som föreslås och som är erfoderliga för att åstadkomma en verklig rättssäkerhet i beskattningen? Händelser under senare år har visat svagheter som vi nu försöker rätta till – jag säger "vi" eftersom jag har haft förmånen att vara moderat representant i den kommitté vars betänkande ligger till grund för propositionen.

Lars Bäckström sade nyss att sådana fall som Halvar Alvgard redan var tillrättade. Det är inte sant. De förbättringar i betalningssäkring och bevissäkring som vi nu föreslår är framsprungna ur bl.a. Halvar Alvgard-fallet. Lars Hedfors påstår att utredningen har dragit på sig "ett antal tungt vägande invändningar" som senare har listats i ett mindre antal punkter i hans motion.

Talen om påtalade brister har ingen som helst förankring i verkligheten. Under mina 21 år i riksdagen har jag deltagit i kanske ett dussin statliga utredningar. Jag kan inte erinra mig att någon av dessa har blivit så positivt bemött som just den om rättssäkerheten vid beskattningen, både i medier och i remissvaren.

Lars Hedfors tog upp Jörbys artikel i Dagens Nyheter i dag. Jag har en del synpunkter på detta. Jörby är ordförande för civilekonomerna som enligt egen utsago representerar de flesta av de kvalificerade skatterevisorerna. Jörby är själv skatterevisor, därför kan man spåra den fiskala bockfoten. Men han satt också med i den undergrupp inom Riksskatteverket som arbetade fram Riksskatteverkets remissvar som jag strax kommer till. När han inte fick gehör för sina åsikter där blev han väl förbaskad och skrev remissutlåtandet för civilekonomernas räkning och artikeln i Dagens Nyheter. Jag skall inte gå in för mycket på detta, men det är en grov förlöpning från honom att beskylla hedervärda personer för att inte ta hänsyn till erfoderlig kontroll. Det gäller bl.a. kammarrättslagman Peter Wennerholm, Riksskatteverkets tidigare kontrollchef Bo Norrman som numera är länsskattechef, departementsråden Lena Moore i Justitiedepartementet och Karin Almgren i Finansdepartementet. Ingen av dessa kan beskyllas för att vara kontrollfientliga. Jörby borde ta tillbaka sitt påstående.

Av remissvaren på betänkandet var 31 i huvudsak positiva och blott 6 negativa. Riksskatteverket, en tung remissinstans, säger: "Delar kommitténs grundläggande inställning när det gäller betydelsen av att värna om den en-

skildes rättssäkerhet. Riksskatteverket accepterar i allt väsentligt de framlagda förslagen."

Ett nytt citat: "Så långt statskontoret kan bedöma tillgodoser rättssäkerhetskommitténs förslag kraven på rättssäkerhet för den skattskyldige utan att inskränka på möjligheterna till en effektiv beskattning." Rättssäkerhetskommittén fick alltså väl godkänt från denna remissinstans.

Det känns också angeläget för mig att redovisa vad Kammarrätten i Stockholm tycker: "Kommittén har ställts inför den grannlaga uppgiften att stärka den enskildes rättssäkerhet på skatteområdet utan att detta medför att effektiviteten i skatteindrivningen minskas till en nivå som inte kan godtas från fiskalistisk synpunkt och av rättviseskäl. Kammarrätten finner att kommittén har lyckats väl med sin uppgift och tillstyrker i allt väsentligt de förslag som betänkandet innehåller." Mycket mer positivt i remissvaren skulle kunna citeras, men jag nöjer mig med detta så länge.

Lars Hedfors citerade tre gånger riksdagens revisorers uttalande om den ekonomiska brottsligheten och rättssamhället. Han glömde ett ganska viktigt citat. Det skall jag nu påminna honom om genom att citera följande: "Mot slutet av 1980-talet avmattades arbetet mot den ekonomiska brottsligheten. Polisen lyckades inte fylla vakanserna inom ekorotlarna i tillräcklig utsträckning. Ärendebalanserna växte och många brottsanmälningar blev inte föremål för utredning. Det blev allt tydligare att myndigheterna inte hade resurser och kompetens att klara situationen."

Jag kan också påminna Lars Hedfors om vad som har gjorts från regeringens sida sedan dess. Man har inrättat ett centralt ekobrottskommando, man har stärkt åklagarnas ställning och man har utbildat 30 nya ekoåklagare. Vid regeringsskiftet för snart tre år sedan sade man från regeringshåll att man eftersträvade 1 000 fler poliser. Det blev inte 1 000 fler poliser, utan det blev 1 500. De 15 600 poliser som fanns 1991 är nu 17 100. Det finns en lång rad andra åtgärder som regeringen har vidtagit som det kanske skulle föra för långt att redogöra för. Jag tycker att det här räcker.

I den socialdemokratiska motionen har man listat vad man kallar påfallande brister i propositionen. Jag skall nu bemöta dessa påståenden. Kommittén redovisar inte någon utredning om erfarenheterna av dagens lagstiftning. Detta är kvalificerat nonsens. I varje avsnitt redogör vi för rådande lagstiftning och påtalar behovet av förändringar, många gånger baserade på rättsfall ur verkliga livet. Den repliken gäller också Lars Bäckström, som påtalar att man inte hade gjort någon sådan utvärdering.

Vi beskylls också för att inte redovisa administrativa och kostnadsmässiga konsekvenser av förslagen. Inför detta påstående förefaller Socialdemokraterna inte ha orkat igenom hela betänkandet. På s. 227–230 redogörs det nämligen omsorgsfullt för genomförandet också för de väntade merkostnaderna – så och i propositionen, se s. 151.

För att följa den socialdemokratiska listningen är nästa kritiska påstående att vi inte redovisar möjligheterna till en effektiv och likformig tillämpning av skattereglerna. Även här hugger man i sten. Jag vill blott hänvisa till vad jag inledningsvis sade om Riksskatteverkets accepterande av utredningsförslaget. Tror för övrigt inte Lars Hedfors att den högt kvalificerade expertis

som har varit knuten till utredningen hade protesterat om så inte hade varit fallet? Så har inte skett – inte en reservation så långt ögat når!

Socialdemokraterna gillar inte heller förändringarna inom tullen. Jag har svårt att förstå varför människors möjligheter att exempelvis få ersättning för kostnader i mål om skatt inte också skall kunna gälla kostnader i mål om tull. Reglerna om efterkontroll i tullagen bör enligt vår uppfattning motsvara reglerna i taxeringslagen.

Den socialdemokratiska kritiken har resulterat i inte mindre än tio reservationer. Det skulle föra för långt att gå in på dessa en efter en då det jag tidigare här har anfört täcker det mesta av det som återges i reservationerna.

Vänsterpartiet har i en lång rad s.k. meningsyttringar i stort sett följt de socialdemokratiska reservationerna men gått längre när det gäller kontrollverksamheten, där den enskildes rätt får stå tillbaka.

Jag tycker att det är märkligt att Vänsterpartiet i första hand yrkar avslag på propositionen i dess helhet – märkligt därför att en enig kommittéutredning står bakom propositionen. Varför önskar Lars Bäckström så demonstrera mot ett förslag som blivit så positivt bemött också av remissinstanserna?

Ny demokrati har fogat sex reservationer till skatteutskottets betänkande där man genomgående vill gå längre än propositionen och utskottsmajoriteten när det gäller att slå vakt om den enskildes rätt. Det gäller anstånd med att betala in skatt, ersättning för den skattskyldiges kostnader i skattemål, generösare undantag vid betalningssäkring och uppräkning av gränser för återbetalning av kvarstående skatt och kortare tid när respiträntа skall utgå.

Dessutom vill Ny demokrati vidtaga en rad åtgärder för att ytterligare stärka den enskildes ställning.

Till det sistnämnda kan jag lägga att Rättssäkerhetskommittén har fått nya direktiv att fortsätta det reformarbete som inte inrymdes i den tidigare utredningen.

När det gäller de övriga reservationerna från Ny demokrati avstyrker utskottet de bakomliggande motionerna med motiveringen att avvägningen i propositionen mellan den enskildes och det allmännas intressen är väl balanserad.

Jag vill också hänvisa till det uppdrag i en del av dessa frågor som lämnats till Skattebetalningsutredningen.

Jag har funderat en hel del över varför det har blivit så markerade gränser mellan vår och Socialdemokraternas uppfattning i rättssäkerhetsfrågorna. Jag tror att jag har funnit svaret i Socialdemokraternas definition av rättssäkerhetsbegreppet. Så här heter det i den socialdemokratiska motionen:

"Vi menar att i rättssäkerheten också ligger att den enskilde skall skyddas mot direkta eller indirekta skador till följd av brottslighet eller otillbörligt utnyttjande av enskild makt. I beskattningssammanhang handlar det om att den enskilde skattebetalaren ska garanteras att skattebördan fördelas enligt gällande rätt, och att alla rimliga åtgärder vidtas för att säkerställa att övriga skattebetalare fullgör sina skyldigheter."

Dessa tankar återfinns i reservation nr 1. Lars Hedfors redogjorde också muntligt för dem här för en stund sedan.

Detta socialdemokratiska tänkesätt överensstämmer helt med EKO-kom-

missionens syn på rättssäkerheten. Nu är det emellertid värt att notera att ett enigt justitieutskott totalt underkände EKO-kommissionens "moderna" rättssäkerhetsbegrepp. Håller nu Lars Hedfors fast vid denna syn, blir min fråga om han anser att rättssäkerheten inte får överordnas effektiviteten.

Lars Hedfors hade några frågor. Det gäller dieseln och två olika propositioner som motsade varandra. Dessa kommer skatteministern att gå in på. Men beträffande dieseln kan jag säga att det inte var förutsägbart att massmedierna skulle hetsa upp en sådan stämning mot den grönfärgning som antagligen inte betyder så mycket när det gäller de bekymmer som har vidrått den oljan, utan det gäller snarast oljekvaliteten som sådan.

Vi tar inte bort kontrollen av enskilda personer, Lars Hedfors! Vidare blev ju generalklausulen mot skatteflykt sönderkritiserad. Då är det ett dåligt argument att först värna om den enskildes rättssäkerhet, som jag inledningsvis redovisade att Socialdemokraterna hade stått för, och sedan yrka på ett återinförande av generalklausulen.

Fru talman! Med det sagda yrkar jag bifall till propositionen och avslag på motionerna.

Anf. 5 LARS HEDFORS (s) replik:

Fru talman! Jag tar det sista i föregående anförande först. Det gäller alltså vår definition av rättssäkerhetsbegreppet. Här är Knut Wachtmeister förvånad över att vi tar upp frågan om skyddet för enskilda mot andra enskilda som bryter mot lagar. Det är väldigt egendomligt. Det handlar faktiskt om att se till att seriösa företag får en riktig konkurrenssituation. Vad ni gör med ert förslag är att ni undanröjer möjligheterna för enskilda företag som vill sköta sig och vara ordentliga – och det gäller de allra flesta företagen – att konkurrera på lika villkor. Man kan ju inte garantera att företag inte utsätts för övergrepp genom att andra företag smiter undan skatten.

Jag hade nog förväntat mig litet utförligare svar på mina frågor, t.ex. på min sista fråga – Lars Bäckström ställde samma fråga. Men svaret kommer kanske senare. Hur kan det alltså komma sig att man utan vidare går med på de ingrepp som EFTA:s kontrollorgan skall få göra i svenska företag? Oannonserat, som en blixt från klar himmel, skall man kunna dyka upp i företagen och begära att få se handlingar. Möjligheterna att få undan handlingar och att stänga utrymmen är nästan obefintliga. Det accepterar Knut Wachtmeister. Det hade kanske varit av värde, Knut Wachtmeister, att litet grand redovisa det också!

Sedan måste jag säga att jag protesterar ljudligt när Knut Wachtmeister avfärdar Jan Eskil Jörbys artikel i Dagens Nyheter. Han säger att den fiskala bockfoten dyker fram. Vad är det om inte ett jättelikt angrepp på en hel yrkeskår, nämligen på dem som är satta att ta in skatter här i Sverige och som gör ett jättejobb och ett gediget arbete under väldigt svåra förhållanden – den fiskala bockfoten! Sedan säger Knut Wachtmeister: Det är inte konstigt att Jörby skriver detta. Han var ju med i Riksskatteverkets referensgrupp, och där fick han inte gehör för sina åsikter. Då blev han sur och ledsen. Därför skrev han ett remissyttrande för Civilekonomernas riksförbund som går stick i stäv mot Riksskatteverkets yttranden.

Det är en oerhört stor anklagelse mot en hel yrkeskår, civilekonomerna,

att säga att de inte skulle stå bakom detta yttrande från deras egen förbundsledning. Möjligen finns det en eller annan civilekononom som inte ställer upp på det, men förbundet gör det.

Det skulle alltså vara fråga om något slags hämndbegär från Jan Eskil Jörbys sida. Det tycker jag är ett rätt dåligt angrepp, måste jag säga.

Jag får återkomma till de andra frågorna i nästa replik.

Anf. 6 KNUT WACHTMEISTER (m) replik:

Fru talman! Jag har ingalunda, som Lars Hedfors påstår, angripit hela den skattekår som Jörby i det här fallet företräder. Jag har angripit honom personligen därför att han i sin artikel i Dagens Nyheter beskyller ett antal hedervärda experter i utredningen för att vara kontrollfientliga. Dessutom skriver han om kommittén: "en kommitté, vars arbete nu resulterat i – – – de sämsta och minst genomtänkta förslag regeringen presenterat under sin regeringstid."

Hörde inte Lars Hedfors alla de citat från Riksskatteverket och andra som jag nyss redogjorde för. Det är en av de allra bäst mottagna utredningar som jag någonsin har varit med om. Jag kan återge vad en tidning som på intet sätt brukar vara regeringsvänlig, nämligen Sydsvenska Dagbladet, skriver: Skattelagstiftningen har länge varit i stort behov av en förnyelse i många avseenden. Rättssäkerhetskommitténs förslag kommer att underlätta inte bara skyddet av den skattskyldiges rättssäkerhet utan även genom ett klarare och entydigare regelverk skattemyndigheternas möjligheter att med rättsligt acceptabla metoder driva in skatteskulder. Att utvecklingen går dithän kan vi inte minst tacka Halvar Alvgard för.

Det var en av många i kören av positiva svar på Rättssäkerhetskommitténs betänkande.

Sedan ville Lars Hedfors ha svar beträffande motsättningarna mellan olika propositioner. Men som jag sade nyss är skatteministern här, och jag tänker inte stjäla alla frågorna från honom. Dem kommer han säkert att redgöra för.

Anf. 7 LARS HEDFORS (s) replik:

Fru talman! Jag tackar så mycket för att jag så småningom får svaret av skatteministern. Det hade i och för sig varit intressant med en kommentar också av skatteutskottets ordförande, inte minst när det gäller EFTA:s kontrollorgan, som skall få lov att göra väldiga ingrepp i den personliga rättssäkerheten. Det hade varit på sin plats att Knut Wachtmeister hade kommenterat det också.

Uttalandet att detta var den bäst mottagna utredningen på mycket länge i Sverige är väl en sanning med oerhört stor modifikation. Det finns många kända och viktiga remissorgan som har avstyrkt förslaget. Vi har nämnt Civilekonomernas riksförbund. Jag kan nämna att JUSEK, juristernas och samhällsvetarnas organisation, som också sysslar med de här frågorna, avstyrker förslaget helt och hållet. Vi vet att både TCO och Generaltullstyrelsen är oerhört negativa till detta.

Nu skall jag lämna detta ämne ett litet tag och övergå till ett helt annat ämne, om fru talmannen tillåter det. Det är nämligen så att det här förmodli-

gen är det sista replikskiftet mellan mig och Knut Wachtmeister. Jag har fått höra att Knut Wachtmeister inte kommer att delta i fler debatter här i kammaren. Därför tycker jag att det är på sin plats att framföra ett varmt tack till Knut Wachtmeister för många intressanta, intensiva och stimulerande debatter som vi har haft här i kammaren.

Jag tror också att jag vågar göra mig till talesman för hela utskottet och tacka för ett mycket gediget arbete som Knut Wachtmeister har utfört som utskottsordförande. Det har i mycket stor utsträckning grundat sig på sakkunskap och humor. Det tackar vi för, och vi vill önska Knut Wachtmeister en skön men aktiv pensionärstillvaro.

(Applåder)

Anf. 8 KNUT WACHTMEISTER (m) replik:

Fru talman! Nu hade jag tänkt komma med ett par dräpande inlägg. Bl.a. tänkte jag citera Claes Ljungh som är länsskattechef i Uppsala och som har varit mycket positiv i sitt remissyttrande. Han var tidigare en mycket ansedd medarbetare till Kjell-Olof Feldt.

Men efter de vackra orden från Lars Hedfors sida har stridslusten gått ur mig. Jag hoppas att ni ursäktar det. För den skull anser jag inte att jag har mindre på fötterna, för de argument jag har framfört tycker jag bär så långt att det får räcka.

Jag är angelägen att replikera på Lars Hedfors vänliga ord och säga att av de 21 år jag har varit i riksdagen har jag tillbringat 15 år i skatteutskottet. Det blev nio år som vice ordförande, sedan varvade jag ned tre år och var suppleant, men genom valresultatet fick jag varva upp igen. De tre sista åren har jag haft den stora förmånen att vara ordförande i skatteutskottet. Det har varit jobbigt, det har varit intressant och det har varit ytterst angenämt, både det samarbete jag har haft med motståndarsidan och självfallet med mina regeringskolleger. Det har varit mycket stimulerande.

Jag har under dessa 15 år tjänstgjort under fyra kunniga socialdemokratiska ordförande: Erik Wärnberg, Rune Carlstein, Jan Bergqvist och även Lars Hedfors. Jag tackar för det goda samarbete som vi har haft och för de raka diskussioner vi har fört. Det har aldrig varit något svekfullt, aldrig något felaktigt. Vi har haft olika åsikter, men vi har slagits med blanka vapen.

För att Lars Bäckström inte skall gå för hårt åt mig i nästa replik, som han har begärt, utsträcker jag naturligtvis tacket också till honom och till Peter Kling, som frågade nyss om jag tänke angripa honom. Jag sade: Det skall jag inte göra. – Då går jag, för jag har ett viktigt möte, sade han. Jag tackar Peter Kling i hans frånvaro.

Tack så hemskt mycket för att jag har fått förmånen att arbeta i skatteutskottet under dessa år!

(Applåder)

Anf. 9 LARS BÄCKSTRÖM (v) replik:

Fru talman! Eftersom jag tillhör den kategori människor som älskar och slår ihjäl med samma varma själ, vill jag naturligtvis återgälda artigheten. Jag representerar Vänsterpartiet som suppleant i utskottet, och jag hade sett fram emot att efter det här valet få sitta vid samma bord som Knut Wacht-

meister i skatteutskottets sessionssal och föra strider där. Nu har jag inte möjlighet till det i och med att Knut Wachtmeister väljer att lämna riksdagen, vilket jag därför beklagar.

Men jag ser fram emot skatteutskottets avslutande middag. Då får vi möjlighet att träffas vid bordet. Jag får lyssna på Knut Wachtmeister. Det kommer jag att roas av. Hoppas att jag kan roa också vid det tillfället. Snart skall jag oroa. Jag får tacka Knut Wachtmeister för den oväld och skicklighet som han har lett utskottets arbete med. Det har jag djup respekt och beundran för.

Nu till det som kanske oroar. Det är inte middag ännu. Knut Wachtmeister säger att det här är den bästa proposition som någonsin har lagts fram. Det märks bl.a. på det Sydsvenska Dagbladet skriver, en tidning som knappast kan anses vara regeringsvänlig. Men, fru talman, det syns ju hur olika meningar jag och Knut Wachtmeister har, hur olika bedömningar vi gör. Finns det många fler än skånska moderater som tycker att Sydsvenska Dagbladet är regeringsovänlig? Alla vi andra här i Sverige ser nog det som en tämligen regeringsvänlig tidning. Det var ju inte Arbetet det gällde. Där ser man att man kan göra skilda bedömningar av verkligheten. I det här fallet, Knut Wachtmeister, tror jag att jag ligger närmast verkligheten. Jag tror faktiskt att det är så även i de andra frågorna.

Knut Wachtmeister säger att remissinstanserna är nöjda. Ja visst, domstolsväsendet är nöjt, för de får enklare och klarare skatteregler. Ja visst. Det har jag respekt för. Men vi har inte skatteregler för att det skall vara enkelt att döma i rättssalarna. I så fall har vi en helt förändrad syn på lagstiftningen. Vi har ju skatteregler också för att tillgodose att rätt skatt tas ut på rätt sätt, att vi politiker får in det vi har tänkt oss.

Vi politiker är inte till för domstolsväsendet. Det är faktiskt tvärtom, Knut Wachtmeister! Vi politiker är till för att skydda allmänintresset. Det är den skillnaden jag gör. Det är därför vi får kritik från JUSEK, från Riksrevisionsverket, från civilingenjörerna, från Generaltullstyrelsen, från TCO. Det är långt ifrån så att alla är överens.

Men väljer man remissinstanserna på ett speciellt sätt, tar man in svar från de flesta kammarrätter i landet, får man säkert en förkrossande enighet om att detta underlättar arbetet. Men lagstiftningen är inte till för kammarrätternas skull.

Och, Knut Wachtmeister, vi har ett stort problem med ekonomisk brottslighet. Den här propositionen underlättar väl inte kampen mot den ekonomiska brottsligheten?

Anf. 10 KNUT WACHTMEISTER (m) replik:

Fru talman! Jag vill inte fördärva den goda stämningen genom att nu inleda en debatt med Lars Bäckström. Jag nöjer mig med vad jag har sagt tidigare.

Anf. 11 Statsrådet BO LUNDGREN (m):

Fru talman! Låt mig allra först instämma i Lars Hedfors ord till Knut Wachtmeister och fylla på med ett personligt tack för de tolv år som vi gemensamt arbetade i den moderata gruppen. Jag hade tillfälle att under Knut

Wachtmeister ledarskap i utskottsgruppen och i vår skattekommitté få uppleva dels kunskapen, dels kamratskapet och det ledarskap som jag uppskattade väldigt mycket.

Från den vänlighet som nu har präglat debatten till en kanske tuffare attityd, för det tycker jag att det finns anledning till. Låt mig allra först svara på den icke-närvarande Peter Klings fråga om beskattningen av kostnadsersättningar för riksdagsledamöter. Hur den skall hanteras i skattemyndigheterna är fullkomligt klar. Man skall ta upp till beskattning beloppet, och man drar av de kostnader man har haft. I vissa fall kan det naturligtvis vara olika förhållanden, och då kan det också bli olika utslag. Detta kan då hanteras, om det behövs, i olika skattedomstolar.

Knut Wachtmeister citerade vad Riksdagens revisorer skrev i sin rapport om bl.a. skattekontroll. Jag skall bygga på med ytterligare ett citat som jag tycker är intressant för att visa de brister som vi har varit tvungna att hantera efter det att vi tog över när Socialdemokraterna förlorade valet 1991. I en forskningsrapport från Brottsförebyggande rådet 1988 har docenten i straffrätt Hans-Gunnar Axberger gjort en genomgång av det lagstiftningsarbete på det här området som bedrevs av den dåvande socialdemokratiska regeringen. Författaren sammanfattar rapporten på följande sätt: "Min slutsats efter den slutvärdering som redovisas i denna rapport är emellertid att arbetet med ekonomisk brottslighet kom att bedrivas på ett felaktigt sätt. Det slarvades med fakta när det gällde de företeelser som skulle förebyggas/bekämpas. Det framlades illa beredda lagförslag under alltför stor tidspress och man hade en principiellt alltför lättsinnig inställning till rättssäkerhetsfrågornas betydelse." Detta anger jag som ett komplement till det citat som Knut Wachtmeister tidigare läste upp i kammaren.

Det finns en sak som ger utrymme för ekonomisk brottslighet men som inte har med själva brottet som sådant att göra. Det är uppenbart att ju högre skattesatser man har, desto mer är människor intresserade av att undvika skattesatserna och ägnar sig åt någonting som faktiskt är brottsligt. Det är t.o.m. så att höga skattesatser ändrar moraluppfattningar. De höga marginalskatter som vi hade gjorde att många människor mer eller mindre har ansett det acceptabelt med svartarbete utan att känna att det är ett riktigt brott, inte bara mot staten utan också mot alla skattebetalare.

Det allra viktigaste som kunnat åstadkommas på senare tid är ju nerdragningen av skattesatser för att undvika att fresta till såväl överdriven skatteplanering som skattefusk och skattebrott. Det är självklart en oerhört viktig sak.

Lars Hedfors talade mycket brett om ekonomisk brottslighet. Men märkligt nog bortsåg han helt från att den finanskris som han själv och hans regering var med om att skapa medförde en miljö där de som sysslade med ekonomiska brott fick grogrund. Det var faktiskt Socialdemokraterna som satt vid makten när spekulationsbubblan blåstes upp, när miljoner och åter miljoner satsades på fastighetsaffärer där det fanns utrymme för tvivelaktiga människor att komma in.

Det är min uppgift, och har varit min uppgift, att rensa upp efter Kjell-Olof Feldt, Allan Larsson och andra socialdemokrater som släppte fram finanskrisen. Det var den socialdemokratiska regeringen – det parti Lars Hed-

fors tillhör – som satt vid makten när de styrelser utsågs i Nordbanken som har ett stort ansvar för miljardförluster för skattebetalarna. Ägaren har ju i utgångsläget ansvaret för styrelsen och dess förvaltning av banken. Inte visste jag att det fanns ett socialdemokratiskt statsråd ansvarigt för bankfrågor som försökte hindra Nordbankens expansion, som både skapade problem för banken och skattebetalarna och var en grogrund för sådant som möjligen också innehåller brott – jag får vara försiktig för att undvika att föregripa de utredningar som finns.

Vem var det som sanktionerade och accepterade fallskärmsavtalen? Inte är det vi, utan andra, nämligen den förra regeringen. Det vi har gjort är att vi har förstärkt polisenheter. 1991 lade man inom Polisen ner 354 000 timmar på utredning av ekonomiska brott, i fjor 435 000 timmar, en ökning med 25 % trots problemen med statsfinanserna. Vi har fått 30 nya ekoåklagare, fler poliser har utbildats för att kunna fylla vakanserna och göra utredningar. Vi har vidtagit åtgärder mot penningtvätt, kraftiga förstärkningar av Finansinspektionen kompetensmässigt och resursmässigt. På skattesidan anvisar vi mer resurser för skattekontroll. Vi vidtar förändringar som innebär att man kan förenkla och förbättra kontrollen och utnyttja resurserna mer aktivt, exempelvis genom de regler som jag föredragit för riksdagen om ökad användning av datorstöd i kontrollverksamhet.

Ett antal olika åtgärder har alltså vidtagits för att dels röja upp efter det som ni lät hända och som orsakade problemen, dels råda bot på den brist på åtgärder som Knut Wachtmeister och jag har pekat på, åtgärder som skulle ha varit till fyllest för att hantera problemen. Det fick vi ta över efter er.

I samband med detta arbete får vi hantera rättssäkerhetsfrågorna. Ni har aldrig varit speciellt intresserade av balansen mellan den enskilde, skattemyndigheterna och staten. Det finns en mängd exempel på hur enskilda människor kommit i kläm därför att ni är mer bekymrade om den kollektiva staten än om individen.

För oss är det viktigt nu att se till att exempelvis den enskilde som vinner ett skattemål får full ersättning för sina kostnader, självfallet till den del de är rimliga, och inte bara en symbolisk summa i vissa fall så som ni tyckte när ni tvingades göra någonting. För oss är det viktigt att se till att ha tillräckliga åtgärder att sätta in när det uppstår misstanke om brott eller om skattefusk, men inte att ha det generellt. Sådana behövs inte mot seriösa vanliga företagare eller vanliga människor. Det är skillnaden.

Vi skall inte ha en detaljdebatt, Lars Hedfors. Det viktigaste av allting är hur det här har beretts. I den debattartikel som Lars Hedfors hänvisade till menar en person som är verksam inom skattemyndigheten att det har varit en dålig utredning. Jag vet inte ens vad det är för en utredning. Han skrev att det var en kommitté, inte en utredning. Det är ju samma sak. Jag tillsatte en kommitté, det är en utredning, inom ramen för Statens offentliga utredningar. Man borde veta vad man talar om innan man kritiserar. I denna utredning fanns en representant för skatteförvaltningen, Bo Norrman, som till sitt förfogande hade en arbetsgrupp. Det fanns inget särskilt yttrande över huvud taget i utredningen från Bo Norrman. Det fanns ett särskilt yttrande från en socialdemokratisk ledamot som för säkerhets skull ville friskriva sig. Det inser jag, för det kan användas i politiskt taktiskt syfte i en valrörelse.

Det fanns alltså inget ärskilt yttrande från den respresentant för skattemyndigheterna som hade en arbetsgrupp till sitt förfogande. Detta, Lars Hedfors, är det väsentliga. Är det inte rimligt att anta, Lars Hedfors, att Bo Norrman i så fall hade anmärkt på ett eller annat om han hade tyckt att det var fel? Nu hade man i utredningen en diskussion för att komma fram till något som dels stärkte rättssäkerheten, dels samtidigt gav tillräcklig kontroll för skattemyndigheterna. Så är det.

Vad sedan gäller detaljfrågorna om diesel och EFTA hade jag naturligtvis önskat att vi hade haft annorlunda utformade regler. Men i internationella sammanhang får man ibland vara beredd att acceptera saker och ting för det internationella samarbetets skull. Men det är ingen ursäkt för att ha dramatiskt sämre möjligheter när det gäller rättssäkerhet för den enskilde individen på skatteområdet i Sverige. Det har vi att hantera själva helt och hållet. Där väljer vi att ha en tillräckligt bra balans, särskilt som skattemyndigheterna inte hade några invändningar under utredningsarbetet.

Vad slutligen gäller diesel och grön olja vill jag säga följande. När medierna drev fram en debatt, som jag är ganska övertygad om är starkt överdriven men som ändå gjorde människor oroliga, tog jag initiativ till att i ett par steg skapa möjlighet för dem som ville välja något annat än den grönfärgade oljan att få återbetalning av skatten. Tycker Lars Hedfors att det var felaktigt? Jag är fortfarande övertygad om att den gröna oljan fungerar bra i grunden, men människors oro betyder någonting för mig. Det borde också betyda någonting för Lars Hedfors.

Allra sist: Vi vet att det som en styrelse för ett fackförbund säger inte alltid står i samklang med vad alla medlemmar tycker. Det är ganska självklart. Det går inte att hävda att alla civilekonomer tycker på samma sätt, åtminstone tycker inte jag lika – jag råkar vara civilekonom, men jag tillhör JUSEK och inte Civilekonomernas riksförbund. Bortsett från detta är ju individer inte detsamma som styrelsen i ett fackförbund.

Anf. 12 LARS HEDFORS (s) replik:

Fru talman! Skatteministern väljer att göra det lätt för sig när det gäller att besvara mina frågor.

Till att börja med talar han om dieseln och bortser ifrån att min viktigaste kritik riktade sig emot företagsbeskattningsförslaget. Man drev igenom ett förslag i december månad. En vecka senare kom man med en skrivelse till riksdagen som innebar kraftiga förändringar i det ursprungliga förslaget. Några månader senare lägger man fram en proposition som innebär förändringar i förändringarna.

Jag skall berätta om ett sedelärande exempel för Bo Lundgren som vi i skatteutskottet fick höra i tisdags från Industriförbundets skatteexpert Lodin. Han berättade om L M Ericsson. L M Ericsson skulle i februari månad fastställa utdelningen till sina aktieägare, vilken bestämdes till 4:50. Det gjorde man i vetskapen och förvissningen om att det inte skulle innebära någon beskattning av utdelningen. Så lades propositionen med helt andra förutsättningar fram. Den innebar att denna utdelning till viss del kommer att beskattas. Hur är det, Bo Lundgren, med förutsebarheten i era förslag? Är detta rättssäkert?

Sedan avfärdade Bo Lundgren nästa fråga om EFTA:s kontroller i Sverige, dvs. att EFTA skall kunna dyka ner på vilket företag som helst. Ja, säger Bo Lundgren litet nonchalant, det får vi väl rätta oss efter, det får vi väl acceptera. Varför kan ni acceptera det i det ena fallet men inte i det andra fallet? Den frågan måste Bo Lundgren svara på. Detta är ju en utpräglad jesuitmoral. Ändamålet helgar medlen. Sedan är det inte så noga med dogmer och ideologier. Huvudsaken är att man uppnår syftet att samarbeta med EU.

I förbifarten vill jag ta upp detta med Rättssäkerhetskommittén. Bo Lundgren talade om hur perfekt den har fungerat. Det är ju inte så märkligt, eftersom kommittén har en utomordentligt egendomlig sammansättning. Den är inte parlamentariskt sammansatt, därför att den avspeglar inte sammansättningen i riksdagen. De borgerliga partierna har fyra ledamöter i kommittén medan vi har en ledamot. Är det en demokratiskt och parlamentariskt rätt sammansatt kommitté?

Bo Lundgren kom sedan in på sitt favorittema, och då lät han som vanligt, nämligen att det ju var så illa under den socialdemokratiska tiden. Kom då ihåg, Bo Lundgren, att under den socialdemokratiska tiden lade vi fram ett stort antal – närmare bestämt 42 stycken – förslag om att skattekontrollen skulle förbättras. Bo Lundgren, som då satt i skatteutskottet, gick emot samtliga av dessa förslag. Är det underligt om man blir misstänksam och frågar sig om Moderata samlingspartiet verkligen vill genomföra en effektivare skattekontroll som skulle förbättra för enskilda människor när det gäller konkurrens och liknande saker?

Anf. 13 Statsrådet BO LUNDGREN (m):

Fru talman! Det här sista är ju Lars Hedfors favorittema. Vi har haft anledning att diskutera det ett tjogtal gånger. Problemet med dessa 42 åtgärder var att de inte hjälpte, eftersom ni inte gick till roten med det onda. Ni försökte krafsa på ytan. Så fort ni föreslog någon stopplagstiftning poppade det upp en skatteplaneringsåtgärd någon annanstans i systemet. Då försökte ni trycka ner den igen, men så poppade den upp ungefär som en växt som tränger sig igenom asfalten. Det är ju först när man har sett till att belastningen blir jämn och bra, att vi får låga skattesatser, som intresset för skatteplanering avtar. Det har vi nu fått. De som är ansvariga säger att genom lägre skattesatser har intresset minskat. Vi har inte längre de extrema marginalskatterna som satte fart på spekulationsekonomin under 70- och 80-talen och som var orättvisa i många avseenden. De var dessa marginalskatter som ledde till skatteplanering. Vi har ju ändrat på detta. Lars Hedfors får nog ta ansvar för att man missade i det fallet.

De citat som jag och Knut Wachtmeister anförde är hämtade från Riksdagens revisorer och från en fristående straffrättsexpert. Vi övertygar inte Lars Hedfors med dessa citat, men det känns möjligtvis litet obehagligt att inte vara riktigt medveten om att det finns en kraftig kritik mot det som tidigare hände – eller snarare det som inte hände.

I denna utredning sitter fem representanter för fem partier. Alla har möjlighet att uttrycka sin mening. Det är kvaliteten och inte kvantiteten som skall gälla – jag förutsätter att detta gäller även på den socialdemokratiska

sidan. En socialdemokratisk ledamot som har kvalitet och kunskaper och som kan diskutera med andra kan ju föra fram sitt partis synpunkter. Det är självklart. Men det intressanta att klara ut är ändå: Menar Lars Hedfors verkligen att Bo Norrman – som representerar skatteförvaltningen i den arbetsgrupp som har accepterat denna utredning – har mindre trovärdighet än vad den debattglade civilekonomordföranden, som inte ens vet att kommitté och utredning är detsamma, har?

Anf. 14 LARS HEDFORS (s) replik:

Fru talman! Jag har över huvud taget ingen anledning att uttala mig om Bo Norrmans trovärdighet. Det jag konstaterade var denna svidande kritik från en person som representerar civilekonomerna i Sverige. Det är en person som alltså är representaiv för en stor yrkesgrupp som sysslar just med dessa frågor och kan dem. Eftersom skatteutskottet har rest omkring och besökt olika skattemyndigheter vet jag av erfarenhet att det där finns en kraftig kritik mot detta förslag och även mot Bo Norrmans ställningstagande.

När det gäller utredningen i övrigt säger det sig självt att en parlamentarisk utredning måste avspegla förhållandena i parlamentet. Det är naturligtvis viktigt för det stora partiet att man har möjlighet att rådgöra med varandra inom en kommitté, precis som de borgerliga partierna har kunnat göra. Jag tycker att Bo Lundgren åsidosätter vanliga normala demokratiska principer när han sätter ihop sina kommittéer.

Bo Lundgren återkommer till sitt gamla favorittema, nämligen att det var de höga skattesatserna under den socialdemokratiska regeringens tid som var orsaken till skattefusk och fiffel. Nej, Bo Lundgren, så är det inte. Det är fullständigt klart att det som var problemet på 80-talet – och det har vi aldrig förnekat – var de stora skillnaderna i skattesatserna. Vissa typer av inkomster beskattades med kanske 80 % medan andra typer av inkomster beskattades med 30 % eller inte med någon procent alls. Det som då hände var att folk försökte förvandla högbeskattade inkomster till lågbeskattade inkomster. Det var ett problem, och det stack vi aldrig under stol med. Vi tog itu med problemet när vi genomförde den stora skattereformen. Skattereformen innebar just en harmonisering, en likformighet, av skattesatserna så att inte detta incitament till skatteplanering skulle uppstå. Skattemyndigheterna skulle få tid över att syssla med andra uppgifter, dvs. kontrollera skattebrottsligheten osv.

Det som nu händer under den borgerliga regeringens tid är ju att man återigen hemfaller till en differentiering av skattesatserna. Under Bo Lundgrens tid som skatteminister har man bara inom kapitalinkomstbeskattningen tillskapat åtta olika skattesatser. Det säger sig väl självt att detta är ett incitament till skatteplanering och att det ställer krav på resurser hos skattemyndigheterna, vilket tar bort resurser från möjligheterna att kontrollera skattefusk och skattebrottslighet. Det är Bo Lundgrens bidrag till skattekontrollen.

Anf. 15 Statsrådet BO LUNDGREN (m):

Fru talman! Det finns nog många fler bidrag redovisade från talarstolen. Jag skall inte återupprepa dem.

Det senaste resonemanget är egentligen ganska intressant. Lars Hedfors sade att problemet på 80-talet inte var de höga skattesatserna utan den stora skillnaden. Det är detsamma som att säga att man lika gärna kunde höja en låg skattesats från 30 % till 80 % som sänka den från 80 % till 30 %. Men så var det ju inte. Ni tvingades inse att man inte kunde ha så höga skattesatser överallt.

Vad ni gjorde genom marginalskattereformen var att äntligen – men tyvärr alldeles för sent – åstadkomma det som vi och andra partier tidigare under så lång tid hade krävt. Ni sänkte skattesatserna därför att de var för höga. Vad jag sade var att de höga skattesatserna med de stora skillnaderna ledde till detta problem. Om alla skattesatser hade varit höga hade det självfallet blivit betydligt mer skatteflykt än vid låga skattesatser. Det tror jag att de flesta, utom möjligen Lars Hedfors, inser.

Lars Hedfors sade att vi nu har fått spännvidd. Men han menar naturligtvis att vi slopade dubbelbeskattningen. Äntligen har vi inte längre 51 % skatt på aktieutdelningar men 30 % skatt på riskfria placeringar, som exempelvis obligationsavkastning. Vi har lyckats åstadkomma en enhetlig skatt. Men detta är någonting som minskar inte minst den allvarligaste skatteplaneringen av alla och som ni vill återinföra – den skatteplanering som innebär att medborgare som vill starta företag inte gör det därför att det är svårt att få fram riskkapital, eller att de medborgare som vill expandera existerande företag inte heller kan skaffa fram detta kapital. Svårigheterna beror på att riskvilligt beskattas hårdare än det som är riskfritt sparat. Det är detta som är problemet. Ni har ju hamnat så snett som det tänkas kan vad gäller både skattelagstiftningen och möjligheterna att skapa nya jobb.

Lars Hedfors valde ut en person som har skrivit en debattartikel. Det finns ju alltid personer som tycker annorlunda i alla frågor. Om en majoritet på 90 % har en uppfattning, finns det ju 10 % som tycker annorlunda.

I det här fallet får man utgå från att den kunnige representant för skatteförvaltningen, som fanns med i utredningen och som hade en arbetsgrupp till sitt förfogande, gör en från skattemyndigheternas utgångspunkt sakligt riktig bedömning av vad man bör göra i denna balansfråga. Detta måste vara mer värt än en debattartikel av en enskild person. Det tycker i alla fall jag.

Jag kan konstatera att den här utredningen som är parlamentarisk – den innehåller representanter för fem partier, och det är ju inte kvantiteten som är avgörande – leder till en bra utredning. Det finns ett särskilt yttrande från en socialdemokrat som för säkerhets skull friskriver sig, vilket jag har all respekt för, men det fanns inget yttrande från representanten för skattemyndigheten.

Anf. 16 LARS BÄCKSTRÖM (v) replik:

Fru talman! Statsrådet anser att det är viktigt att diskutera helheten i utredningen. Vi kan då börja med helheten. Det sägs att detta är en väldigt bra utredning, men att det möjligen finns någon enskild som nästan är tokstolle och som tycker annorlunda. Men låt säga att denne enskilde var företrädare för civilekonomerna. Då skulle han inte längre vara enskild.

Att Riksrevisionsverket är en tung instans tror jag är en bedömning som statsrådet delar med mig. Jag återger Finansdepartementets sammanställ-

ning av remissvaren: Utredningen och direktiven tar fasta på kritik som framförts i olika sammanhang. Problemens omfattning, t.ex. hur många skattskyldiga som kan vara berörda, behandlas endast undantagsvis av utredningen, och då helt översiktligt. I något fall anger utredningen att någon studie av hur reglerna tillämpas i praktiken inte har gjorts, utan att den främst har att bedöma huruvida reglernas konstruktion svarar mot de krav som kan ställas i rättssäkerhetshänseende. Utredningen har, såvitt Riksrevisionsverket kan förstå, härvidlag ansett sig uppbunden av direktiven.

Detta är kärnan i det hela. Som man ropar, får man svar. Utredningen kommer naturligtvis att uppfylla de direktiv som statsrådet har gett, och då når man vissa syften. Bo Lundgren har ju länge som riksdagsledamot sagt att vi skall kämpa för att stärka rättssäkerheten för den enskilde. Det är i och för sig en bra gärning. Men, statsrådet, det har under den förra och nuvarande regeringens tid redan hänt mycket.

Om vi skall se till helheten så är det avgörande problemet just nu den stora ekonomiska brottsligheten. Den här propositionen minskar inte möjligheterna till ekonomisk brottslighet, utan den ökar möjligheterna till ekonomisk brottslighet. Det är helheten, slutsumman och resultatet. Det är denna signal som är så dålig.

Statsrådet säger att alla människor vet att höga skatter ger skattefusk. Ja visst, och alla människor vet ju att en sak som väger fem kilo faller mycket snabbare mot jorden än en sak som väger ett kilo. Det vet ju alla människor, eller hur? Det som alla människor vet behöver ju inte alltid vara sant. Så trodde man en gång, och man trodde också ute i världen på det som statsrådet säger. Men vi ställde ju frågan gemensamt till OECD:s skatteavdelning om det fanns något empiriskt samband. OECD:s skatteavdelning svarade: Nej, vi har inga sådana data.

Anf. 17 Statsrådet BO LUNDGREN (m):

Fru talman! Det skulle vara ganska intressant att få höra Lars Bäckström leda i bevis att 80 % skattesats på någonting leder till mindre intresse, eller i vart fall inte större intresse, för att undfly skatten än om man har 30 % skatt. Jag tror att de flesta trots allt inser hur det förhåller sig.

När det gäller att skapa förståelse för en rejäl, effektiv och bra skattekontroll tvekar jag inte att gripa in. Exempelvis handelsbolagslagstiftningen i skattereformen innebar ett stort svart hål när det gällde att gå in med stopplagstiftning mot skatteplanering, eftersom den förra regeringen begick ett misstag i skattereformarbetet. Då skulle man försöka att stoppa igen det. Det var inte fråga om att försöka lappa på ett täcke, utan det var fråga om att hantera ett akut problem som hade uppstått. Det är därför som vi också ser till att möjliggöra en datoranvändning för en effektivare kontroll av det som verkligen skall kontrolleras.

Men, Lars Bäckström, om människor upplever att staten försöker att vara rättvis, ser till att människor som faktiskt gör sitt bästa inte hamnar i sämre situation, att vi inte får det som har förevarit – Alvgard- och Hjortbergfall, Pomperiopossor, på tal om skattesatser, och Ingmar Bergman-hämtningar etc. – får vi ett klimat där den seriöse mycket hellre ställer upp frivilligt och hjälper till. Då får vi en samarbetsanda. Vi skall inte belasta de människor

som sköter sig. Men min ambition är att vi, på samma sätt som vi har hanterat finanskrisens verkningar, skall vara strängare, hårdare och tuffare mot dem som inte sköter sig.

Anf. 18 LARS BÄCKSTRÖM (v) replik:

Fru talman! Om den ambitionen är statsrådet Lundgren och jag helt överens. Om den infallsvinkeln kan vi göra ett gemensamt manifest. Men det är den praktiska tillämpningen som är det intressanta.

Vi och hela riksdagen förväntar oss ett åtgärdspaket mot ekobrottsligheten. Vi har velat ha det snabbt under denna vår, men det har Riksdagens revisorer inte klarat av. Man har sagt att vi skall få det till hösten. Då har vi sagt: Låt oss då ta ett samlat grepp för att skärpa kampen mot ekobrotten och samtidigt strama upp lagstiftningen.

Men nu gör regeringen tvärtom. Genom denna proposition öppnas nya möjligheter till ekobrottslighet och avancerat skatteundandrag. Sedan skall man till hösten laga det som man kanske ställer till med nu på våren. Det är det som är en dålig politik.

När uppstår ekonomisk brottslighet? Det är när det finns goda möjligheter till den. Det avgörande är inte nivån på skattesatserna i sig utan hur lagstiftningen är utformad. Det bästa sättet att åtgärda ekobrotten är naturligtvis att ha en enkel och klar lagstiftning med enhetliga nivåer. Om detta är det primära syftet är denna metod den enklaste.

Att ta bort möjligheten till tredjemansrevisioner underlättar ekobrott. Att ta bort möjligheten till revision av löpande beskattningsår försvårar de integrerade revisionerna. Att ta bort möjligheten till revision hos fysisk person försvårar en bra skattekontroll. Att få större möjlighet att undanhålla vissa handlingar, som nu förelås i propositionen, försvårar en bra skattekontroll. Att ta bort förmånsrätten för betalningssäkrade fordringar gör att det allmänna mister skattemedel. Att ta bort möjligheterna till överraskningsrevisioner försvårar revisionsverksamheten.

Statsrådet! Vi i skatteutskottet har åkt runt och träffat fältarbetarna i skatteförvaltningen. Trots att vi har haft representanter för Riksskatteverket med i utredningen hör vi hur man på fältet bitterligen klagar över att man blir avlövad och mister effektiva instrument.

Man kan faktiskt klara av fall som Halvar Alvgard och Hjortbergfallet. Hjortbergfallet har vi redan klarat med annan lagstiftning. Det går att lösa dessa problem utan att det öppnas vida fält för ekobrottslighet och avancerat skatteundandragande. Den möjligheten har statsrådet försuttit.

Anf. 19 Statsrådet BO LUNDGREN (m):

Herr talman! Det öppnas inte några nya möjligheter. Möjligheterna att utan egentlig anledning kontrollera människor som sköter sig beskärs. Det finns fullgoda möjligheter att kontrollera när man har anledning att befara att det finns någonting som verkligen måste kontrolleras. Det finns goda möjligheter till detta.

En person som jobbar på skattemyndigheten kan lätt tycka att han eller hon i princip borde ha rätt att göra vad som helst. Det måste vara en instinkt i arbetet att göra det lättare att göra mitt jobb och tycka att ju mindre rätts-

liga hinder det finns att göra än det ena än det andra desto bättre är det. Det är en naturlig instinkt.

Min, regeringens och riksdagens uppgift är att avväga mellan myndighetens intresse att förenkla så mycket som möjligt och individens intresse att ha integritet och rättssäkerhet. Den avvägningen måste vi göra. Man får även förutsätta att den person som sitter som representant i skatteförvaltningen också kan göra den avvägningen. Människor på fältet kan ibland tycka att det var mycket enklare förr. Då slapp man göra den lilla extra kontrollen som är viktig för att klara rättssäkerheten för individen.

Det är intressant att höra Lars Bäckström säga att ett exempel på att förslaget är dåligt är att man inte tänkt på att staten skall ha förmånsrätt. Det är självklart att en Vänsterpartist – jag höll på att säga kommunist, men det får man inte säga nu för tiden – naturligtvis tycker att det är väsentligt och bra att så mycket kommer till staten.

Varför skall staten ha förmånsrätt framför andra fordringsägare? Är det egentligen rimligt att vanliga människor och företag drabbas därför att staten skall ha sitt i första hand?

Ibland när jag lyssnar på Lars Hedfors och Lars Bäckström får jag ett intryck av att de menar: Varför inte göra ett enkelt system och låta alla betala in allting, och sedan portionerar staten ut bidrag till än det ena och än det andra, och därmed löser vi kontrollproblemet? Det gör vi inte, eftersom vi kommer att få en våldsam utflyttning. Det blir skatteplanering och annat som en följd av detta.

Anf. 20 LARS HEDFORS (s):

Herr talman! Jag begärde ordet ytterligare en gång därför att Bo Lundgren är skyldig mig svar på åtminstone två frågor som jag har fått löfte om att få svar på av både Knut Wachtmeister och Bo Lundgren.

Den första frågan handlar just om företagsbeskattningen. Är det förenligt med rättssäkerhetens krav när regeringen fattar ett beslut den ena veckan och veckan därpå kommer med ett antal ändringsförslag till detta beslut i en skrivelse till riksdagen? Sedan visar det sig att de ändringsförslagen kommer att behöva ändras i den proposition som långt om länge blir resultatet.

Jag tog exemplet med LM Ericsson. Tycker Bo Lundgren att det är rättssäkert att man inte kan förutse vilken skatt man kommer att drabbas av på en utdelning? Är det i överensstämmelse med Bo Lundgrens krav på rättsäkerhet?

Den andra frågan gällde revision av fysiska personer. Vi vet nu genom artiklar i bl.a. Dagens Nyheter hur situationen är. Det står: Staten snuvas på vinstskatt. Det handlar alltså om miljarder kronor i vinster som man över huvud taget inte kan kontrollera. Man hade möjligen kunnat kontrollera dem om man hade kvar revisionsinstrumentet. Men nu tar Bo Lundgren bort också det instrumentet. Hur skall man i stället kunna kontrollera?

Herr talman! Jag vill slutligen göra en liten kommentar om debattartiklar, Bo Lundgren. Bo Lundgren avfärdar Jan Eskil Jörby som en enskild person. Han är faktiskt ordförande i en stor organisation, och han uttalar sig naturligtvis å den organisationens vägnar.

Det heter att historien upprepar sig. Jag minns hur det var för några måna-

der sedan, Bo Lundgren. Då utsattes Bo Lundgren för våldsam, svidande kritik av en person i Företagarförbundet, Carl-Johan Westholm. Då var det likadant. Han talade som enskild person, trots att han är den som företräder organisationen utåt.

Bo Lundgren måste lära sig att acceptera att det finns företrädare för organisationer som uppträder som talesmän för organisationerna.

Anf. 21 Statsrådet BO LUNDGREN (m):

Herr talman! Om Lars Hedfors vänder sig till Civilekonomernas riksförbund är jag ganska övertygad om att han får veta att den debattartikel som fanns i Dagens Nyheter i dag inte är behandlad av styrelsen. Jag vet inte, men jag kan inte tänka mig att det är så. En person som är ordförande i organisationen skriver artikeln. Men jag är helt övertygad om att den inte är kommunicerad till alla medlemmar som finns.

I Lars Hedfors och Socialdemokraternas värld skall vi bli representerade av någon. När Pensionärernas riksorganisations ordförande uttalar sig, har pensionärerna uttalat sig. Om SKTF uttalar sig har alla anställda kommunala tjänstemän uttalat sig. Om någon person som är på något annat håll har uttalat sig, har andra uttalat sig. Det är socialismen i ett nötskal. Vi skall bli företrädda av någon. Vi får egentligen inte tänka någonting själva. Jag förstår att Lars Hedfors tycker detta.

Carl-Johan Westholm skrev en debattartikel där han för det första tycker att man borde minska stämpelskatten, och att det är dumt att inte göra det. Jag delar hans uppfattning, men det finns inget utrymme för det än så länge. Jag hoppas att det blir ett utrymme. För det andra menar han att det var nödvändigt och viktigt att slopa dubbelbeskattningen – det säger han och hans organisation, och det kan inte Lars Hedfors säga emot – men att den borde ha slopats med en annan teknik.

Jag har sedermera i en debattartikel och till honom personligen förklarat skälen till att vi har varit tvungna att välja den teknik vi har valt. Det är för övrigt samma teknik som den socialdemokratiska regeringen i Norge har valt. Det var ingen svidande kritik från Carl-Johan Westholm. Det var en synpunkt på den tekniska hanteringen.

Kan Lars Hedfors här säga att Carl-Johan Westholm menar att vi inte skulle ha slopat dubbelbeskattningen? Det vore intressant att klara ut det. Vad menar Carl-Johan Westholm vad gäller dubbelbeskattningen? Det är så många gånger som Lars Hedfors har använt detta argument på ett felaktigt och tendentiöst sätt.

Vad gäller EFTA har jag redan svarat på frågan. Visst skulle vi på egen hand velat ha en annan lösning. Men i internationella sammanhang kan man naturligtvis inte undvika att ta hänsyn till andra länder. Här i Sverige bestämmer vi själva.

Vad gäller företagsbeskattningen beklagar jag att Ericsson kom att fatta ett beslut innan riksdagens beslut. Det visste man. Man hade fullständig kunskap om vad riksdagen skulle kunna komma att besluta. Att det blev på detta sätt berodde på att ni velade och inte riktigt gav besked vad ni tyckte om dubbelbeskattning.

Utdelningsspärrarna föranleddes ju av att jag inte ville riskera att de som

till äventyrs tror att ni har en chans att vinna valet gör dispositioner just därför att ni skulle kunna vinna valet och driva en annan, felaktig, skattepolitik detta år. Det är det som är orsaken till spärren och de problem som Ericsson på marginalen har fått. Det är ett mycket litet problem. Det innebär bara att man får en viss skattebetalning jämfört med vad man annars skulle ha fått.

Det intressanta i denna fråga, som börjar gränsa till vad vi skall diskutera, är om vi skall ha dubbelbeskattning eller inte. Min fråga till Lars Hedfors är mycket enkel. Har Carl-Johan Westholm någon gång sagt att man skall återinföra dubbelbeskattningen?

Anf. 22 LARS HEDFORS (s):

Herr talman! Bo Lundgren är en taktiker. Han glider undan och svarar inte på frågorna. Han svarar t.ex. inte på hur vi skall kunna kontrollera enskilda personers aktiehandel. Den frågan berör han över huvud taget inte.

Sedan tar han upp frågan om företagsbeskattningen och talar målande om problemen och säger att han beklagar dem, men att det är ett litet problem att L M Ericsson inte kan förutse vilken skatt man skall betala. Det är ett stort problem, Bo Lundgren.

Det handlar om rättssäkerhet, det som Bo Lundgren säger sig vilja värna om. Men här är det ett litet problem. Här åsidosätter man rättssäkerheten rakt upp och ner. Han beklagar det visserligen, men han har inte någon som helst förståelse för att det är ett rättssäkerhetsproblem. Det är litet synd.

Sedan kommer det mest famösa av alla uttalanden. Bo Lundgren säger: Jan Eskil Jörby är visserligen ordförande för denna organisation, men jag är ganska övertygad om att Jan Eskil Jörby inte har kommunicerat sin artikel med medlemmarna. Nej, naturligtvis inte. Så fungerar ju inte den representativa demokratin.

Vi väljer våra ombud till riksdagen, vi väljer våra ombud till ordförande osv. Sedan representerar de en grupp av människor och agerar utifrån det. Detta är representativ demokrati, Bo Lundgren. Det är inte socialism, som Bo Lundgren nu slänger ur sig litet vårdslöst. Försök att håll isär begreppen litet!

Det framgår av artikeln vad Carl-Johan Westholm menar. Det är alldeles otvetydigt att hans kritik mot regeringens förslag om företagsbeskattningen var svidande.

Anf. 23 Statsrådet BO LUNDGREN (m):

Herr talman! Lägg märke till att Lars Hedfors nu säger att man kan läsa i artikeln att Carl-Johan Westholms kritik var svidande!

Jag redovisade vad han kritiserade. Han kritiserade den valda tekniken. Det är en sak man kan diskutera. Jag förklarade varför vi hade valt den teknik vi gjorde. Han kritiserade den, och det var det som var anledningen till rubriksättningen av artikeln, nämligen Stämpelskatten.

Jag säger vad det rör sig om. Det kan inte Lars Hedfors eftersom han har fel. Han vet att Carl-Johan Westholm i artikeln sade att vi måste ha slopad dubbelbeskattning. Han tycker att vi skulle ha haft en annan teknik i stället. Lars Hedfors är ju ute efter att försöka ifrågasätta hela reformen.

Jag tycker också att det är synd att vi tvingades till en särlagstiftning på

grund av att ni inte var beredda att inse att man inte skall ha dubbelbeskattning på riskvilligt kapital. Det är inte bra med osäkerhet. Jag delar den uppfattningen. Det var inte heller bra med osäkerhet när ni två veckor före årets slut skärpte förmögenhetsskatten med retroaktiv verkan 50 veckor av 52 under året. Detta är inte bra. Det senare var en materiell förändring i skärpande riktning.

I det här fallet skapades osäkerheten av utdelningsspärren, som jag i och för sig inte tycker att vi skulle behövt ha.

Låt mig sedan gå över till demokratisynen. Om Lars Hedfors faktiskt menar vad han säger innebär det att vi inte borde ha en folkomröstning i EU-frågan. Han står ju här och säger att vi väljer representanter som sedan skall bestämma åt oss. Det var just det jag kritiserade. Nu har han tydligen tvingats att gå med på en folkomröstning i EU-frågan eftersom det trots allt finns ett folkligt krav på det.

Men tror Lars Hedfors att han i alla delar kan representera alla socialdemokratiska väljare i Kronobergs län? Jag tror inte det. Jag tror att man skall begränsa Lars Hedfors, min och andras makt och låta människor bestämma så mycket som möjligt. Därför kan man inte heller säga att den som är ordförande i en organisation talar för medlemmarnas räkning hur han eller hon än uttalar sig.

Anf. 24 LARS HEDFORS (s):

Herr talman! Nu börjar skatteministern att bli verkligt trängd. Nu börjar han att tala om EU-frågan och folkomröstningen i den. Då är man bokstavligen ute och reser.

Mina frågor var: Anser Bo Lundgren att hanteringen av företagsbeskattningen är rättssäker för den enskilde företagaren? Anser han det? Är det rättssäkerhet? Finns det förutsebarhet i detta?

Nästa fråga var: Hur skall vi kontrollera transaktioner med aktier hos enskilda personer när nu möjligheten att göra revision avskaffas?

De frågorna har jag inte fått svar på.

Anf. 25 LARS BÄCKSTRÖM (v):

Herr talman! Jag brukar sällan anmäla mig en extra gång, men statsrådet fick mig till det. Han sade: Det är naturligt för kommunister, men det får man inte säga.

Bo Lundgren får säga vad han vill och vad talmannen tillåter. Jag själv är vänsterpartist av en sort som tycker att det är bra med marknadsekonomi. Marknadsekonomin behöver bra politiker för att få ordning och reda på saker.

Det vi egentligen diskuterade var förmånsrätt för betalningssäkrade fordringar. Min poäng, Bo Lundgren, är att regeringen säger att denna proposition inte har några ekonomiska konsekvenser. Jag säger att om man slopar den här förmånsrätten får det väsentliga ekonomiska konsekvenser för statsinkomsterna. I denna inställning har jag medhåll av TCO:s styrelse. Även en annan institution håller med mig, nämligen Riksskatteverket.

Detta är också föremål för utredning. Insolvensutredningen arbetar med denna fråga. Men regeringen behöver inte invänta Insolvensutredningen.

Regeringen kan köra över Riksskatteverket och en stor opposition i denna kammare. Jag menar att i den här frågan döljer man ett väsentligt skattebortfall.

Jag tycker inte att man skall ta alla inkomster till staten, statsrådet Lundgren. Men som en som inte var kommunist sade: Ge kejsaren, vad kejsaren tillhör. Han levde för jättelänge sedan och var inte kommunist. Jag tycker att man skall göra detta.

Lönerna i Sverige är drygt 600 miljarder, statsrådet Lundgren. De offentliga utgifterna ligger väl på ungefär 1 100 miljarder. Inte ens om vi tar in alla pengar räcker de. I det läge vi nu har, med de gigantiska underskotten, kan vi inte fortsätta att tala om ofinansierade skattesänkningar. Men det är en helt annan debatt.

Anf. 26 Statsrådet BO LUNDGREN (m):

Herr talman! Vi för ett antal debatter om representativ demokrati och det ena med det andra. Vi skall inte ta upp alltför mycket av kammarens tid till detta.

Det kan skapa problem om det allmänna, dvs. staten, vinner på en viss regel därför att någon annan får avstå, Lars Bäckström. De andra, t.ex. fordringsägarna, förlorar om staten, det allmänna, har förmånsrätt. Där får man göra en avvägning vad som är bäst ur samhällsekonomisk synvinkel.

Om vi går till den stora frågan om förmånsrätt kan det ju vara så att statens generella förmånsrätt skapar sådana problem att fler går i konkurs och större värden förstörs. Då får vi inte fram det skatteunderlag som vi behöver för att totalt sett kunna betala det vi tänkt oss.

För att underlätta debatten något kan jag säga att det i en annan fråga, som Lars Bäckström naturligtvis är intresserad av, är självklart att man på andra sätt kan kontrollera olika saker för att få in tillräckligt mycket skatteintäkter. Det gäller t.ex. realisationsvinstbeskattning. Man behöver inte ha en speciell teknik.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades efter 4 §.)

4 § Mänskliga rättigheter, m.m.

Föredrogs
utrikesutskottets betänkande
1993/94:UU26 Mänskliga rättigheter, m.m.

Anf. 27 SIMON LILIEDAHL (nyd):

Herr talman! Vis av skadan och med tanke på min tilltagande ålder skall jag börja med att yrka bifall till vår reservation beträffande erkännandet av Taiwan.

Vi skall nu lämna den stimulerande skattedebatten om hur duktiga de svenska civilekonomerna är. Jag skall ta er med till Fjärran Östern, Asia Pacific, och tala om relationerna mellan Kina och Taiwan. Betänkandet hand-

lar om de mänskliga rättigheterna m.m. Jag skall uppehålla mig en hel del vid "m.m.".

Jag skall börja färden över till Fjärran Östern med att läsa vad en känd svensk resenär som har besökt de här länderna har skrivit. Han skriver: "Sverige erkände 1949 kommunistregimen i Peking som efterföljare till nationalistregeringen i Nanking. Det erkännandet var både logiskt och riktigt mot bakgrund av vår princip att erkänna existerande realiteter.

Till detta kommer, att Sverige delar uppfattningen i såväl Peking som Taipei att Kina inte skall delas i flera självständiga stater.

Den taiwanesiska utrikespolitiken har under senare år blivit allt mer flexibel. I fullt medvetande om de officiella realiteterna, har den taiwanesiska regeringen med stor skicklighet utnyttjat olika möjligheter att bygga ut förbindelserna med olika länder.

Det svenska svaret på dessa ansträngningar har länge varit försiktigt och avvaktande. Till detta har det säkert funnits anledning men nu finns det enligt min mening starka skäl att med en flexibilitet motsvarande den taiwanesiska utnyttja de möjligheter till förbättrade relationer som faktiskt finns."

Den som har skrivit de här tänkvärda sakerna är Carl Bildt. Han skrev dem 1989. Det är med beklagande jag ser att det sedan dess i stort sett inte har hänt ett skvatt. Vi har varit inaktiva till skillnad mot vad vi var tidigare då svensk utrikespolitik försökte hjälpa de svaga. Olof Palme skrädde ju inte orden. Men sedan dess har svensk utrikespolitik ställt in sig i ledet och går i de storas ledband.

Det är intressant att notera att Sydafrikas segerherre, Nelson Mandela, är en av Taiwans få vänner i världen. Han har nyligen uttalat att om det ankommer på honom kommer Sydafrika inte att bryta de diplomatiska förbindelserna med Taiwan. Han har mod och kraft att säga ifrån till skillnad mot det svenska Utrikesdepartementet. Men har man kämpat i motvind ett helt liv ger man inte, som Sverige, upp i första taget för påtryckningar från Peking.

Utrikesministern har nyligen sagt att det inte är möjligt att inleda officiella relationer med Taiwan. Taiwan har i dag mer än 70 politiska partier. Det finns knappast någon större demokrati.

Vad jag vet är det i dag ett tjugofemtal länder, inklusive Sydafrika, som har diplomatiska relationer med Taiwan. Det är alltså fullt möjligt att öppna sådana, men då får man vara beredd på repressalier från det stora Kina. Vi vet också att Kina har vetorätt i säkerhetsrådet. De drar sig nog inte för att utnyttja detta.

Det måste kännas hårt för en demokrati som en Taiwan, med alla dessa fria politiska partier, att sättas i skamvrån av en enpartistat som inte drar sig för att begå brott efter brott mot de mänskliga rättigheterna.

Sverige och utrikesministern har med rätta reagerat på detta, senast den 4 juni 1993. Då tog utrikesministern ett initiativ och fördömde alla rapporter om arresteringar av oliktänkande, tortyr osv. Hon uppmanade Kinas regering att ge amnesti åt alla som dömts till frihetsstraff för sin politiska och religiösa övertygelses skull. De senaste dagarna har vi sett i tidningarna att Kina skickar ut sina dissidenter, och i utbyte mot det vill de ha allehanda ekonomiska och kommersiella lättnader.

Man kan förstå att Taiwan har svårt att acceptera Kinas storebrorsfasoner.

De utför ju bl.a. regelbundna underjordiska kärnsprängningar. Till dags dato har Kina gjort inte mindre än 39 kärnsprängningar. Det fordrar säkert ett fördömande.

Om man inte kommer åt Kina på grund av att de sitter i säkerhetsrådet tycker jag att man skall försöka att hjälpa Taiwan på det handelspolitiska planet. Jag tycker att Sverige skall driva en mer aktiv handelspolitik. Det har t.ex. Tyskland gjort. De har nyligen haft sin handelsminister Günter Rexrodt i Taiwan för att förhandla om att ta bort det tyska embargot på en "high technology-lista". Tyskland vill levera både u-båtar och patrullfartyg. En order på bortåt 20 miljoner kronor är under förhandling. För att få bättre förbindelser sätter man en karriärdiplomat som chef för det tyska handelskontoret.

Dessa små markeringar betyder mycket för deras "goodwill". Det blir svårt för Sverige att konkurrera om dessa stora order. Samtidigt bearbetar tyskarna Kina lika intensivt som de bearbetar Taiwan utan någon större rädsla för kinesiska motdrag. Detta bör Sverige också kunna göra. Vi gör ju återigen inte något alls. Utrikesdepartementet och regeringen borde se till att vi får lika goda chanser att leverera u-båtar och patrullbåtar som Tyskland.

Vi behöver bara tänka på vad vissa smärre medgivanden från svensk sida kunde göra beträffande licensgivning för export av ubåtar. Med tanke på den kritiska arbetslöshetssituationen i Karlskrona och i Malmö skulle det vara väldigt gynnsamt.

Jag tror också att det skulle vara bra om höstens affärsmannadelegation till Taiwan skulle komma att ledas av utrikeshandelsminister Dinkelspiel. Jag tror att det är en markering som hade varit mycket viktig för Taiwan och som skulle ha gjort dem mycket intresserade av att öka handelsutbytet med Sverige – något som behövs.

För att göra en summering kan jag säga att jag hoppas att Utrikesdepartementet inte kommer att visa samma undfallenhet gentemot Kina i de politiska frågorna och att man under tiden tar allt intensivare kontakter med Taiwan för att hjälpa svenska företag att ytterligare förbättra sina goda affärer med Taiwan.

Anf. 28 BERTIL MÅBRINK (v):

Herr talman! I det betänkande vi nu debatterar konstateras att efterlevnaden av de folkrättsliga regler som är ägnade att skydda och främja de mänskliga rättigheterna är dålig. Stater som skrivit under FN:s konventioner rörande de mänskliga fri- och rättigheterna bryter i mycket hög utsträckning mot dessa konventioner. Exemplen är otaliga. Ett ytterligare problem som blivit alltmer uppmärksammat under den senaste tiden är att regeringar inte bara bryter mot konventioner de skrivit under utan också öppet börjat ifrågasätta det universella i de regler för mänskliga rättigheter som finns. Det är framför allt från Asien, t.ex. Kina och Malaysia, som vi hört denna uppfattning uttryckas.

Jag vill här ta tillfället i akt och betona att de medborgerliga, politiska, ekonomiska, sociala och kulturella rättigheterna som de uttrycks i de internationella konventionerna överallt och alltid måste betraktas som univer-

sella. Ett barns rätt att slippa arbeta, en kvinnas rätt att inte bli misshandlad av sin man, en politiskt oppositionells rätt att uttrycka sin åsikt och en fattig människas rätt till en bostad måste gälla lika för Kina och Sverige, för Cuba och USA, för Israel och Palestina.

Ingen av dessa rättigheter kan – som Kinas ledning försöker göra gällande – sättas före den andra. Yttrandefriheten får inte sättas på undantag till förmån för de sociala rättigheterna. Det är alltför väl känt att detta bara är ett sätt för en diktatorisk regim att försöka tysta all opposition och på så sätt legitimera sin makt.

Det är emellertid viktigt att påpeka att de medborgerliga och politiska fri- och rättigheterna inte heller kan sättas före de sociala rättigheterna. Det är lätt hänt i dessa tider av social och ekonomisk nedrustning i vår rika del av världen att vi gör just detta och glömmer, eller väljer att glömma, att de som är offren i denna nedrustning också förvägras sina mänskliga rättigheter – rätten till bostad, rätten till arbete och rätten till utbildning.

Väljer vi att inte ta itu med dessa aspekter av de mänskliga rättigheterna här hemma minskar trovärdigheten i vår kritik av brotten mot de mänskliga rättigheterna i de fattigaste staterna. Vi får aldrig glömma att kampen för de mänskliga rättigheterna måste föras såväl på hemmaplan som på den internationella arenan.

Herr talman! Tillståndet i världen för de mänskliga rättigheterna är skrämmande. Det mest skrämmande just nu pågår i Rwanda. Så ofattbart många som en halv miljon människor kan ha dödats under bara några veckors tid – de flesta civila kvinnor, män och barn.

FN:s säkerhetsråd har nu äntligen beslutat om en FN-operation i Rwanda. En förfrågan har också kommit till Sverige om att bidra med ett fältsjukhus. Enligt min och mitt partis mening vore en sådan insats från svensk sida den bästa tänkbara humanitära insatsen i denna nu mest fruktansvärda konflikt i vår värld. Jag hoppas innerligen att Utrikesdepartementet och regeringen svarar positivt på denna förfrågan från FN.

Även i Rwandas grannland Burundi är situationen vad gäller de mänskliga rättigheterna skrämmande. I slutet av förra året och i början av detta år upplevde landet ett blodbad som kan jämställas med det i Rwanda. I en nyligen publicerad rapport från Amnesty International konfronteras vi med burundiska vittnesmål från en masslakt som nära nog saknar beskrivning.

Varken Rwanda eller Burundi behandlas i det betänkande vi skall ta ställning till i dag, trots att konflikterna pågått under mycket lång tid och trots att blodbadet i Burundi pågick för fullt mitt under den tid vi hade möjlighet att skriva våra motioner i januari. Det ser jag som ett tecken på att även vi här i riksdagen i vårt engagemang för mänskliga rättigheter i alltför hög grad låter oss styras av vad som för tillfället ses som en nyhet av CNN och andra internationella mediejättar.

Det är bl.a. här Amnesty International och andra människorättsorganisationer har en sådan oerhört viktig roll att spela. Utan deras enträgna arbete med att uppmärksamma brotten mot de mänskliga rättigheterna var helst de begås skulle alla miljoner människor som mördas, torteras, fängslas och förföljs för sina åsikters eller sin etniska tillhörighets skull vara ännu mer bortglömda än de är i dag. Utan deras arbete skulle de regimer och de grup-

per som gör sig skyldiga till dessa ohyggliga brott kunna härja ännu mera fritt än de gör i dag. Vi är skyldiga ett stort tack till Amnesty International och andra organisationer som kämpar för de mänskliga rättigheterna.

Herr talman! Svenska Amnestys ordförande Anita Klum vädjade för två månader sedan i Dagens Nyheter om att Sverige i FN:s kommission för de mänskliga rättigheterna kraftfullt måste fördöma övergreppen i Turkiet, Indonesien, Peru och Sri Lanka. Dessa fyra fall är enligt Anita Klum fyra exempel på hur omvärldens krav på respekt för mänskliga rättigheter fått stå tillbaka för politiska och ekonomiska intressen.

Som alla vet finns det åtskilliga exempel på andra stater som också grovt förbryter sig mot de mänskliga rättigheterna, men som samtidigt är så ekonomiskt eller politiskt betydelsefulla för de rika industriländerna att fördömanden och protester får stå tillbaka. I likhet med Anita Klum vill jag framhålla Turkiet och Indonesien, men också Kina och Marocko.

Berith Eriksson kommer senare under debatten att ta upp Turkiet, så jag skall inte uppehålla mig vid den frågan nu. Jag vill dock poängtera att Turkiet är ett känsligt fall för Europa på grund av medlemskapet i NATO, försöken att bli medlem i EU och landets ställning som ett slags sekulariserad buffert mot den muslimska världen. En sådan politiskt viktig stat kritiserar de europeiska regeringarna inte så gärna.

Kina, Indonesien och Marocko vill jag framhålla därför att dessa länder inte bara grovt kränker de mänskliga rättigheterna utan också trotsar internationell rätt genom att ockupera främmande territorium: Kina ockuperar Tibet, Indonesien ockuperar Östra Timor och Marocko ockuperar Västsahara. Jag vill framhålla dessa stater också för att de får svenskt bistånd i form av u-krediter. Kina och Indonesien får dessutom köpa svenskt krigsmateriel.

Den kinesiska ledningen är i allra högsta grad medveten om landets vikt som investeringsobjekt och marknad för den rika västvärlden. Därför spelar regimen nu ett cyniskt spel med väst där spelpjäserna är politiska fångar och lukrativa affärer.

Man släpper regimkritiker ur fängelserna i lagom dos för att få USA:s och Västeuropas regeringar och parlament att tro, eller låtsas tro, att människorättsläget har förbättrats. När sedan nya biståndspengar eller något lukrativt affärskontrakt är i hamn kan man återigen gripa dissidenterna.

Sverige bör inte delta i det här spelet. Vi bör åtminstone inte delta genom att ge regimen pengar i form av u-krediter. Den svenska regeringens och utrikesutskottets majoritets uppfattning att sådant biståndssamarbete underlättar en dialog om mänskliga rättigheter är märklig. En kritisk dialog kan och bör föras i de normala diplomatiska samtalen. U-krediter behövs inte för att göra detta möjligt. Det bästa sättet för Sverige att visa sin avsky mot den kinesiska regimens grova människorättsbrott vore att avbryta u-kreditgivningen. Eller menar regeringen och utskottet att dessa behövs för att man skall kunna föra ett slags utpressningspolitik gentemot Kina? Om det är så, tycker jag att det skall sägas i klartext.

Ett avbrytande av all u-kreditgivning vore också den bästa signalen från Sverige till regimerna i Indonesien och Marocko.

I dagarna har vi fått höra hur de fackliga rättigheterna åsidosätts i Indonseien och hur fackliga aktivister mördas. Tidigare i vår uppmärksammades

i svensk TV hur den öppna massakern i östra Timors huvudstad Dili 1991 följdes av en dold massaker på alla de hundratals som försvann i samband med händelsen. Tidigare under våren har det också uppmärksammats i svensk TV hur kung Hassans regim i Marocko på de mest vidriga sätt behandlar politiskt oppositionella. Vi hör också ständigt hur Marocko fortsätter att ockupera Västsahara och sabotera den av FN beslutade fredsplanen.

Utskottet konstaterar i sitt betänkande att inga egentliga förbättringar när det gäller de mänskliga rättigheterna kan upptäckas i vare sig Indonesien eller Marocko. Utskottet förutsätter dock att den svenska regeringen aktivt verkar för att situationen i de båda länderna förbättras. Jag skulle vilja tillägga att det mest aktiva den svenska regeringen kan göra är att besluta om att u-kreditgivning till Suharto-regimen och Hassan-regimen inte kan accepteras.

Så länge regeringen och riksdagen fortsätter att öppna för u-krediter och godkänna krigsmaterielexport till dessa regimer går det inte att tolka den svenska politiken gentemot dessa stater som annat än att den är en dubbelhetens politik. Regeringen säger ju om och om igen att främjandet av mänskliga rättigheter och demokrati måste vara en ledstjärna i svensk utrikespolitik. Det mest konkreta uttrycket för den politiken finner vi i fallet Kuba, som för några år sedan miste det sista man hade kvar av svenskt utvecklingsbistånd. Motivet från regeringens sida var just att landet inte gjorde några framsteg vad avser demokrati och mänskliga rättigheter.

Om regeringen med någon trovärdighet skall kunna fortsätta att påstå att mänskliga rättigheter är en ledstjärna i utrikes- och biståndspolitiken är det dags att visa det i politiken gentemot andra stater än Kuba, exempelvis Kina, Indonesien och Marocko. I annat fall går det inte att undvika misstanken att den inriktningen av regeringens utrikespolitik gäller selektivt, nämligen bara i relationerna med regimer som företräder ett ekonomiskt system som man inte gillar och som dessutom är ekonomiskt ointressant för svenska företag. En sådan politik, herr talman, kan Vänsterpartiet inte ställa sig bakom.

Biståndsministern, statsrådet Alf Svensson, kritiserades i går för att han deltog i debatten om vårdnadsbidraget; det låg inte på hans bord, påstod man. Jag är inte beredd att ställa mig bakom den kritiken. Vårdnadsbidraget är ju en stor fråga för kds. Jag tycker att det var bra att partiledaren var här i går. Men jag tycker att det är en aning oförskämt av biståndsministern, som dessutom är fri- och rättighetsminister, att inte vara här i dag när frågor som berör mänskliga fri- och rättigheter diskuteras. Han förtjänar kritik för detta.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till min meningsyttring mom. 30, 36 och 39.

Anf. 29 DANIEL TARSCHYS (fp):

Herr talman! Värnandet om de mänskliga rättigheterna är en huvudlinje i svensk utrikespolitik. Vi har för första gången en minister för mänskliga fri- och rättigheter. Däri ligger självfallet en accent som regeringen vill lägga på detta område. Men intresset för mänskliga rättigheter är en gammal tradition i Sverige och det har en stark förankring över partigränserna. Alla regeringar under senare decennier har varit starkt engagerade i dessa frågor.

Herr talman! Till Bertil Måbrink vill jag säga att statsråd brukar vara närvarande när riksdagen behandlar propositioner. Däremot är det ytterst ovanligt att de är närvarande vid behandling av motionsbetänkanden.

Sverige hävdar en universell syn på de mänskliga rättigheterna. Vi accepterar inte argumentet att frågan om mänskliga rättigheter är en västerländsk uppfinning och att behovet att kämpa för individens rättigheter är begränsat till vår egen kulturkrets. En afrikan, en latinamerikan och en asiat måste tillerkännas samma friheter och samma personliga integritet som en europé eller en nordamerikan. Dödsstraff, könsstympning och barnprostitution är lika avskyvärt var det än förekommer.

Vad har vi då för instrument för att hävda de mänskliga rättigheterna? De är beklagligt svaga. Det handlar huvudsakligen om deklarationer och konventioner och om det inflytande som man kan utöva genom opinionsbildning och olika uppföljningsmekanismer. Vi har FN:s förklaring om de mänskliga rättigheterna. Vi har den viktiga Europarådskonventionen. Vi har en hel del andra regionala konventioner. Vi har de mer specialiserade konventionerna om tortyr. Vi har barnkonventionen osv.

Uppföljningen av de förpliktelser som staterna har iklätt sig sker till stor del genom egenrapportering från konventionsstaterna; en rapportering som granskas i olika kommittéer. Men det finns också en del andra metoder. På senare tid har det blivit allt vanligare att översynskommittéerna utser rapportörer som studerar förhållandena i olika länder. Vi har fått två högkommissarier för mänskliga rättigheter, dels FN:s helt nyinrättade högkommissarie, dels ESK:s effektive Max van der Stoel som har varit i farten några år, och redan gjort mycket stor nytta. Den europeiska säkerhetskonferensen har också börjat sända missioner till olika delar av Europa där det finns akuta konflikter mellan olika minoritetsgrupper och där man försöker lösa upp friktioner. Man slår en brygga mellan kampen för mänskliga rättigheter och kampen för att förebygga allvarliga nationella konflikter. Skyddet av mänskliga rättigheter och värnandet om freden går hand i hand. Man syftar både till att bevaka rättigheter och att förebygga krig.

Europarådet har i flera decennier spelat en viktig roll när det gäller att värna de mänskliga rättigheterna, främst genom den kommission och den domstol som har knutits till Europarådskonventionen om mänskliga rättigheter. Här finns en individuell klagorätt som ger den enskilde möjlighet att föra talan mot sin egen stat när de inhemska rättsmedlen är uttömda. Det finns mängder av exempel på hur domar från domstolen i Strasbourg har bidragit till att ge den enskilde individen en starkare rättslig ställning i olika länders lagsystem.

Detta system har för närvarande allvarliga svårigheter. Det är kraftigt överbelastat. I dag kan nya klagomål få vänta i fem till sju år innan det kommer ett slutgiltigt utslag från Europadomstolen. Det har gjort att man under ett antal år diskuterat möjligheter att effektivisera systemet. På senare tid har man kommit fram till att den bästa reform som kan genomföras är en sammanslagning av kommissionen och domstolen till en enhetlig domstol som får fungera på heltid, till skillnad från de organ som finns i dag och som är deltidsorgan.

Tilläggsprotokoll 11 till konventionen om de mänskliga rättigheterna

skrevs under förra veckan och kan träda i kraft när alla medlemsstater har ratificerat. Det finns en allvarlig risk att detta kan komma att ta flera år. Det är viktigt att det nya systemet kan träda i kraft så snart som möjligt, att balanserna kan motarbetas. Från svensk sida måste vi därför göra vårt yttersta för att övertyga andra stater att så snabbt som möjligt ratificera tilläggsprotokollet, liksom vi själva bör göra det utan dröjsmål.

I det nästan enhälliga betänkande som vi behandlar – det är enhälligt i de frågor som gäller mänskliga rättigheter – går utskottet in på förhållandena i en lång rad enskilda stater av vilka de flesta tyvärr länge varit föremål för riksdagens uppmärksamhet. Vi har ju återkommande frågedebatter och interpellationsdebatter om mänskliga rättigheter. Jag tycker att det är utomordentligt viktigt att det finns ett levande och aktivt intresse för de här frågorna i riksdagen, ett intresse som går långt utanför utrikesutskottet. Det är en styrka för Sveriges riksdag att så många ledamöter är aktivt engagerade för att hävda mänskliga rättigheter och minoritetsrättigheter i olika delar av världen och att vi från riksdagens sida ständigt påminner regeringen om nödvändigheten av en aktiv hållning i dessa frågor. Det bevisar att vi i riksdagen starkt tror på att den mänskliga solidariteten och det mänskliga rättspatoset inte får göra halt vid gränserna, utan måste skrida över dem och vara internationellt till sin karaktär. Det bevisar också att Sverige är en del i världen och att vi är engagerade i världens problem.

Vi måste naturligtvis ofta överväga formerna för svenska framstötar. Ett land som ständigt hötter med pekfingret mot andra är inte alltid effektivt i sin strävan att påverka. Det som jag skulle vilja kalla för den goda moralismen, den grundläggande otåligheten inför allt det som är vrångt och orättvist i världen, måste förenas med en aktiv vilja att förstå främmande kulturer och bygga broar till andra samhällen. I vårt utvecklingssamarbete med andra länder får vi inte bara kritisera, utan aktivt skapa förutsättningar för ländernas strävan att övervinna övergrepp och förbrytelser mot de mänskliga rättigheterna. I den andan bör Sverige i framtiden, liksom hittills, hålla en aktiv hög profil i kampen för att värna de mänskliga rättigheterna.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till hemställan i utskottets betänkande.

Anf. 30 BERTIL MÅBRINK (v) replik:

Herr talman! Jag är väl medveten om att statsråden skall befinna sig här när vi behandlar propositioner. Den proposition som behandlades i går låg inte på det statsråds bord som var här och försvarade den. Men jag försvarade ändå att biståndsministern var här i går eftersom jag anser att det var en hjärtefråga för kds. Jag instämmer inte i gårdagens kritikerkör.

Däremot vill jag, eftersom läget när det gäller mänskliga rättigheter i världen just nu är så katastrofalt dåligt, rikta kritik mot att MR-ministern inte är här. Jag tror att vi kan vara överens om att han borde ha varit det.

Jag tog upp ett gammalt diskussionsämne, nämligen u-krediternas koppling till läget när det gäller mänskliga rättigheter. Innan jag gick ned till kammaren meddelades en nyhet på radion. Jag är litet osäker om det var Amnesty International som stod för budskapet, men det meddelades att man kunnat konstatera att läget när det gäller mänskliga rättigheter i Kina är

värre än vad man tidigare har befarat. Säger inte detta en del också till utrikesutskottets majoritet?

Jag har inte fått något svar på hur man kan motivera att ge biståndspengar till ett land som Kina, vilket så grovt bryter mot de mänskliga rättigheterna. Vi kunde i dag läsa en notis i Svenska Dagbladet om att två amerikanska företag har använt kinesiskt tvångsarbete. Man skulle kunna rada upp exempel efter exempel på sådana företeelser.

Jag ställde här frågan: Är det verkligen utskottsmajoritetens uppfattning att just u-krediterna kan användas som ett led i en utpressningspolitik gentemot den kinesiska regeringen för att få till stånd en förbättring av läget när det gäller mänskliga rättigheter? Jag har frågat Daniel Tarschys tidigare om detta. Daniel Tarschys brukar svara på frågor, men på den här punkten har utrikesutskottets ordförande inte på frågor från mig i denna kammare gett något konkret svar, och jag efterlyser faktiskt ett sådant.

Anf. 31 DANIEL TARSCHYS (fp) replik:

Herr talman! Om Bertil Måbrink vill veta huruvida svenskt bistånd skall användas som utpressningsmedel, vill jag säga att svaret är nej.

Jag tycker att Bertil Måbrink i mycket av det som han sade i sitt huvudanförande numera låter som en god liberal. Jag kan förena mig med stora delar av de synpunkter som han anförde. Men jag tyckte också att det fanns en del återklanger från det förflutna.

När Bertil Måbrink säger att de mänskliga rättigheterna inte kan sättas före de sociala undrar jag om han riktigt har tänkt igenom vad han säger. Det var nämligen så som man förr i världen alltid sade i östblocket när man ville rättfärdiga övergrepp mot individuella rättigheter. Man ville skydda det sociala framsteget, och man ville främja en klass. Man ville sätta högre sociala mål i första rummet, och därför kunde de individuella rättigheterna inte tillmätas någon betydelse.

Jag gratulerar alltså Bertil Måbrink till de betydande framsteg som han har gjort och till de i huvudsak liberala tongångar som jag hörde i hans anförande, men jag hoppas att de också kommer att färga den grundläggande filosofin inom Vänsterpartiet i en del andra avseenden, där det fortfarande finns återklanger av det förflutna.

Anf. 32 BERTIL MÅBRINK (v) replik:

Herr talman! Det hade varit klädsamt om utrikesutskottets ordförande inte hade avstyrkt mina yrkanden i utskottet, om de nu är så liberala som han påstår. Jag tycker att det väl får vara någon ordning också på Daniel Tarschys. Han bör inte spela en så opportunistisk roll.

Daniel Tarschys svarar fortfarande inte på min fråga. Om man inte ger u-krediter på grund av att man tror att man kan bedriva en utpressningspolitik gentemot den kinesiska regimen, varför ger man då dessa u-krediter? Det handlar om att ge svenska biståndspengar till en förbrytarregim av värsta slag, den som finns i Kina i dag. Men det handlar också om Indonesien och Marocko.

Daniel Tarschys kan visserligen säga att vi ännu inte har beslutat om u-krediter till Indonesien, vilket såvitt jag förstår är riktigt, men i stället går

man omvägen via Nordiska Investeringsbanken och Nordiska Investeringsfonden, som i sin tur ger pengar till Indonesien. Sverige ger alltså biståndspengar till Indonesien, men gör det just nu på omvägar. Det är inte opportunt att låta dem gå direkt från Sverige till Indonesien.

Jag kan inte förstå denna dubbelhet. Vad är anledningen till att man ger biståndspengar i form av u-krediter till Kina, samtidigt som man säger att ledstjärnan i svensk utrikes- och biståndspolitik skall vara respekten för de mänskliga rättigheterna? Kina har inte förbättrat situationen när det gäller mänskliga rättigheter utan ökar i stället förtrycket. Enligt de nyheter som jag har åberopat här i dag är tillståndet när det gäller brott mot mänskliga rättigheter ännu värre än vad man har vetat om. Vad är anledningen till att vi skall ge dessa pengar, Daniel Tarschys?

Anf. 33 DANIEL TARSCHYS (fp) replik:

Herr talman! Det är helt riktigt att respekten för mänskliga rättigheter alltid måste vara en viktig faktor, som spelar in när den svenska biståndspolitiken formas, men det är inte den enda faktor som spelar in. Det är inte så att förbättrandet av respekten för mänskliga rättigheter är det enda målet för den svenska biståndspolitiken. Vi har, som Bertil Måbrink vet, en rad andra mål. Huvudmålet kan sägas vara att bryta fattigdomen i världen. Det målet når man på väldigt många olika vägar.

Vi måste bidra till att stimulera de tillväxtprocesser av olika slag som finns i de fattiga länderna. Vi måste försöka stödja den materiella, andliga och kulturella tillväxten på olika vägar. Som jag försökte säga i mitt huvudanförande måste man också vara uppmärksam på det samband som finns mellan framsteg på de här områdena och framsteg i respekten för mänskliga rättigheter.

Vi måste självfallet i vår dialog med biståndsländerna ständigt erinra om vilken vikt vi tillmäter respekten för mänskliga rättigheter, men därifrån till att dra slutsatsen att detta är den enda faktor som bestämmer avvägningen av biståndsinsatser till olika länder är steget mycket långt, och det steget har vi inte tagit.

Anf. 34 VIOLA FURUBJELKE (s):

Herr talman! Vi socialdemokrater är ganska nöjda med det betänkande om mänskliga rättigheter som nu behandlas. Det är i huvudsak uppbyggt kring vår partimotion och våra utskottsgruppsmotioner, och vi har fått med oss utskottsmajoriteten på långtgående skrivningar i anslutning till våra yrkanden.

Inte något av våra krav i partimotionen har avstyrkts. Vi hade självfallet varit än mer nöjda om utskottet kunnat samla sig till ett antal tillkännagivanden på en del områden som jag senare skall gå närmare in på. Men vår reservationslust har här fått vika för enigheten omkring de långtgående skrivningar i betänkandets olika delar som självfallet har ett mycket stort värde för MR-frågorna som helhet.

Vad utskottet förväntar sig att regeringen skall göra i MR-frågor framgår tydligt, och jag förutsätter att regeringen är lyhörd för dessa signaler. Jag måste dock instämma i kritiken mot det förhållandet att ministern för

mänskliga rättigheter i dag saknas här i kammaren. Jag kan bara konstatera att vårdnadsbidraget i går utövade långt större dragningskraft på ministern än hans eget ansvarsområde gör i dag.

Oavsett ministerns ointresse för dessa frågor kommer vi naturligtvis att fortsätta att driva våra krav för en mer offensiv regeringspolitik när det gäller mänskliga rättigheter.

Regeringen och i synnerhet Alf Svensson har gärna talat om mänskliga rättigheter och velat framställa sig som dessa rättigheters främsta vapendragare. I det sammanhanget måste jag djupt beklaga regeringens bristande intresse för att skaffa sig röst och säte där frågorna om de mänskliga rättigheternas framtid i ett globalt perspektiv skall diskuteras och beslutas. Om regeringen verkligen hade menat något med pratet skulle väl kampen för en plats i FN:s säkerhetsråd inte ha givits upp innan den ens hade påbörjats.

Beslutet att inte låta Sverige kandidera minskar inte bara Sveriges möjligheter att påverka mänskliga-rättighets-situationen för världens folk. Det är faktiskt värre än så.

Genom att lämna fältet fritt för Italien riskerar man att Gianfranco Finis fascistiska värderingar får inverkan på FN-beslutet. Vem kan på allvar tro på regeringens och Alf Svenssons ord om mänskliga rättigheter när man frivilligt avhänder sig möjligheten att genom ett aktivt och viljestarkt FN-arbete vara med och påverka? Regeringen har tänkt att Sverige skall kandidera 1997. Vilket stöd kan Sverige då tänkas få, om vi redan i denna omgång har lagt oss platt för den internationellt ifrågasatta och av fascister befläckade italienska regeringen?

Herr talman! Utskottet är, som tidigare sagts, nästan enigt i betänkandet om mänskliga rättigheter. Förutom meningsyttringen från Vänsterpartiet finns det bara en reservation. Jag kanske skulle säga en och en halv reservation. Det finns en synlig reservation från Ny demokrati som handlar om Taiwan. Den yrkar jag härmed avslag på. Den halva reservationen är inbakad i texten utan att omfattas av utskottsmajoriteten. Kristdemokraterna vill av någon anledning inte att deras avvikande uppfattning om kvinnors rätt till en säker och legal abort skall synas så mycket.

I vår motion kräver vi bl.a. att regeringen inför FN:s befolkningskonferens skall verka för att rätten till preventivmedel och till en säker och legal abort skall garanteras. Med anledning av det yrkandet står det på s. 28 i betänkandet att utskottet vidhåller vad man redan i det förra MR-betänkandet anförde om vikten av reproduktiv hälsa, familjeplanering och rätten till säker och legal abort.

Med hänvisning till det förra betänkandet står det: "En reservation lämnades av kds." Jag vill därför fråga Margareta Viklund om det betyder att kds nu fullt ut stöder utskottsmajoritetens krav på att regeringen vid sidan av andra familjeplaneringsåtgärder skall driva frågan om rätten till en säker och legal abort. Kds har ju inte någon egentlig reservation i detta betänkande; det hänvisas bara till en gammal.

Frågan är viktig, inte minst eftersom man beräknar att ungefär hälften av de 40–60 miljoner aborter som sker varje år är illegala. Mellan 5 och 10 miljoner kvinnor får komplikationer. Flera hundra tusen dör varje år i sviterna efter illegala aborter. Detta visar en rapport som är framtagen inför FN:s

befolkningskonferens. Jag tror att det är väldigt viktig att Sverige på ett aktivt sätt bidrar till att ge dessa kvinnor rätten till en säker och illegal abort. Jag skulle vilja ha ett klargörande från Margareta Viklund. Har kds ändrat ståndpunkt i denna fråga?

Herr talman! Det finns en annan viktig kvinnorättsfråga som har behandlats här i kammaren vid upprepade tillfällen. Den handlar om synen på våldtäkter som utförs av myndighetspersoner i krig och i fred. Denna fråga har på ett tillfredsställande sätt förts framåt i detta betänkande.

Utskottet skriver att man delar uppfattningen i vår motion, nämligen att våldtäkter som utförs av företrädare för staten alltid skall ses som en form av tortyr. Detta är viktigt. Det innebär att kvinnor som har utsatts för detta vidriga brott och som kommer hit som flyktingar då har rätt att få den sjukvård och den hjälp som de behöver.

En flykting som inte kan definieras som tortyroffer har i dag bara rätt till akut sjukvård. Vidare står det i betänkandet om våldtäkt i krig och konflikter:

"Utskottet utgår från att regeringen i internationella fora poängterar att våldtäkt som begås under väpnade konflikter är en grov krigsförbrytelse."

Vårt mål är att våldtäkt skall föras in bland de brott som uppräknas som grov krigsförbrytelse i den fjärde Genèvekonventionen i artikel 75 i det första tilläggsprotokollet. Det är ett mål som kvinnorna i riksdagen delar.

Detta mål är ganska långsiktigt, men vi kommer ändå att driva denna fråga tillsammans med andra kvinnliga parlamentariker från andra länder inför FN:s kvinnokonferens 1995. Intill dess att detta mål har uppnåtts är det mycket viktigt att existerande texter tolkas på det sätt som utskottet säger att Sveriges regering skall göra. Därför har detta uttalande stor betydelse. Jag ser det som en framgång att detta finns på pränt i utskottets MR-betänkande.

Herr talman! Frågan om dödsstraffets avskaffande är central i MR-sammanhang. Bara 19 länder har ratificerat tilläggsprotokollet till konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter. Jag medger att kravet på att Sverige skall ta initiativ till en bindande konvention mot dödsstraffet i såväl freds- som krigstid har framförts något uppgivet från år till år. Frågan har dock fått en förnyad aktualitet, åtminstone för mig. I måndags träffade jag, tillsammans med Amnesty och några kolleger, nämligen Sonia Jacobs och Micki Dickoff – två amerikanska kvinnor som Amnesty hade bjudit hit. Vi fick ta del av deras historia.

Sonia och Micki var barndomskamrater. Deras vägar skildes åt i vuxen ålder. Flera år senare fick Micki reda på att Sonia och hennes man hade dömts till döden för mordet på två poliser. För att göra en lång och gripande historia kort kan jag säga att Micki började arbeta för att få Sonia fri, eftersom hon var övertygad om att hon var oskydligt dömd. Hon lyckades till slut, men Sonias man – som också visade sig vara oskyldig, enligt Mickis utredning – hade redan hunnit avrättas.

Efter det att Sonia hade suttit 17 år i dödscell lyckades Micki få ut henne. Nu arbetar de tillsammans intensivt för att få dödsstraffet avskaffat i USA.

Det är viktigt att just arbeta för att de olika amerikanska delstaterna skall avskaffa dödsstraffet. USA anses ju vara ett föregångsland för andra länder

och åberopas ofta som modell, t.ex. för Filippinerna, som har återinrättat dödsstraffet.

Fru talman! I betänkandet framhåller utskottet att dödsstraffet är oacceptabelt. Det instämmer vi gärna i. Det är också viktigt att man på alla tänkbara sätt försöker påverka de länder som fortfarande tillämpar dödsstraffet och att man reagerar när länder som tidigare har avskaffat dödsstraffet återinför det. Vi har dess värre hört liknande krav framföras i Sverige. Därför finns det all anledning för Sverige att agera.

När utskottsbetänkandena inte går tillräckligt långt i detta avseende kan man t.ex. som enskild riksdagsledamot reagera genom att underteckna de protest- eller vädjandebrev som riksdagens MR-grupp med jämna mellanrum författar och inbjuder ledamöter att underteckna. Jag kan informera om att riksdagens MR-grupp i dagarna kommer att lägga ut brev om just dödsstraffet.

Herr talman! Jag yrkar bifall till hemställan i utrikesutskottets betänkande.

Anf. 35 BERTIL MÅBRINK (v) replik:

Herr talman! Till en början vill jag justera mitt yrkande. Jag yrkar bifall till meningsyttringen i dess helhet.

Sedan har jag ett par frågor till Viola Furubjelke. I utskottsbetänkandet på s. 48 står följande: "Splittringstendenser i Indonesien skulle lätt kunna leda till en destabilisering av den viktiga sydostasiatiska regionen. Bl.a. mot denna bakgrund är det enligt utskottets förmenande ytterst angeläget att situationen på annekterade Östra Timor" – man nämner även Västpapua och Aceh – "får en varaktig och av alla accepterad lösning."

Det finns en dubbelhet i den skrivningen. Är det Viola Furubjelkes och utskottsmajoritetens uppfattning att Östra Timor har rätt till självständighet och icke är en del av Indonesien? Det är den ena frågan.

Den andra frågan handlar om Kina och u-krediterna. Inte bara de borgerliga partierna utan också Socialdemokraterna bör ge ett svar. Hur får ni det hela att gå ihop?

Kriteriet mänskliga rättigheter är naturligtvis inte det enda, men det är en viktig del av vår policy gentemot andra länder. Också ni anser ju att de mänskliga rättigheterna bör lyftas fram och att de spelar en betydelsefull roll. Hur kan ni då i nästa andetag godkänna biståndspengar till Kina, Indonesien eller Marocko?

Jag har tagit upp en rad exempel när det gäller Kina, och läget där har ju inte förbättrats utan försämrats. Jag kan lämna ytterligare en uppgift. Nyligen besökte Malaysias premiärminister Kina. Då yttrade Jiang Zemin, en av herrarna i toppen i Kina, att massakern i Peking 1989 var riktig och att regimen, om det skulle behövas, tänker upprepa samma sak med samma brutala metoder. Det var härskarnas besked.

Vilken är anledningen, Viola Furubjelke, till att ni också ställer er bakom den här typen av dubbelspel när det gäller mänskliga rättigheter, bistånd och diktatoriska regimer?

Anf. 36 VIOLA FURUBJELKE (s) replik:

Herr talman! Bertil Måbrinks frågor om Östra Timor och Kina anser jag vara berättigade. Jag är glad över att få klargöra hur vi ser på Östra Timor.

Östra Timor har rätt till självbestämmande men är i dag annekterat av Indonesien. Men vi står för principen om Östra Timors rätt till självbestämmande och har framfört det i många sammanhang. Något annat kan inte Bertil Måbrink utläsa av betänkandet, även om också jag skulle ha önskat att det hade varit tydligare.

När det gäller Kina och konditionalitet, som det kallas, i biståndet för att kräva åtgärder på området för mänskliga rättigheter, tycker jag nog att vi skall kunna använda oss av det i viss utsträckning. Men det får aldrig bli så att piskan ersätter moroten. Också samtal och dialog kan vara verkningsfullt, men självfallet måste vi ställa krav på länder som får del av svenskt bistånd.

Jag har inte hört de rapporter från Kina som presenterades på nyheterna i morse och som Bertil Måbrink refererade till, men de synes vara väldigt besvärande. Självfallet måste vi följa utvecklingen i Kina mycket noga.

Anf. 37 BERTIL MÅBRINK (v) replik:

Herr talman! Jag anser, Viola Furubjelke, att man visst skall ha en dialog även med regimer som den i Kina, men den bör föras genom de vanliga diplomatiska kanalerna.

Man skall inte tro – och jag tror heller inte att Viola Furubjelke gör det – att man kan påverka den kinesiska regimen genom att ge den ett antal miljoner ur vår svenska biståndsbudget. De pengarna använder förtryckarregimen bara till att slå ytterligare mot de demokratiska krafterna i Kina. Det finns ju faktiskt demokratiska krafter och rörelser där.

Om man skall få ledningen att begripa allvaret i vårt tal om respekt för de mänskliga rättigheterna, skall man dra in biståndspengar till regimen och ge dem till rörelser för mänskliga rättigheter och andra organisationer som står i opposition mot den diktatoriska regimen i Kina. Detsamma gäller Indonesien och Marocko. Detta måste vara det effektiva sättet och de rätta signalerna.

Men att gå den här vägen och säga "här får ni pengar" ger totalt felaktiga signaler till en sådan regim. Den ökar ju bara förtrycket.

Är det inte lika bra att säga att vi ger biståndspengar eller u-krediter till Kina därför att det är ett intressant land att handla med och vi kan få ett antal feta affärskontrakt till de svenska företagen? Men då kommer de mänskliga rättigheterna i andra hand och handelskontrakten i första hand. Det gäller såväl Kina som Indonesien.

Om det inte vore så skulle man vara konsekvent och ge Kuba u-krediter, men det gör man inte. Man behöver inte det, eftersom Kuba inte är handelsmässigt intressant för Sverige. Det är inte där de stora marknaderna finns; det är i Kina och Indonesien, för att nämna två av de värsta förtryckarna i Asien.

Anf. 38 VIOLA FURUBJELKE (s) replik:

Herr talman! Jag vill gärna skriva under på det sista som Bertil Måbrink sade, nämligen att det är viktigt att alla länder behandlas lika när man använ-

der biståndsmålen och MR-målet som ett påtryckningsmedel i biståndet – oavsett om länderna är intressanta som handelsländer eller inte. Det måste vara förutsägbart vad Sverige anser om kränkningar av de mänskliga rättigheterna i de länder som vi har ett samarbete med.

Jag tycker dock att det kan finnas skäl att på något sätt ha kanaler i Kina. Det kan ge oss möjlighet att komma i kontakt med MR-organisationerna. Precis som Bertil Måbrink vill jag understryka vikten av att vi har kontakter med dem och stöder dem på olika sätt. Vi får ändå en viss kunskap genom detta.

Jag vill inte på något sätt försvara våra biståndsinsatser av detta skäl; jag skall villigt medge att jag inte är särskilt stolt över dem. Men det är viktigt att vi har "tillgång" till Kina, som annars är ett ganska slutet land. MR-organisationerna där behöver allt vårt stöd.

Anf. 39 MARGARETA VIKLUND (kds) replik:

Herr talman! Trots att jag snart skall upp i talarstolen för att hålla mitt anförande tycker jag att det finns anledning att svara direkt på den fråga som Viola Furubjelke ställde till mig om det är så att vi har ändrat uppfattning i abortfrågan.

Jag kan säga ett klart nej; det har vi inte gjort. Vi har samma ståndpunkt i detta betänkande som vi hade i det tidigare betänkandet, där också de formuleringar som står på s. 28 i detta betänkande behandlades.

Där står det klart och tydligt: "Utskottet anförde senast i betänkandet 1993/94:UU3 vikten av att människor måste ha tillgång till en kvalitativt fullgod service för reproduktiv hälsa, inkl. familjeplanering och rätt till säker och legal abort. En reservation lämnades av kds. Vidare anförde utskottet att det är viktigt att informera om skadeverkningar av osäkra och illegala abortmetoder och det angelägna i att tillgodose behovet av preventivmedel."

Detta ställer vi upp på, med den reservationen. Men det står också att utskottet vidhåller denna uppfattning, och där borde det ha stått "inklusive den reservation som kds avlämnade" för att det skulle ha blivit fullt tydligt. Det håller jag med Viola Furubjelke om.

Anf. 40 VIOLA FURUBJELKE (s) replik:

Herr talman! Detta klargörande var välgörande. Det var det som jag saknade – att också kds vidhåller sin uppfattning. Det kunde lika gärna ha funnits en likalydande reservation från kds till detta betänkande.

På sätt och vis beklagar jag naturligtvis detta. Vi hade gärna sett att kds hade varit med i kampen för kvinnornas rätt till säker och legal abort också i detta avseende. Men nu har Margareta Viklund talat klarspråk, så nu vet kammaren hur det är.

Anf. 41 INGER KOCH (m):

Herr talman! Det är med tillfredsställelse vi kan konstatera att enigheten i utrikesutskottet trots allt är stor när det gäller synen på den nuvarande regeringens insatser och förmåga att verka för att normerna och principerna beträffande de mänskliga rättigheterna ständigt utvecklas och förbättras och att påtala vikten av att existerande regler efterlevs. Tyvärr är enigheten inte

lika stor bland världens länder när det gäller efterlevnaden av de folkrättsliga reglerna, trots att ratificeringarna av de internationella avtalen ökar.

Amnesty Internationals rapporter visar att människors grundläggande rättigheter fortfarande kränks och förnekas över allt i världen. Det gäller framför allt de medborgerliga och politiska rättigheterna, men även de ekonomiska, sociala och kulturella rättigheterna. Vi behöver bara läsa dagstidningarna för att konstatera att allvarliga övergrepp mot de mänskliga rättigheterna förekommer över hela världen i form av åsiktsförtryck, tortyr, försvinnanden, fängslanden utan rättegång och mord utförda av regeringsanknutna dödspatruller. Det finns bevis för att massmord har utförts av regeringsstyrkor och att enskilda personer – män, kvinnor och barn – med berått mod har dödats av sina egna regeringar.

Människor dödas för sin religion, sin etniska tillhörighet eller för att de kritiserar den härskande regimen. Mycket av det avsiktliga dödandet har skett och sker tyvärr fortfarande i länder där det pågår väpnade konflikter. Men ingen regering kan i dag hävda att mänskliga rättigheter bara är en nationell fråga. Enligt FN-stadgan har världens länder förpliktat sig att samarbeta när det gäller övergrepp mot de mänskliga rättigheterna. Säkerhetsrådets beslut att ingripa i stater där det på grund av väpnade konflikter sker massiva kränkningar av mänskliga rättigheter – såsom nu har skett i Bosnien, Somalia och Rwanda – är ett exempel på att världens länder nu är beredda att leva upp till sina åtaganden.

Nyligen inrättades den internationella tribunalen i Haag, som bl.a. skall pröva och döma fall av krigsförbrytelser i det forna Jugoslavien. Det är ett annat exempel på att världens länder inte tolererar grymheter såsom etnisk rensning, massövergrepp mot kvinnor och barn, våld, tortyr och mord. Respekten för människovärdet och för folkrätten kräver att de illdåd som begås inte förblir ostraffade.

Beslutet i FN:s generalförsamling i december förra året att inrätta en post som högkommissarie för de mänskliga rättigheterna samt tillsättande av särskilda rapportörer och speciella arbetsgrupper för att granska vissa slag av kränkningar, oavsett i vilka länder de förekommer, bidrar också till att stärka den internationella vaksamheten inför grova övergrepp mot de mänskliga rättigheterna.

Herr talman! Det är viktigt att komma ihåg att respekten för varje människas värde, åsikter och rättigheter – oavsett kön, ålder, ras och etnisk tillhörighet – har sin fasta grund i ett demokratiskt styrelsesätt och i rättssamhället. Att man kan hävda och utöva sina mänskliga rättigheter är en naturlig del i demokratins verksamhet och utveckling. Respekten för demokrati och mänskliga rättigheter måste ständigt hävdas och försvaras. Vår utrikespolitik måste inriktas på att stärka och utveckla respekten för dessa. I utrikesutskottets betänkande redogörs också för Sveriges pådrivande roll och stora engagemang i dessa frågor i olika internationella fora.

Även i vår biståndspolitik skall stödet för mänskliga rättigheter vara särskilt tydligt. Det har vi moderater poängterat under många år. Arbetet för demokrati och för mänskliga rättigheter utgör nu också en viktig del i dialogen med våra biståndsländer. Vid fördelningen av framtida biståndsmedel

kommer ländernas vilja och förmåga när det gäller agerandet för demokrati och respekt för mänskliga rättigheter att spela en avgörande roll.

Det är en glädjande utveckling i riktning mot demokrati och ökad respekt för de grundläggande mänskliga fri- och rättigheterna som vi under de senaste åren har upplevt i Central- och Östeuropa, i delar av Afrika och i Latinamerika. Samtidigt kan vi konstatera att det i dag finns omkring 4 000 etniska samhällen spridda i länder över hela världen. Avgörande för en framtida fredlig utveckling är hur dessa minoriteter erkänns och skyddas i de olika ländernas konstitutioner. Sverige och övriga demokratiska länder har ett stort ansvar när det gäller att hjälpa de nya, framväxande demokratierna att utarbeta nya konstitutioner där även minoriteternas rättigheter beaktas och skrivs in.

Mot bakgrund av de etniska problemen i vissa europeiska länder har minoritetsfrågorna också fått ökad uppmärksamhet inom ramen för Europarådets arbete. Ministerkommittén har t.ex. tillsatt en särskild kommission för granskning av minoritetsfrågor. Även inom ramen för den europeiska säkerhetskonferensen har minoritetsfrågorna uppmärksammats särskilt. Inrättandet av högkommissarien för nationella minoriteter, som skall fungera som en väckarklocka när minoritetsrelaterade problem hotar att utvecklas till konflikter, är ett bevis på detta. Ett fortsatt svenskt stöd till olika internationella, regionala och nationella organisationers verksamheter för att sprida kännedom om mänskliga rättigheter och stöd till fristående enskilda organisationer som bevakar regeringarnas uppträdande och praktiskt bistår politiskt förföljda med bl.a. rättshjälp är mycket angeläget.

Herr talman! Trots att 154 länder nu har anslutit sig till FN:s barnkonvention får Amnesty International hundratals rapporter om hur barn torteras, våldtas och avrättas av polis och militär runt om i världen och om makthavare som hämnas på politiskt obekväma vuxna genom att skada deras barn. Dessa fruktansvärda övergrepp och brott mot de mänskliga rättigheterna måste alltid påtalas och fördömas. Barn får inte, enligt konventionen, diskrimineras eller utsättas för våld på grund av sitt eller sina föräldrars ras, kön, etniska ursprung, handikapp m.m. Det känns därför bra att kunna konstatera att Sverige inom ramen för FN:s konvention för de mänskliga rättigheterna har varit pådrivande när det gällt att förmå världens länder att skriva på barnkonventionen och därmed förbinda sig att följa dess principer. Att kontrollera att så verkligen sker är en stor och viktig uppgift för världssamfundet. Sverige har också på olika sätt stött den kommitté som övervakar de ratificerande staternas efterlevnad av konventionen.

Herr talman! Jag yrkar bifall till hemställan i utrikesutskottets betänkande.

Anf. 42 INGBRITT IRHAMMAR (c):

Herr talman! Jag tänker i mitt inlägg koncentrera mig på östtimoresernas och västsahariernas situation. Frågan om båda dessa folkgruppers framtid är att betrakta som oavslutade koloniala problem. Båda dessa folk behöver internationellt stöd och påtryckningar för att deras framtid skall kunna avgöras i fria demokratiska val. Både östtimoreserna och västsaharierna lever un-

der ockupation, vilket har sagts här tidigare. Bristen på mänskliga rättigheter är omfattande.

Först till situationen för östtimoreserna. Det krävs verkligen starka internationella påtryckningar för att få Indonesien att respektera de mänskliga rättigheterna, såväl i Indonesien som på det ockuperade Östtimor.

Det krävs också starka internationella påtryckningar för att samtalen om Östtimors framtid under FN:s ledning skall leda fram till att timoreserna skall få avgöra sin egen framtid i en folkomröstning, något som Sverige har stått bakom under lång tid.

Situationen vad gäller mänskliga rättigheter i Indonesien och på Östtimor är klart otillfredsställande. Värst är situationen på det ockuperade Östtimor och i provinserna Aceh och Irian Jaya.

På Östtimor är befolkningen fortfarande totalt kontrollerad. Godtyckliga arresteringar sker. Personer arresteras och fängslas på politiska grunder. Jag har nyss kommit hem från Portugal, där jag träffade representanter från deras utrikesdepartement och utrikesutskott, men också några av de studenter som var med om ockupationen av de svenska och finska ambassaderna i somras. Det framkom nya uppgifter om arresteringar, misshandel och tortyr.

Jag fick en lista på över tio namn på studenter, som nu arresterats och torterats. Dessa ungdomar hade deltagit vid demonstrationen i Dili 1992 och överlevt. Över 200 andra studenter och ungdomar dödades i samband med demonstrationen eller snarare slaktades på kyrkogården och efteråt på sjukhusen. De överlevande studenterna har nu arresterats inför den senaste FN-förhandlingsomgången den 6 maj i Genève mellan Indonesien och Portugal. De skulle nämligen förhindras att demonstrera sitt motstånd på Östtimor mot den indonesiska ockupationen i samband med samtalen. Det var inte tänkt att omvärlden skulle få veta att motståndet mot ockupationen starkt lever vidare på ön.

Det är viktigt att nyheter om dessa arresteringar och den tortyr dessa pojkar har utsatts för når omvärlden. Det är viktigt att dessa nyheter når ledamöter i denna kammare, så att vi slipper lyssna på sagor om att arresteringar nu upphört på Östtimor, och så att vi slipper lyssna till förslag om u-krediter till Indonesien eller om återupptagande av vapenexport till Indonesien med argumenteringen att situationen blivit så mycket bättre där. Situationen vad gäller mänskliga rättigheter i Indonesien och på Östtimor *är* oacceptabel. Förutom försvinnanden, godtyckliga arresteringar, misshandel och tortyr som fortsätter, är rättssäkerheten undermålig.

Andra exempel på den oacceptabla situationen är att det också är förbjudet att bilda nya partier eller fackförbund. Pressen måste leva under självcensur.

Även ett enigt utskott betonar detta samt att dödsstraffet inte är avskaffat.

Det finns visserligen vissa ljuspunkter i Indonesiens agerande. Dit hör beslutet att tillsätta en nationell kommission för de mänskliga rättigheterna, i syfte att undervisa myndighetspersoner på området för de mänskliga rättigheterna. Dessutom har den indonesiska regeringen inbjudit den specielle rapportören om summariska och godtyckliga rättegångar att besöka Östra Timor under detta år. Detta är positivt.

Men Indonesien har inte ratificerat 1966 års konventioner om de mänsk-

liga rättigheterna. Och Indonesiens första rapport till barnkommittén inger stark oro på grund av det stora antalet reservationer som Indonesien gjort i samband med ratificeringen av barnkonventionen.

Nu krävs att klara förbättringar sker vad gäller mänskliga rättigheter i Indonesien och på Östtimor. Zanana Gusmao måste friges. Alla politiska fångar bör släppas genom allmän amnesti.

Tidigare indonesiska löften om trupptillbakadragande på Östtimor måste omgående infrias. När vi var där i september fick vi höra att det skulle ske alldeles i dagarna, men fortfarande har ingenting hänt. Löftena måste infrias för att något förtroende alls för uttalanden från indonesiska myndigheter skall kunna finnas.

Herr talman! Sedan 1975 har Indonesien ockuperat Östtimor, och frågan om Västsaharas självständighet har varit på FN:s dagordning i över 25 år.

Från svensk sida betraktar vi också frågan om Västsaharas framtid som ett oavslutat kolonialt problem, där områdets framtid måste avgöras i enlighet med befolkningens fritt uttalade önskemål.

År 1991 godkände FN:s säkerhetsråd generalsekreterarens plan för att lösa konflikten om territoriet. I enlighet med denna plan inrättades en observatörsstyrka, Minurso. Styrkan skulle ha ansvaret för att det eldupphör som trädde i kraft den 6 september 1991 respekterades. Men FN-styrkan har haft svårt att etablera sig i området. Styrkans uppgifter har inskränkt sig till övervakning av vapenvilan. Minurso-styrkan har hindrats och hotats av marockansk militär i området. Fram till i dag är det bara en mindre del av den planlagda FN-styrkan som verkligen har installerats i Västsahara. FN har alls inte kontroll över territoriet. Snarare råder i princip ett marockanskt undantagstillstånd i de ockuperade delarna av Västsahara. Inga journalister eller observatörer har tillträde till Västsahara. Västsaharier som tar kontakt med FN-personal har snabbt arresterats och torterats och i några fall till och med mördats.

Den folkomröstning som enligt fredsplanen skulle ha ägt rum i januari 1992 för att avgöra Västsaharas självständighet eller integrering med Marocko kunde därför inte genomföras enligt tidsplanen. Detta berodde framför allt på att Marocko på olika sätt har försökt sabotera fredsprocessen.

I stället för att t.ex. dra tillbaks deltagarna i den första "Gröna marschen", som FN begärt, har Marocko genomfört en ny "Grön marsch", som innebär att ytterligare mer än hundratusen marockaner har förflyttats till Västsahara i syfte att förfuska folkomröstningen. Dessutom har marockanerna använt vapenvilan till att förstärka den beryktade muren genom Sahara.

För att bryta dödläget vad gäller fredsplanen gjorde FN påtryckningar på båda parter i konflikten för att lösa de problem som förhindrade folkomröstningen. Ett direkt sammanträffande skedde i El Ayoun i juli 1993, framför allt för att några av medlemsstaterna i FN:s säkerhetsråd utsatte Marocko för påtryckningar. Ett andra möte i oktober i New York mellan parterna ställdes in. Polisario vägrade förhandla med den delegation, som Marocko utsett, eftersom den bestod av avhoppade västsaharier.

Efter detta lämnade FN:s generalsekreterare en ny rapport till säkerhetsrådet, där han lovade att arbeta hårt för att registreringen av de röstberättigade skulle kunna börja. Säkerhetsrådet tog ställning till generalsekretera-

rens senaste rapport nu i mars. Den kommission, som har i uppgift att fastställa vilka som är röstberättigade skall fortsätta att arbeta t.o.m. den sista juni. Avsikten är att folkomröstningen skall kunna hållas mot slutet av 1994.

Marocko har ständigt provocerat och försökt förhindra genomförande av fredsplanen. Förutom vad jag tidigare sagt har marockanerna vägrat öppna kontor för FN:s identifieringskommitté. Marockanerna har inte heller velat publicera röstlängderna. Alla dessa provokationer mot FN:s fredsplan måste vi naturligtvis kraftfullt fördöma. Internationella påtryckningar mot Marocko är nödvändiga för att fredsplanen skall kunna genomföras.

Samtidigt är det nödvändigt att FN ges tillräckliga resurser och starkt stöd. Det är viktigt att FN visar auktoritet och kan hävda fredsplanens genomförande.

Herr talman! Flera västsaharier har dött under de många år kriget mellan Polisario och Marocko har varat. Fångar har tagits. Polisario har velat återlämna marockanska krigsfångar till Marocko, som vägrat mottaga dem. Samtidigt har Marocko hållit åtskilliga västsaharier fängslade, varav många avlidit av svält och tortyr i fängelserna. Sommaren 1991 släppte kung Hassan 265 civila västsaharier från hemliga fängelser i Marocko. Kungen hade tidigare förnekat både fångarnas existens och existensen av hemliga fängelser. De "frigivna" västsaharierna släpptes i det ockuperade Västsahara.

Dessa frigivna saharier får emellertid inte ha kontakt med någon utlänning. De får inga jobb och ingen sjukvård. Flera har dött sedan "frigivningen". Flera har fängslats igen. En ny våg av arresteringar av västsaharier ägde rum under 1992. Fortfarande saknas flera fängslade västsaharier. Enligt uppskattningar som gjorts hålls ca 500 saharier i fängsligt förvar.

Det är svårt att få förbättringar på MR-området i Marocko, eftersom bristen på respekt för mänskliga rättigheter är så omfattande i detta land. Men detta faktum får inte hindra oss från att fortsätta kritisera och försöka utöva påtryckningar mot förtryckarregimen Marocko. Vi är flera som motionerat om att användningen av undersökningskommissioner under t.ex. FN:s regi skulle kunna vara ett verkningsfullt instrument för att granska situationen i Marocko, men naturligtvis också i Polisariokontrollerade områden. Det är därför glädjande att även utskottet betonar vikten av en sådan undersökningskommission. Jag anser att vi från svensk sida nu måste agera mycket kraftfullt för att en sådan kommission bildas, och även utlova svenskt stöd åt ett sådant arbete. Det gäller att alla västsaharier kan hittas och identifieras inför den kommande folkomröstningen. Det kan bli de fängslade saharier-nas röster som avgör valutgången.

Med detta vill jag yrka bifall till hemställan i betänkandet i dess helhet.

Anf. 43 BERTIL MÅBRINK (v) replik:

Herr talman! Jag kan instämma helt i Ingbritt Irhammars anförande. Det var bra, och hon är också mycket engagerad i dessa frågor.

Jag vill ställa några frågor. Ingbritt Irhammar säger: Jag hoppas att det inte blir några u-krediter till Indonesien. Vad syftar Ingbritt Irhammar på? Är det den ansökan som nu ligger inne hos regeringen från BITS? Det är ju regeringen som skall göra det slutliga ställningstagandet. Eller syftar Ingbritt

Irhammar på de biståndspengar, eller vad man skall kalla dem, som går från Sveriges biståndsbudget via Nordiska investeringsbanken?

Den andra frågan, som jag ställde till Viola Furubjelke, gäller det citat som jag gjorde från s. 48, nämligen: "Splittringstendenser i Indonesien skulle lätt kunna leda till en destabilisering av den viktiga sydostasiatiska regionen." Denna formulering och formuleringen därefter känner Ingbritt Irhammar mycket väl till. Anser Ingbritt Irhammar att formuleringen är tillräckligt klargörande om att utskottsmajoriteten står bakom Östtimors rätt till självbestämmande och att Östtimor inte är någon del av Indonesien? Jag ser en dubbelhet i denna formulering, som jag är litet orolig för. Jag skulle gärna vilja höra vad Ingbritt Irhammar har att säga.

Anf. 44 INGBRITT IRHAMMAR (c) replik:

Herr talman! Jag tycker att texten i betänkandet vad gäller klarläggandet om Östtimors rätt till självbestämmande är tydlig efter det att ordet "annekterade" skrevs in framför "Östra Timor". Men för att ytterligare förtydliga detta tog jag ju i mitt anförande upp Östtimors självklara rätt att bestämma sin framtid i en folkomröstning. Sverige har stött den tanken och den frågan under flera år. Nu har jag sagt det igen. Jag uppfattar att denna kammare verkligen enigt står bakom detta.

Vad gäller u-krediterna menade jag dem som nu ansöks om hos BITS. Det finns absolut inte något skäl att ge några u-krediter i ett läge med så många brott mot de mänskliga rättigheterna som nu sker i Indonesien som helhet och också i Östtimor. Det är min och mitt partis uppfattning att det inte finns några skäl till u-krediter till Indonesien nu.

Anf. 45 BERTIL MÅBRINK (v) replik:

Herr talman! Ingbritt Irhammar besvarade bara halva frågan när det gäller u-krediterna. Ingbritt Irhammar vet mycket väl att det går svenska biståndspengar till den nordiska investeringsbanken. Bl.a. dessa pengar används sedan för att pumpa pengar in i Indonesien. Jag hoppas att Ingbritt Irhammar och jag är överens om att också det är oacceptabelt.

Anf. 46 INGBRITT IRHAMMAR (c) replik:

Herr talman! Denna fråga diskuterade vi i september med den svenska ambassaden i Jakarta – jag har också tidigare motionerat om just detta. I Jakarta förklarade man från ambassadens sida att detta rörde pengar till en bank och att banker över huvud taget världen runt står fristående. Banker skall alltså världen runt kunna konkurrera på lika villkor; det gäller även Nordiska investeringsbanken. Jag har alltså ändrat uppfattning på denna punkt, och den är nu att även Nordiska investeringsbanken skall få lov att konkurrera på lika villkor.

Sedan gäller det för oss att försöka skapa opinion, så att pengarna inte används till sådant som vi inte vill stödja. Jag kan tänka mig stödpengar till miljöförbättringssystem, exempelvis när det gäller olika skogsprojekt. Bl.a. vårt svenska kunnande kan vara till gagn för befolkningen i Indonesien, och för hela världen.

Anf. 47 MARGARETA VIKLUND (kds):

Herr talman! Vissa givna regler och rättesnören måste finnas för att relationerna mellan länder och folk skall fungera. Mänskliga rättigheter är *en* sådan regel.

Herr talman! Det betänkande som vi diskuterar är mycket vittomfattande. Jag vill särskilt belysa kvinnans, barnens och etniska gruppers situation.

I september i år kommer FN att ha en befolkningskonferens i Kairo, vilket redan har nämnts här i dag. Det är mycket angeläget att frågan om prenatal könsdiskriminering, dvs. könsdiskriminering redan före födelsen, tas upp vid den konferensen.

I dag är ett gossebarn i många av världens länder, för att inte säga i de flesta, mycket mer värt än ett flickebarn. Det har bl.a. fått som konsekvens att 100 miljoner flickor, kvinnor, saknas i världen i dag. Många vägras att födas. Man kan ju genom fosterdiagnostik avslöja vilka som är flickfoster. En del av flickorna försvinner därför att de mördas i samband med sin födelse.

Frågan om prenatal könsdiskriminering är särskilt allvarlig, eftersom den tar upp en speciell dimension av de mänskliga rättigheterna, nämligen att dessa rättigheter redan kränks innan människan har kommit till världen. Mänskliga rättigheter måste respekteras under en människas hela livscykel. Men det är tragiskt när en grupp människor, i detta fall flickebarn, redan från början – eller innan början ens har börjat – har ett sämre utgångsläge.

Jag anser att det är mycket angeläget att den prenatala könsdiskrimineringen tas upp vid FN:s konferens i Kairo om befolkningsfrågan. I de handlingar som jag läst om denna konferens, har jag ännu inte sett att den frågan är planerad att komma upp på dagordningen. Jag hoppas att jag har läst slarvigt. Jag anser också att den frågan måste upp på FN:s generella dagordning och behandlas i generalförsamlingen.

Jag anser dessutom att Sverige under sina bilaterala diskussioner med olika biståndsländer allvarligt skall ta upp denna fråga, som innebär att de mänskliga rättigheterna djupt kränks, och att det kan få konsekvenser för biståndet om problemet inte rättas till. Jag har sagt detta tidigare i kammaren, men jag anser att det är så viktigt att jag ville säga det en gång till.

Herr talman! FN:s befolkningskonferens i Kairo är angelägen, och befolkningsfrågan befinner sig högt upp på den internationella säkerhetsdagordningen. Förutom den snabba befolkningsökningen finns det många andra viktiga delfrågor att ta itu med. I många fall är tiden knapp och problemen av sådan art att kraftfulla åtgärder måste vidtas. Men det akuta läget får aldrig vara en ursäkt för att mänskliga rättigheter sätts på undantag. Ett etiskt perspektiv, som börjar med ett klart ställningstagande för mänskliga rättigheter, måste anläggas från första början när konferensen öppnar och olika åtgärder föreslås. I tidigare sammanhang då befolkningsfrågan hanterats har oetiska inslag förekommit, t.ex. tvångssterilisering och massaborter. Det får inte bli fallet när vi planerar för ett bättre och mänskligare 2000-tal.

I det sammanhanget är det värt att notera att aspekter som har med kvinnans lika rätt till universella mänskliga rättigheter att göra även kommer att tas upp under FN:s kvinnokonferens i Peking. Frågan är dock om denna sida av kvinnans situation och rättigheter kan få tillräcklig belysning och upp-

märksamhet i ett land som så flagrant kränker de mänskliga rättigheterna. Kina har inte avvikit en tum från den linje som drogs upp i samband med massakern på Himmelska fridens torg. Systematiska trakasserier av politiska dissidenter, inhumana villkor i fängelser och summariska avrättningar är en konstant del av vardagen. Den prestige som en stor FN-konferens förlänar dem har de inte gjort sig förtjänta av.

Herr talman! Det pågår för närvarande många krig i världen. En del har karaktären av utrotningskrig. Befolkningsgrupper står mot varandra. Etnisk rensning är ord som ofta används i våra dagar. Jag tänker framför allt på Bosnien-Hercegovina, Turkiet, Burundi och Rwanda.

Jag vill påstå att situationen i Bosnien-Hercegovina kommer att gå till historien som en av vår moderna tids största skamfläck har när det gäller mänskliga rättigheter. Trots att Bosnien-Hercegovina är en av FN erkänd stat, anser jag att FN, Världssamfundet, inte tagit sitt ansvar fullt ut för att stoppa det blodbad, den skymf, det nedtryckande, det förtryck och det våldförande som ägt och äger rum där. Var finns alla de marktrupper som olika länder lovat att skicka dit? Var finns den massiva protest som borde ha hörts från ledare i framför allt Europa mot detta orättfärdiga krig, som både är ett makt- och erövringskrig och en etnisk rensning? Med ledare menar jag både politiska, fackliga och kyrkliga ledare. Det har varit så tyst från den fronten. Nu har man samlats på europeisk utrikesministernivå för att tala om för anfallare och försvarare hur Bosnien-Hercegovina skall delas. Det är väl bra att man äntligen börjar diskutera Bosnien med varandra.

Men att acceptera något annat än de av FN godkända gränserna för Bosnien-Hercegovina ger världen och angriparna fel signaler, nämligen signalerna att brott mot mänskliga rättigheter och mot folkrätt lönar sig. För ungefär ett år sedan gav väst upp Bosnien och godtog i praktiken att militärt våld hade slitit sönder en av FN:s medlemsstater.

USA talar nu om ett hävande av vapenembargot. Det är så dags nu, när landet är nästan helt söndersmulat och det knappast finns något kvar att försvara!

Herr talman! När nu kanonerna nästan har tystnat i Sarajevo och världen tillfälligtvis andas ut när det gäller den fronten, dyker många angelägna uppgifter upp för Sverige. Den första uppgiften är att lyfta fram de andra områdena i Bosnien där kriget fortgår i det tysta. Civilbefolkningens lidande i Srebrenica, Tuzla, Bihac, Mostar och andra orter är oförminskat stort.

Den andra uppgiften är att noggrant övervaka situationen för muslimerna i anslutning till att de stridande parterna avväpnas. Vi får inte glömma att det trots allt är så att serberna mycket lättare kan finna nya vapen på grund av det stöd som de får från rest-Jugoslaviens armé. Denna situation kan med tiden öka krigsrisken på nytt.

Den tredje, något svårare uppgiften är att försöka förhindra att Bosnien blir ett forum för nya stormaktsambitioner. Det finns i nuvarande läge spänningar mellan säkerhetsrådets medlemmar, beroende på skiftande nationella intressen. Dessa måste övervinnas, till förmån för fred och återuppbyggnad av Bosnien-Hercegovina. Det är fel om FN utnyttjas som en sköld för stormakternas intressen. Tendenser i den riktningen har länge varit synliga.

Herr talman! Jag tror inte heller att Turkiet tål en djupare granskning av

de mänskliga rättigheterna. Kurderna och syrianerna/assyrierna är där utsatta för förföljelse, lindrigt sagt. Enligt uppgift har under tio år 1 800 kurdiska och syrianska/assyriska byar förstörts. Under 1990-talet har förföljelserna ökat betydligt. När det gäller syrianernas/assyriernas situation behöver den särskilt uppmärksammas, då den gruppen blir trängd mellan militären och PKK-gerillan.

Herr talman! För närvarande sitter sju kurdiska parlamentsledamöter fängslade. En domare har yrkat på dödsstraff, och anklagelsen är landsförräderi. De anklagade har i parlamentet berättat om kurdernas situation och krävt att även kurderna skall ha mänskliga rättigheter.

Här anser jag att Sverige på ett kraftfullt sätt måste allvarligt protestera genom de kanaler vi har tillgång till. I ett land som kallar sig för demokrati måste alla ha rätt att existera och ha rätt att framföra sina synpunkter.

Herr talman! Stor var glädjen när det första fria valet kunde hållas i Burundi förra våren. Desto mer bestörta och besvikna blev vi då presidenten mördades i oktober förra året och ett blodbad utan all like satte i gång.

Situationen är fortfarande labil. Människor flyr och dödas. Men efter vad jag kan förstå finns ändå ett hopp och en vilja att få till stånd en demokratisk process på djupet. Här tror jag att vi, både som föregångsland och med den goodwill vi har i det landet, har en stor uppgift som inte får försittas. Även om det landet inte är så stort och kanske inte heller låtit tala om sig så mycket i politiska världssammanhang, hör det också till mänskliga rättigheter och demokrati att man, vare sig man är liten eller stor som människa eller nation, har rätt att leva i fredlig samexistens. Jag tror att vi har mycket att ge Burundi i form av kunskaper i demokrati, mänskliga rättigheter och samhällsuppbyggnad.

Herr talman! När jag nämner Burundi kan jag naturligtvis inte utelämna grannlandet Rwanda. Det som händer där är så fruktansvärt att det inte går att fatta. Jag utgår ifrån att Sverige i första hand kommer att utöka sina humanitära insatser till det landet och till alla de flyktingläger som finns både inne i och utanför landet.

Herr talman! Under många år har FN:s generalförsamling på sin dagordning haft "Översyn av Internationella domstolens roll" som ett ärende. Av de 15 domare som FN:s generalförsamling och säkerhetsrådet valt är ingen kvinna. Även om kraven till ämbetet är stora bör det ändå bland världens länder finnas lämpliga kvinnliga domarkandidater.

Om väljarna, dvs. de olika staterna, enligt artikel 9 skall bevaka att det finns en garanterad säkerhet så att domstolen "företräder civilisationens olika huvudformer och världens främsta rättssystem", bör hänsyn också tas till att hälften av världens befolkning faktiskt är kvinnor och att en stor del av FN:s arbete gäller kvinnor i många av FN:s medlemsländer. Detta faktum, anser jag, bör återspeglas i domstolens sammansättning vad gäller kön. I dag finns ingen kvinnlig domare i FN:s internationella domstol i Haag. Det tycker jag är svagt.

Herr talman! Med tanke på Sveriges goda internationella anseende och erkända arbete för mänskliga rättigheter och jämställdhet bör Sverige i FN verka för en jämn könsfördelning i FN:s internationella domstol. Förhoppningsvis kan det kanske hjälpa oss att få en mer rättvis och en bättre värld.

Anf. 48 BERTIL MÅBRINK (v) replik:

Herr talman! Jag ser att rättighetsministern är här. Jag kritiserade tidigare att han inte var här, men nu tar jag tillbaka min kritik. Det är trevligt att se rättighetsministern här.

Jag kan instämma i mycket av vad Margareta Viklund säger. Det är min uppfattning att man måste häva vapenembargot mot Bosnien, så att de själva kan försvara sig, om FN inte kan försvara Bosniens rätt till sin stat. Jag sade detta för tre veckor sedan, och jag står fast vid den uppfattningen.

Margareta Viklund säger att Kina inte har gjort sig förtjänt av att få världskvinnokonferensen 1995 och radar upp argument för det. Jag kan instämma med henne. Men jag vill då fråga: Anser Margareta Viklund att Kina däremot har gjort sig förtjänt av svenska biståndspengar? Eller har Margareta Viklund samma uppfattning där som när det gäller Kinas rätt att få världskvinnokonferensen 1995? Jag vill ha ett svar av Margareta Viklund på den frågan.

Anf. 49 MARGARETA VIKLUND (kds) replik:

Herr talman! Det handlar inte så mycket om demokrati eller icke demokrati, utan det handlar om att ge människor i nöd bistånd. Av den anledningen tycker jag att det är mycket bra och positivt att den nuvarande regeringen försöker satsa så mycket som möjligt på frivilliga organisationer, som kan nå in i diktaturer eller odemokratiska länder på ett helt annat sätt än vad bistånd direkt från stat till stat kanske kan göra. Man kan inte lämna människor och folk i nöd på grund av att de lever i en odemokratisk stat. Det är min principiella uppfattning.

Anf. 50 BERTIL MÅBRINK (v) replik:

Herr talman! Det var inte det frågan gällde. Vi har tidigare sagt att det är självklart att vi skall ge bistånd till mänskliga-rättighets-organisationer och andra demokratiska organisationer i Kina, och även till människor som lider nöd. Det är en uppfattning som vi är överens om.

Jag frågade om Margareta Viklund anser att det är riktigt att ge u-krediter, dvs. biståndspengar, direkt till regimen. Det legitimerar ju det förtryck som den regimen utövar. Det är inte alldeles säkert att de pengarna går till de fattiga och de förtryckta. Det gör de naturligtvis inte. Det går till regimen, som kanske använder dem för att förbättra telenäten. De används av denna diktaturregim för att ytterligare förtrycka de som opponerar sig mot förtrycket. Jag trodde att Margareta Viklund skulle säga att den formen av bistånd, alltså u-krediter till en förtryckarregim, inte är acceptabel. Men det säger inte Margareta Viklund.

Anf. 51 MARGARETA VIKLUND (kds) replik:

Herr talman! Några direkta biståndspengar går inte till Kina. Det är biståndskrediter som går dit. Biståndsministern finns här. Han kommer säkert också att svara på den frågan och ge Bertil Måbrink mer information om saken.

Jag vet att det här är en väldigt kär och angelägen fråga för Bertil Måbrink

som han ständigt och jämt för på tal. Bertil Måbrink vet vilka regler som gäller för just Kina.

Anf. 52 VIOLA FURUBJELKE (s) replik:

Herr talman! Margareta Viklund talar som den bästa oppositionspolitiker och dundrar på i talarstolen. Jag får hela tiden en känsla av att hon talar för sig själv och inte å kds vägnar. Företrädde Margareta Viklund kds ståndpunkter i sitt anförande? Om så var fallet tycker jag att det borde ha funnits mycket kraftfullare skrivningar i en del avsnitt i betänkandet, bl.a. när det gäller Turkiet. Det borde kanske t.o.m. ha funnits en reservation från kds i det fallet.

Vi har skrivit en hel del kritiskt om Turkiet, men vi har också skrivit mycket positivt. Om Margareta Viklund å kds vägnar vidhåller de nämnda uppfattningarna borde det resultera i kraftfullare agerande från svensk sida när det gäller Turkiet. Vi skriver på s. 57 att när det gäller förhållandena i Turkiet har utskottet vid flera tidigare tillfällen konstaterat att den turkiska staten har gjort långtgående åtaganden angående respekten för de mänskliga rättigheterna, bl.a. som medlem i ESK och Europarådet.

Det balanseras visserligen mot en del negativa uttalanden också, men det finns mer i den riktningen som ger intryck av att vi tassar på ganska försiktigt när det gäller Turkiet. Margareta Viklund, som ändå tillhör det parti som har biståndS- och människorättsministerposten i regeringen, borde följa upp de här åsikterna med konkreta handlingar.

Anf. 53 MARGARETA VIKLUND (kds) replik:

Herr talman! Som Viola Furubjelke vet är kunskaps- och informationsprocesser ständigt pågående processer. Viola Furubjelke är själv med i riksdagens MR-grupp. Där får vi en hel del direktinformation om hur situationen i Turkiet är just nu.

Den information som jag har lämnat från talarstolen fick jag för någon vecka sedan. Då var betänkandet redan skrivet. Men vi vet att situationen för de mänskliga rättigheterna är oerhört ansträngd. Aktiviteterna mot de mänskliga rättigheterna i Turkiet har skärpts ytterligare nu på senare tid. Det finns anledning att agera på olika nivåer.

Anf. 54 VIOLA FURUBJELKE (s) replik:

Herr talman! Jag har ingen annan uppfattning än Margareta Viklund i den här sakfrågan. Men jag utgår från att Margareta Viklund, med sina goda kontakter med regeringen i dessa frågor, försöker att driva fram konkreta åtgärder. Det bör inte göras så passivt som i utskottsbetänkandet, där vi skriver att vi noterar att den pågående dialogen mellan Turkiet och Europarådets kommitté enligt den svenska regeringens bedömning har förutsättningar att leda till förbättringar av MR-situationen i Turkiet.

MR-kommittén kanske behöver litet hjälp på traven. Sverige borde mer aktivt och konkret verka för en bättre MR-situation i Turkiet. Det finns konkreta förslag i en motion som Hans Göran Franck säkerligen kommer att ta upp. Den handlar bl.a. om medling från svensk sida i den pågående konflikten. Det vore mycket bra om Sverige kunde engagera sig där.

Anf. 55 MARGARETA VIKLUND (kds) replik:

Herr talman! På s. 57 i betänkandet står det: "Den svenska inställningen är att alla individer har en självklar rätt till sin identitet, sitt språk, sin kultur och religion. Det åligger varje stat att garantera dessa rättigheter." Vi ställer upp på den ståndpunkten och vill arbeta för den på olika sätt.

På senare tid har olika grupper från riksdagen varit i Turkiet och sett hur situationen är. De har också kommit med färska rapporter. Visst är situationen bedrövlig, och visst vill vi i kds och många andra på olika sätt verka för de mänskliga rättigheterna också i Turkiet. Det är viktigt att denna fråga lyfts fram just nu.

Anf. 56 HANS GÖRAN FRANCK (s):

Herr talman! Jag vill genast säga något om Turkiet. Det är ingen tvekan om att rapporterna från Turkiet nu är ytterligt allvarliga. Det har skett klara försämringar under senare tid. Det måste till aktiva åtgärder emot dessa försämringar. Eftersom statsrådet Svensson är här skulle det vara mycket bra om han ville ta till orda just i den fråga som nu är mest aktuell, nämligen frågan om ett än mer aktivt agerande, inte bara från Sverige utan från det internationella samfundet och de europeiska organen, för att få till stånd en fredlig lösning av konflikten.

Det är helt oförsvarligt att den turkiska regimen är så negativ till detta. Den måste nu utsättas för mycket hårdare press, i syfte att få till stånd en dialog om hur man skall nå en fredlig lösning. Det finns faktiskt möjligheter till detta.

Europarådet, som jag tillhör, har skrivit mycket alarmerande rapporter om tortyr och brutal behandling i Turkiet. Europarådets tortyrkommitté skriver de mest ingående och konkreta rapporter. Kommittén har gjort inte mindre än tre olika besök i landet och studerat saken på plats. Det sätt på vilket Turkiet bemöter den här konkreta rapporteringen – nämligen att de i så hög grad negligerar den – är allvarligt. Därför måste det göras påtryckningar på Turkiet. Det måste genast ske förändringar när det gäller förhållandena i arrestlokaler, fängelser och läger där folk är frihetsberövade.

Jag tycker att Sverige kan spela rollen som medlare, om det kan komma till stånd. Vi måste också agera för att delegationer på hög nivå – både från ESK och Europarådet – reser till Turkiet i syfte att utöva den press på den turkiska regeringen som är mycket behövlig i dag. Det vore av betydelse om statsrådet Svensson kommenterade detta.

Allmänt sett innehåller utskottsbetänkandet en beskrivning av situationen runt om i världen. Det är en underdrift att säga att situationen är dålig och att kränkningar fortsätter att äga rum överallt. Situationen är mycket dålig på de flesta håll. Det begås allvarliga kränkningar i mycket stor utsträckning.

Det finns ändå ett antal ljuspunkter, och de bör man också notera. Jag tycker t.ex. att det är viktigt att notera de ljuspunkter som finns i Södra Afrika, i Mellanöstern – framför allt i fråga om konflikten mellan Israel och Palestina – och i vissa länder i Latinamerika. Jag tänker då framför allt på Chile. Men jag skulle kunna nämna ytterligare exempel. Det är viktigt att konstatera att det lönar sig att agera – och att agera offensivt. Märkligt nog sker det framsteg i fråga om de mänskliga rättigheterna just i områden där

världssamfundet är mycket aktivt. Så har det varit i de länder som jag här har nämnt. Men där aktiviteten inte är lika stor, där händer det mycket mindre.

Den slutsats man måste dra är att vi inte gör tillräckligt. I stället gör vi för litet. Vi borde göra mycket mera, och vi borde animera andra länder att intensifiera sina ansträngningar.

Jag vill nämna några saker som tydligen inte har kommit med i det här utskottsbetänkandet men som jag tycker att det är viktigt att fästa uppmärksamheten på.

Först och främst gäller det frågan om dödsstraffet. Om man skulle lyckas i ansträngningarna med att få till stånd ett avskaffande av dödsstraffet runt om i världen, skulle det ha ett väldigt stort inflytande på humaniseringen i världen. Dödsstraffet är nämligen ett av de brutalaste uttrycken när det gäller att kränka den fundamentala rätten till liv.

Jag är rapportör i Europarådet när det gäller dödsstraffets avskaffande, och jag menar att dödsstraffet och de avrättningsmetoder som används är fullt jämförbara med tortyr. Egentligen är det sätt på vilket man dömer människor till döden och avrättar dem en form av allvarlig tortyr. Därför borde reglerna för dödsstraff vara lika stränga som reglerna för tortyr. Rapporten om avskaffandet av dödsstraffet har nu skickats ut till de olika länderna. Svar skall ha inkommit senast den 15 juni. Jag menar därför att det är mycket viktigt att det blir en reaktion på detta, så att saken förs vidare.

Det är alltså angeläget att dödsstraffet kan avskaffas i både freds- och krigstid i Europa. Om det gick att få till stånd en sådan ordning i Europa, skulle det vara en viktig källa när det gäller möjligheterna att få inflytande i andra delar av världen – inte minst i det land som väl leder, skulle jag vilja säga, dödsstraffsutvecklingen, nämligen USA.

Jag vill inte bortse från de svårigheter som finns. Men ansträngningarna för att avskaffa dödsstraffet bör intensifieras.

En annan fråga som jag vill ta upp är frågan om asylrätten. Också i det fallet har jag gjort en rapport som har behandlats i Europarådet. Poängen i rapporten är det som sägs om att asylrätten, genom ett tilläggsprotokoll, borde bli en del av Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna. Jag ser att utrikesutskottet inte har följt med på den punkten. Men att göra ett tilläggsprotokoll till konventionen är fullt möjligt. Det vore en bra lösning som man på sikt bör agera för. I avvaktan därpå bör vi få en överenskommelse som förstärker asylrätten och de facto-flyktingarnas ställning.

Jag har sagt att man på det europeiska planet måste få en mycket mycket bättre samordning av verksamheten, framför allt med hänsyn till att asylrätten så allvarligt har urgröpts i många länder. Det gör att det är nödvändigt att det finns ett organ som samordnar de olika sakerna och som har största möjliga anslutning i hela Europa.

Tyvärr har det visat sig att EU här inte har varit förmöget att komma med förslag till gynnsamma regler. Tvärtom har inte ministerkommittén i EU antagit Europaparlamentets förslag, trots att de flesta förslagen har varit bra. I stället har man agerat för klara försämringar. Därför tror jag att Europarådet, med stöd av Europaparlamentet och ESK, skulle kunna ta ett initiativ här och få en ledande roll när det gäller att förstärka arbetet för flyktingarna – för asylrätten och för de facto-flyktingskapet.

Jag vill jag också att vi får till stånd en särskild kommissionär för att utföra det här arbetet i nära samråd med UNHCR och att en europeisk fond upprättas som skulle kunna vara till hjälp, så att det i de länder som har en sämre ekonomi går att utnyttja möjligheterna att göra flyktinginsatser.

Anf. 57 GUSTAF VON ESSEN (m):

Herr talman! Det finns ett antal motioner som berör särskilt kurdernas situation. Som framgår av betänkandet är kurderna ett folk som består av 20 miljoner människor fördelade på minst fyra länder. Överallt i dessa länder saknar kurderna faktiskt ett minoritetsskydd, åtminstone ett minoritetsskydd värt namnet.

Man kan säga att det är olika grader i helvetet för dessa minoriteter. Jag tänker här särskilt ta upp situationen i Irak.

Saddam Husseins tryck på kurderna är väldigt omfattande. Saddam Hussein försöker hela tiden flytta fram sina positioner så långt som möjligt, irritera, trycka på och på olika sätt göra livet så svårt som möjligt för de kurder som bor i norra delen.

Det finns sanktioner från Saddam Husseins sida när det gäller kurdiskt näringsliv och kurdernas livsföring i övrigt. Därtill kommer FN:s sanktioner mot Irak i dess helhet. Livsmedel och mediciner är dock undantagna.

Man kan alltså säga att kurderna i norra Irak är utsatta för dubbla sanktioner. Kurderna har det väldigt svårt. Dessutom finns det ett tryck från Turkiet genom att flyktingar nu går över gränsen från Turkiet och in i norra Irak. Likaså kommer det kurder från Iran över till norra Irak. Det är alltså flyktingrörelser in i denna av FN garanterade frizon. Mot bakgrund av att det finns dubbla sanktioner förstår man vilka enorma problem som kurderna i norra Irak har.

Utöver detta har valutan i Irak och naturligtvis också i Kurdistan fallit i värde. Människor har blivit väsentligt fattigare och har svårt att kunna köpa livsmedel. Det är helt enkelt brist på varor, och hälsotillståndet börjar bli allt sämre.

FN garanterar en viss säkerhet. Man har "demilitariserat" den norra delen så att man skall kunna garantera säkerhet för kurderna, säkerhet mot Saddam Hussein. Men man har i och för sig inte avväpnat kurderna. Det finns alltså mycket vapen i Kurdistan. Dessutom utsätts också norra Irak, eller Kurdistan, för turkisk bombning. Man demilitariserar ju inte genom att bomba. Ändå har Turkiet varit med i FN-samarbetet i samband med Kuwaitkriget.

Sverige bidrar i och för sig med katastrofinsatser av olika slag. Vi har en kommitté som heter Svenska kommittén för kurdernas mänskliga rättigheter vars ordförande jag för närvarande är. Vi har ett biståndsprojekt som heter Quandilprojektet och försöker på olika sätt bidra tillsammans med SIDA. Men säkerhetsläget blir allt svårare, och det krävs nu att FN på ett tydligare sätt garanterar den säkerhet som krävs för att man skall kunna fortsätta med biståndsinsatserna.

Det hölls ett val i norra Kurdistan, vid säkerhetszonen. Två partier kom att dela på makten, KDP och PUK. Det var ett någorlunda demokratiskt val

och kanske det första demokratiska val som någonsin har skett i detta område där kurderna har varit involverade.

Men nöden och bristen är stor, som jag nyss sade, och komplexa maktstrukturer bland kurderna samt yttre tryck har ökat nervositeten. Det har tyvärr fått som effekt att vissa strider som har lett till dödsfall har blossat upp mellan dessa två partier. Det är naturligtvis på alla sätt djupt tragiskt.

Nu förbereds medlingsinitiativ för att få de här två partierna att hålla ihop. Möjligen kommer Frankrikes presidents fru att leda en delegation. Vi har från vår kommitté anmält intresse att också vara med och försöka bidra till att genomföra medling.

Det är en förhoppning, herr talman, att världssamfundet skall kunna garantera irakiska Kurdistans fortsatta existens som en självstyrande provins i Irak. Om det blir ett misslyckande härvidlag kommer det att påverka inte bara kurderna i Irak utan alla kurder. Om inte ett demokratiskt experiment kan lyckas och inte världssamfundet kan garantera detta kommer naturligtvis svårigheterna för övriga kurder att öka betydligt.

De omgivande länderna, Turkiet, Syrien och Iran, har inget som helst intresse av att medverka till att kurdernas mänskliga rättigheter garanteras. De gör naturligtvis allt för att försvåra processen. Därför måste man verkligen se just arbetet i norra Irak, irakiska Kurdistan, som en mycket viktig fråga. Det finns ingen annan väg än samtal, dialog och respekt för mänskliga rättigheter. Vi i vår kommitté hoppas att vi skall kunna vara med och bidra på bästa sätt när det gäller att åstadkomma kontakter på olika sätt som innebär att man resonerar och samtalar.

Jag vill också nämna den mycket svåra situationen i Turkiet. Jag tänker inte uppehålla mig vid den, eftersom Hans Göran Franck så vältaligt har beskrivit den.

Inom flyktingpolitiken talar man om tidiga varningssignaler. En mycket omfattande flyktingström kan snabbt uppstå om man inte gör något. Varningsklockorna ringer i det här sammanhanget. De ringer högt. Flyktingströmmarna har i och för sig redan börjat, men när de börjar uppstå på allvar är det ofta för sent. Därför är det särskilt viktigt att man nu på alla sätt som är möjliga går in och försöker på ett tidigt stadium medverka till att utvecklingen tar en bättre väg, annars kan vi få väldigt stora flyktingströmmar, och då kommer de verkliga tragedierna att äga rum.

Herr talman! Jag yrkar med detta bifall till hemställan i utrikesutskottets betänkande.

Anf. 58 YLVA ANNERSTEDT (fp):

Herr talman! I ett flertal debatter om mänskliga rättigheter i den här kammaren har jag framfört och redovisat de övergrepp som har skett i Tibet av de kinesiska ockupanterna och som fortfarande sker. Det är fängslande av de tibetaner som vågar uttrycka kritik mot regimen. Det är tortyr av tibetaner i fängelse. Det är tvångssterilisering av tibetanska kvinnor. Det är försök att utplåna den tibetanska kulturen. Det är skogsskövling, och det handlar om dumpning av radioaktivt avfall i Tibet.

De här övergreppen har inte upphört eller mattats. De pågår nu, i dag, med oförminskad styrka. Därför tycker jag att det finns anledning att inte

bara säga som utskottet: "fortsätter att medverka till" och "Utskottet utgår från att regeringen fortsätter att verka för – – –." Det har man sagt många gånger. Det har uppenbarligen inte haft någon som helst verkan under de 40 år som har gått sedan Kina ockuperade Tibet.

Det borde vara på sin plats, tycker jag, att man skärper formuleringarna från utskottets sida. Utskottet borde åtminstone ha kunnat tala om att man skall göra förnyade ansträngningar eller sätta in mer aktiva insatser, för att utskottsbetänkandet skall få någon form av framåtsyftning.

Jag konstaterar också att utskottet lakoniskt uttalar att Sverige aldrig har ifrågasatt kinesisk de facto-överhöghet, utan någon vidare kommentar. Varför har Sverige inte gjort det? kan man fråga sig. Här har vi en mycket tydlig parallell till de baltiska staternas kamp mot den ryska ockupationen.

Att de socialdemokratiska regeringarna och s-majoriteterna i riksdagen inte kritiserade de kommunistiska diktaturer som fortfarande finns kvar vet vi och är vana vid. Men nu har vi en annan situation och hade faktiskt kunnat vänta oss ett tydligare stöd för Tibets sak. Jag beklagar mycket att det inte blivit så.

Vi kan nu se hur också Indien, som under lång tid gjort omfattande och beundransvärda insatser för Tibets exilregering och för Dalai Lamas möjligheter att verka, på olika sätt pressas av sin mäktiga granne i norr, Kina. Det finns alltså all anledning att så många nationer som möjligt skall uttala sitt stöd för Tibets sak.

I mars genomfördes i New Delhi en stor internationell konferens för Tibets stöd, där parlamentariker från inte mindre än 25 länder deltog. Jag hade förmånen att vara med och kunde också överbringa en hälsning från vår talman Ingegerd Troedsson. Vi antog vid konferensen tio åtgärdspunkter, som alla regeringar, parlamentariker och politiker på alla nivåer kan hjälpa till att förverkliga:

1. att lägga olika förslag i respektive riksdagar,
2. att påverka regeringar att verka för Tibets sak,
3. att informera och engagera också lokala och regionala beslutsforum,
4. att organisera delegationsresor till Kina och Tibet,
5. att göra framställningar till de kinesiska ambassaderna i sina respektive länder,
6. att stödja tibetaner i exil,
7. att verka i internationella organisationer,
8. att uppmuntra besök av Dalai Lama,
9. att verka i internationella föreningar och
10. att uppmuntra och verka för en förbättring av de mänskliga rättigheterna i Kina.

Det är alltså en lång rad viktiga åtgärder som parlamentariker kommer att verka för i 25 länder och i 25 länders parlament. Utskottets formuleringar tycker jag därför är mycket tama i det perspektivet.

Jag kan dock konstatera att utskottet i år inte avstyrker den motion där jag står som första namn men som har samlat representanter från samtliga partier som ingår i riksdagen och också i riksdagens Tibetkommitté.

En av de tio aktionspunkterna från Tibetkonferensen i New Delhi var att

regeringar eller parlament skulle organisera delegationsresor till Kina och Tibet. Det är också ett av de krav som vi har i vår motion. I mars reste en delegation till Kina och Tibet. Vi har alltså fått det kravet tillgodosett. Men delegationen upptog endast s.k. experter. Det var jurister, sinologer och socialvetare. Därmed har man faktiskt missat en viktig del i hela aktionen, nämligen att väcka uppmärksamhet i världssamfundet. Det gör man inte genom att skicka experter som tiger som muren när de kommer hem. Ingen utom UD vet uppenbarligen om att Sverige har haft en delegation i Kina och Tibet.

Nej, uppmärksamhet väcker man om man skickar parlamentariker, vilket ju motionärerna har krävt. De låter sig inte tystas i första taget. De uppgifter som en expertdelegation får fram kan man lika väl samla in med hjälp av de mycket kompetenta personer som vi har i Sveriges ambassad i Peking.

Jag tycker att man fullständigt har missat möjligheten att få internationell uppmärksamhet för de övergrepp som sker i Tibet, vilket hade kunnat bli resultatet av delegationsresan. Vi kommer därför att upprepa vårt krav i kommande motioner och i kommande framställningar, så att det kommer till stånd en parlamentariskt sammansatt delegation som kan ge litet ytterligare uppmärksamhet för Tibets sak. Vi kommer också att fortsätta med våra framställningar om att Tibets självständighet skall stödjas. I övrigt yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Anf. 59 BERTIL MÅBRINK (v) replik:

Herr talman! Det är risk att jag blir tjatig, men den risken tar jag, för den här frågan är viktig.

Jag kan instämma i väldigt mycket av vad Ylva Annerstedt har sagt när det gäller Tibet och Tibets rätt till självständighet. Tibet är – det har jag sagt många gånger tidigare – ockuperat av Kina. Någonting annat handlar det inte om. Därför är jag inte överens med utskottsmajoriteten när det gäller bemötandet av sjupartimotionen om Tibets rätt till självständighet.

Ylva Annerstedt beskrev tillståndet i Kina. Jag upprepar en fråga till Ylva Annerstedt. Ylva Annerstedt sitter i BITS styrelse. Man har som bekant beviljat u-krediter till Kina. Jag vill fråga om Ylva Annerstedt har sagt ja till dem i BITS styrelse eller om hon har reserverat sig mot ett sådant beslut.

Anf. 60 YLVA ANNERSTEDT (fp) replik:

Herr talman! Bertil Måbrink och jag har diskuterat den här frågan tidigare i kammaren. Då har Bertil Måbrink fått ett besked: Jag har inte reserverat mig mot krediter till Kina av det skälet att jag inte tror att vi genom att skära av kontakter med ett land där vi inte accepterar behandlingen av mänskliga rättigheter löser problemen. Jag tror tvärtom att man genom att ha kontakter med dessa länder får möjlighet att på olika nivåer påverka människor så att de får en annan syn på mänskliga rättigheter och också ställer krav på att de styrande skall ha en bättre respekt för mänskliga rättigheter.

De tibetanska och kinesiska dissidenter som vi har talat med i Kina, i Tibet och i exilregeringen tycker att vi skall vara där, vara närvarande, hjälpa till och påverka. Det här är ett sätt att göra det, men visst inte det enda.

Anf. 61 BERTIL MÅBRINK (v) replik:

Herr talman! Det argumentet har man hört förut.

Jag frågade utrikesutskottets ordförande om han ansåg att just u-krediterna var en form av utpressning mot regimen, ett sätt att kunna ställa krav på den. På det svarade utskottets ordförande platt nej. Nu säger Ylva Annerstedt mer eller mindre att det just är dessa man skall använda sig av. Man kan ställa krav på myndigheterna. Jag tror inte att ens Ylva Annerstedt själv tror på ett sådant argument. Erkänn, Ylva Annerstedt, att u-krediterna till Kina ger ni – Ylva Annerstedt har medverkat – av en anledning, nämligen därför att det handlar om handel och fina affärskontrakt, ingenting annat. Jag förstår inte varför ni inte kan erkänna det utan kommer med andra krystade argument.

Jag har aldrig förnekat utan hela tiden hävdat att vi kan ge bistånd till mänskliga-rättighets-organisationer i Kina och andra demokratiska organisationer i Kina. Det skall vi göra så långt det är möjligt. Det finns kanaler att komma in med sådant bistånd. Det är en sak. Men u-krediter till diktaturregimen i Kina – det gäller naturligtvis också Indonesien – ger denna diktaturregim ytterligare argument gentemot den demokratiska oppositionen. Den kinesiska ledningen kan säga, och gör det, liksom den indonesiska: Titta, här får vi biståndspengar, vi får krediter på fina villkor från Sverige. Varför tjafsar ni om att vi förtrycker de mänskliga rättigheterna?

Någonting annat betyder inte u-krediterna. Ylva Annerstedt och andra i denna kammare som försvarar dem mer eller mindre bidrar till att förlänga en förtryckarregims existens.

Anf. 62 YLVA ANNERSTEDT (fp) replik:

Herr talman! Först vill jag säga att jag inte omfattas av uppfattningen att man skall använda u-krediter som utpressningsinstrument. Men jag har inte heller sagt att u-krediter är det enda sättet att påverka, men det är ett sätt att stödja utvecklingen i ett land så att många människor kan komma i åtnjutande av utbildning och kontakter med människor från västvärlden.

Det är en uppenbar sanning åtminstone i fråga om Kina att man har lyckats skapa kontakter med hundratals människor över hela landet som i utbildningssituationer, i uppbyggnaden av kommunikationer och i miljöinsatser. De kommer i kontakt med svenskar och andra utlänningar som omfattas av ett demokratiskt styrelsesätt. De ser hur vi lever. De ser vilka krav utlänningarna kan ställa på sina myndigheter och överhet.

Det handlar alltså inte blott och bart om att stoppa pengar i gapet på diktaturen, som Bertil Måbrink vill göra gällande. Det handlar om att höja utbildningsnivån så att många människor kan komma i åtnjutande av bättre utbildning och bättre kommunikationer. Vi vet att detta leder till ökade krav på respekt för mänskliga rättigheter och för ett demokratiskt styrelseskick. Det är ett sätt att medverka till detta.

Jag vill återigen understryka att de dissidenter som vi har varit i kontakt med från Kina och Tibet upprepar sina krav. De vill att vi skall vara närvarande där. Vårt sätt att arbeta påverkar de kinesiska herrarna och deras sätt att arbeta. Det här går säkert inte särskilt snabbt. Situationen för de mänskliga rättigheterna både i Kina och i Tibet är under all kritik. Men här, liksom

i andra sammanhang när vi har kontakt med länder som behöver bistånd och stöd, arbetar vi på lång sikt. Det är droppen som urholkar stenen.

Anf. 63 BERITH ERIKSSON (v):

Herr talman! Jag vill börja med att ställa mig bakom Gustaf von Essens anförande angående Kurdistan och Irak och kurdernas situation i Turkiet. Med vetskapen om att minnet är kort vill jag ge en liten rekapitulering av de senaste årens utveckling när det gäller Kurdistan och Irak.

Våren 1991 upphörde striderna mellan de allierade och Saddamregimen. Då uppfattade den kurdiska persmergan, gerillan, och de s.k. träskaraberna i södra Irak att omvärlden förväntade sig att de som inhemsk opposition skulle göra slutjobbet och avsätta Saddamregimen.

Kurderna befriade praktiskt taget hela sitt autonoma område, det område som i Iraks konstitution kallas Kurdistan och som sträcker sig ner till 34:e breddgraden och omfattar oljestäderna Mosul och Kerkuk.

Den befrielsen blev kortvarig, eftersom den irakiska armén tilläts att bomba området samtidigt som armén ryckte fram landvägen. Med de erfarenheter från våren och hösten 1988 som kurderna hade av bombningar med kemisk gas utlöste dessa bombningar en massflykt över gränserna till Iran och Turkiet. Vid den turkiska gränsen möttes flyktingarna av turkisk militär som sköt mot dem. Efter det att de hade tillåtits att komma över gränsen till Turkiet var det flera tusen som dog av brist på mat.

Tack vare den reaktion som uppstod i den övriga världen fattade FN beslutet om att skydda delar av Kurdistan mot fortsatta luftangrepp. Men det handlade inte om hela Kurdistan utan om ungefär två tredjedelar. Områdena med oljekällorna skulle fortfarande kontrolleras av Saddamregimen. Då kunde den kurdiska persmergan för andra gången driva tillbaka den irakiska armén, och flyktingarna kunde återvända under hösten 1991.

Problemen var många. Fram till Gulfkriget hade regimen förstört ca 4 000 byar och internerat hundratusentals kurder i koncentrationsläger. De flyktingar som hade befunnit sig i Iran och Turkiet redan före Gulfkriget började att återvända. Kurder och assyrier som befann sig i den del av Kurdistan som fortfarande behärskades av regimen började att komma till den befriade zonen.

Det har nu snart gått tre år. Den entusiasm, de förhoppningar och tilltron till den demokratiska världens stöd och hjälp har nu förbytts i desperation och besvikelse.

På grund av inbördeskriget i Turkiet kommer nu många flyktingar därifrån till Irak. Man beräknar att det irakiska Kurdistan har tagit emot ca 6 000 kurder från den turkiska sidan. Alltsedan tillkomsten av frizonen har Turkiet med jämna mellanrum utfört bombningar, vilka nu sker allt tätare. I september 1992 gick Turkiet in även i Zahoområdet med en styrka på ca 20 000 soldater.

Iranska kurder har flytt och flyr över gränsen. De finns nu i området. Iran skickar missiler. Saddamregimen plundrar och skickar över de utblottade kurder som finns kvar runt städerna Mosul och Kerkuk.

Alla tre länder med gräns mot irakiska Kurdistan – Iran, Syrien och Tur-

kiet – försöker på olika sätt att krångla med gränsövergångar och göra livet svårt för flyktingarna.

I betänkandet skriver man att den kurdiska gerillan PKK har försvårat gränsövergångarna, men man nämner ingenting om dessa länders medvetna sabotage av gränsövergångarna.

Ovanpå allt detta stängde Saddam under våren 1993 av strömmen till ett väldigt stort område där de två stora städerna Duhok och Zaho är belägna. Elektriciteten är fortfarande avstängd.

Det finns ett svenskt ordspråk som säger att när krubban blir tom, då bits hästarna. Det är ungefär det som just nu händer inne i det irakiska Kurdistan. Olika politiska grupper har börjat att strida mot varandra.

Vi kunde bevittna en demokratiutveckling med öppna och allmänna val till en folkvald regional administration och till det parlament som för första gången kunde fungera i verkligheten och inte bara på papperet. Dessa försök att bygga demokrati enligt västerländsk modell håller nu på att slås i spillror. Om situationen skall kunna stabiliseras och om området skall kunna räddas undan inbördeskrig och kaos, måste det till stora humanitära insatser direkt i området och inte via Saddamregimen i Irak. Embargot måste tas bort för den här delen av Irak. Parlament och administration måste få stöd och hjälp för att kunna fungera.

Herr talman! Alltsedan jag kom in i riksdagen 1988 har jag drivit frågan om de bristande demokratiska rättigheterna i Turkiet och Turkiets brott mot de mänskliga rättigheterna. Vid en genomgång av debattprotokollen kan man när det gäller representanter både för den socialdemokratiska regeringen och för den nu sittande regeringen notera en häpnadsväckande brist på ställningstagande gentemot Turkiet. Utvecklingen på mänskliga-rättighets-området har under denna tid ständigt försämrats. Jag tror att detta är det första året som det inte i utrikesutskottets betänkande står att Turkiet är på väg att förbättra situationen när det gäller mänskliga rättigheter och att det där existerar en viss demokratiutveckling.

Det är verkligen viktigt vad utrikesutskottet säger, för det avspeglar sig sedan på Invandrarverkets asylbedömningar.

Brotten mot mänskliga rättigheter i Turkiet är inte fråga om en okunskap om vad som där har hänt. Vi har fått och vi får kontinuerligt rapporter från Amnesty, mänskliga-rättighets-organisationer och många andra tillförlitliga källor.

Det är ett faktum att Turkiet, liksom man gjorde med armenierna 1915, nu åter försöker att begå folkmord mot den kurdiska och syrianska befolkningen. Metoderna är inte desamma, men resultatet riskerar att bli detsamma om inte den civiliserade världen ingriper mera kraftfullt.

Etnisk rensning är dagens ord för folkmord. Som en jämförelse vill jag påpeka att jag tror att jag före Gulfkriget var ensam om att i den här kammaren våga kalla Saddamregimens utrensningar av kurder i Irak för försök till folkmord.

Turkiet har efter överenskommelser med Iran fängslat och utvisat iranska flyktingar till Iran. Det rör sig om flyktingar som erkänts av UNHCR och som väntar på att få komma till ett tredje land. Även många av dem som redan hade fått sådana löften har arresterats och riskerar utvisning. Det be-

hövs initiativ och mycket skarpa protester mot Turkiets agerande, och det är bråttom.

I dagarna tar också högsta domstolen i Turkiet ställning till om man skall förbjuda partiet DEP. Om DEP förbjuds blir det signalen till en intensifierad jakt på DEP:s politiska funktionärer och lokala politiker. Ett enat massivt agerande måste till. Jag vill verkligen uppmana vår regering att ta initiativ till detta.

Jag vill rikta en undran till Viola Furubjelke varför socialdemokraterna har godtagit en så lam skrivning när det gäller Turkiet.

Några ord om Iran: Enligt en Amnestyrapport är de vanligaste brotten mot mänskliga rättigheter i Iran långvariga fängelsestraff för politiskt oppositionella efter bristande rättegångar, ett utbrett användande av tortyr och dödsstraff och även mord på oppositionella som befinner sig utanför Iran.

Enligt en uppskattning av en organisation för mänskliga rättigheter finns det i dag ca 19 000 politiska fångar i Iran. Man använder samma metoder i Iran som använts i Turkiet, Peru och andra diktaturer, nämligen att kidnappa och mörda aktivister.

Den 5 maj kidnappades en studentaktivist som sedan hittades mördad med brutna armar och andra tecken på svår tortyr. Den 9 maj inleddes en sittstrejk av studenter utanför det universitet hon studerade vid i Teheran. Situationen där är mycket spänd just nu.

Vi uppmanar vår regering att aktivt utöva påtryckningar på Iran också när det gäller brott mot mänskliga rättigheter och de senaste händelserna med studenterna.

Herr talman! Jag yrkar därmed bifall till Vänsterpartiets meningsyttring.

Anf. 64 LENA BOSTRÖM (s):

Herr talman! Konventionen om barnens rättigheter antogs av FN:s generalförsamling den 20 november 1989. Sverige var en av de drivande staterna i konventionsförhandlingarna.

Det finns alla skäl för att Sverige fortsätter att i olika sammanhang driva frågor som berör barnens situation i världen. Sveriges röst får inte tystna så länge det finns barnfängelser i olika länder, så länge barn under 18 år tvingas ut som soldater, så länge vi har 150 miljoner barnarbetare och så länge vi har länder där det av 8 000 aborter är 7 900 som är flickfosteraborter.

FN:s barnkonvention lägger särskild vikt vid att barn skyddas från varje form av exploatering. Den innehåller förbud mot barnprostitution, barnpornografi och exploatering av barn genom försäljning eller barnarbete. Man beräknar att det i dag finns ungefär 150 miljoner barnarbetare i världen, detta trots att det finns konventioner och nationell lagstiftning mot barnarbete. I FN:s barnkonvention stadgas att barn har rätt till skydd mot ekonomiskt utnyttjande och mot att utföra arbete som kan vara skadligt eller som hindrar barns utbildning eller utveckling.

Den främsta orsaken till att barnarbete förekommer är fattigdom. Det behövs ekonomiska och sociala förändringar för att komma till rätta med exploateringen av barn. Utbildning är det viktigaste instrumentet för att förbättra deras situation.

I en flerpartimotion anförs sympati för vad organisationer som kämpar för

barnens rättigheter förespråkar, nämligen att olika branschimportörer i samarbete med dessa organisationer sluter avtal med sina leverantörer om förbättrade villkor för barn. Ett första steg kan vara att kräva att produkter som t.ex. mattor förses med intyg på att de inte är tillverkade av barn under 12–14 år.

I motionen föreslås också att regeringen tar initiativ till samråd med importörer i berörda branscher samt barnrättsliga och fackliga organisationer för att avskaffa barnarbete. Man hemställer om en kartläggning av i vilken utsträckning svenska importörer baserar sin verksamhet på barnarbete. Härutöver föreslås att Sverige i olika internationella samarbetsforum tar upp frågan om barnarbete och föreslår åtgärder.

De stater som undertecknat konventionen, till vilka Sverige alltså hör, skall också skydda barnet från alla former av sexuellt utnyttjande och sexuella övergrepp. Man skall alltså särskilt vidta åtgärder, så att barn ej tvingas delta i olaglig sexuell hantering eller utnyttjas för prostitution eller annat sexuellt övergrepp.

Nog frågar man sig varför i all sin dar Sverige inte kan kriminalisera barnpornografin. Att gömma sig bakom tryckfrihetsförordningen är ju verkligen att blunda med båda ögonen. Vi får väl hoppas att konstitutionsutskottet hittar någon lösning på den här frågan så att vi får stopp på denna vidriga hantering.

Helt klart är att det är flickebarnen, både de ofödda och födda, och kvinnorna som behöver den största hjälpen. En traditionell sedvänja som det finns all anledning att motarbeta och förhindra är att unga flickor utsätts för könsstympning med livslångt lidande som påföljd. Det finns anledning att uppmärkamma att en del flyktingar och invandrare tar med sig dessa sedvänjor hit till Sverige. I svensk lag är detta förbjudet, och vi skall aldrig acceptera sådana sedvänjor.

De svenska biståndsinsatserna riktar sig också i hög grad på åtgärder som syftar till att på olika områden stärka kvinnans och barnens ställning och rättigheter.

Det är ytterst angeläget att de frågor som handlar om barnens och kvinnornas situation kommer upp på de kommande konferenser som planeras både 1994 och 1995.

Det finns många angelägna problem som behandlas i utrikesutskottets betänkande nr 26 – tortyr och misshandel, våldtäkt av kvinnor, förtryck av de fattigaste och de svagaste. En av orsakerna till alla övergrepp är givetvis fattigdomen i världen. Den dagen vi får en bättre balans mellan de rika och de fattiga länderna kommer förhoppningsvis de värsta avarterna att elimineras.

Vår roll är att skapa opinion i dessa frågor. Detta kan vi göra genom de olika kanaler vi har, politiskt och på andra sätt. Men vi får aldrig blunda för problemen och skjuta dem åt sidan. Dessa problem angår oss alla.

Herr talman! Med detta yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Anf. 65 PEETER LUKSEP (m):

Herr talman! Ledamöter! När imperier faller sker det ofta under stora konvulsioner. Förträngda konflikter, underliggande motsättningar och upp-

görelser med gångna tiders förtryckare gör att krig, konflikter och våldsamheter är en del av det pris man betalar för att bli av med imperierna.

Halvön Krim har sett många imperier falla alltifrån Romarriket, mongolernas välde och det ottomanska väldet, sedermera det tsarryska väldet och nyligen det sovjetiska väldet. I dagens nyhetstelegram kan vi läsa att ukrainska trupper har skickats till Krim. Det är ganska logiskt, eftersom Krim är en del av Ukraina. Men det är också ett uttryck för den konflikt som finns med lokala ryska ledare och den ukrainska staten.

Dessa konflikter om Krims framtid liksom den ukrainska konflikten med Ryssland om Svartahavsflottans tillhörighet har konsekvenser för hela Europas säkerhet. Men de är särskilt allvarliga för krimtatarerna, den befolkning som i över 700 år har bott på Krim.

Det är kanske en tillfällighet men tänkvärt att det i dag är nästan exakt på dagen 50 år sedan den majnatt då Stalin till sista man lät deportera krimtatarerna från Krim. Med en timmes varsel – ibland kortare, ibland kanske något längre – fick människor packa få tillhörigheter och gå ombord på godståg. Det genomfördes en deportation som i våldsamhet och brutalitet översteg den vid många andra av de dåd som Stalin var fader till.

Stalin var som förtryckare som bekant sällsynt grundlig, uttrycket ingen person, inget problem, tillskrevs honom under Moskvaprocesserna på 30-talet. Sovjetimperiets politik under Stalin kan möjligen också karakteriseras med uttrycket: Inget folk, inget problem.

Spåren efter krimtatarernas 700 år på Krim sopades igen mycket grundligt. Orts- och gatunamn ändrades. T.o.m. begravningsplatser utplånades. Krimtatarernas universitet gjordes om till mentalsjukhus och utomhuslatrin. Khanpalatset i huvudstaden Bachtisaraj bevarades visserligen till eftervärlden. Men för att inte någon skulle missförstå från vilket håll övermakten kom byggdes halva trädgården om till ett sovjetiskt tankmonument, med kanonröret riktat mot palatset.

Huvudgatan i staden Bachtisaraj – som för sovjetiska turister inte gjordes allmänt bekant, men dit man försökte locka en del utländska valutaturister – döptes om till Rosa Luxemburggatan, kanske för att tyska turister skulle övertygas om den rätta läran.

Nu återvänder krimtatarerna till Krim på eget initiativ och ofta i konflikt med lokala myndigheter. Det har blivit konflikt med särskilt invandrade ryssar på orten, ofta förtjänt sovjetisk nomenklatura. Man har t.o.m. mött deras handgripliga motstånd.

Ukrainska myndigheter är inte negativa till ett återvändande. Men ukrainska myndigheter har begränsade möjligheter att genomdriva sin vilja och tillåta krimtatarisk återflyttning och även begränsade möjligheter att garantera krimtatarernas säkerhet. Därför tror jag att det är angeläget med internationell uppmärksamhet kring detta folks öde liksom angående mänskliga rättigheter för de återvändande krimtatarerna.

När jag förra året var på Krim hade ännu ingen representant för den svenska ambassaden i Kiev varit där. Jag vet att det sedan dess gjorts flera besök. Det är glädjande att läsa att också FN tydligen har visat ett visst intresse för detta. Jag tar fasta på det som framkommer av utskottets utlåtande

om att Sverige t.o.m. kan överväga att ESK:s minoritetskommissarie kan ta upp frågor om krimtatarernas situation.

Med förhoppningen att de halva löften som finns i betänkandet – och som jag förstått även av interpellationsdebatter och andra kontakter med Utrikesdepartementet – skall leda till ett svenskt intresse och svenska insatser för att dra uppmärksamhet till krimtatarernas situation, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Anf. 66 LENNART ROHDIN (fp):

Herr talman! Utrikesutskottets ordförande Daniel Tarschys inledde med att uttrycka sin uppskattning över riksdagens stora intresse för MR-frågor. Han sade också att Sveriges intresse markerades av att vi nu också har en särskild MR-minister. Jag förmodar att det faktum att denne minister tittade in här en stund under vår debatt när vi pysslade med dessa frågor markerar detta intresse.

Tyvärr tycker jag att utrikesutskottets betänkande ändå behandlar många av dessa frågor alldeles för svepande och summariskt för att jag riktigt skall tro att man har tagit dessa frågor på allvar. Nu är tempot högt inför sommaruppehållet, och betänkandet har väl närmast karaktären av ett uppsamlingsheat.

När jag letade efter Karin Pilsäters och min motion om zigenarnas rättigheter hittade jag till min oförställda förvåning min motion om dubbla medborgarskap, dessutom under rubriken flyktingar. Jag förstår uppriktigt sagt inte varför denna motion behandlas av utrikesutskottet och dessutom i betänkandet om mänskliga rättigheter. Texten i betänkandet visar också med all tydlighet att utskottet inte heller har förstått det.

Herr talman! Vid läsningen av detta betänkande hittade jag vidare min motion om Ukraina. Det är en motion som inte i något avseende handlar om mänskliga rättigheter. Det gör inte heller utrikesutskottets behandling av motionen.

Min motion behandlar omvärldens obegripliga nonchalans av Ukrainas självständighet sedan december 1991. Det är en nonchalans som har bidragit till den destabilisering som har ägt rum i Ukraina.

Nu har USA äntligen vaknat, inte minst som följd av Zjirinovskijs och de ryska nationalisternas framgångar det senaste året, och också som en följd av ett enträget upplysningsarbete av olika säkerhetspolitiska tänkare såsom Zbigniev Brzinski. Den senaste månaden har även EU vaknat och slutit ett samarbetsavtal med Ukraina.

Allför länge har omvärldens intresse för Ukraina enbart inriktat sig på att sätta tryck på Ukraina att avveckla sin kärnkraft och sina kärnvapen. För Sverige återstår uppenbarligen fortfarande att vakna inför betydelsen av en av våra närmaste grannar, med vilken vi delar en icke oväsentlig del av vår historia.

I utrikesutskottets betänkande om mänskliga rättigheter handlar våra relationer med Ukraina främst om kärnkraftssäkerhet. Det är säkert viktigt. Men jag förmodar att det ändå återspeglar något som framför allt handlar om svenskt egenintresse.

För säkerheten i vårt eget närområdes skull, inte minst i Polen och Balti-

kum, är jag övertygad om att det är ett starkt svenskt intresse att medverka till att stabilisera både den ekonomiska och den demokratiska utvecklingen i Ukraina.

Som utskottet självt anför var några observatörer i Ukraina i samband med valen i mars och övervakade valen. Vi kunde bl.a. konstatera att västliga mediers schablonbilder, ofta inspirerade från Moskva, inte alls ger någon helhetsbild av utvecklingen i Ukraina. Men det kanske inte är något man kan förvänta sig i ett betänkande om mänskliga rättigheter.

Herr talman! Slutligen hittade jag också Karin Pilsäters och min motion om zigenarnas rättigheter. Jag tycker att den hör hemma i det här betänkandet. Utrikesutskottet ägnar stort utrymme åt att redovisa beräkningar av hur många zigenare det finns i Europa. Man redogör för de studier som har gjorts av olika internationella organ. Men det står ingenting om vad som åstadskommits när det gäller zigenarnas rättigheter i Europa. Det är naturligtvis fullt förståeligt eftersom ingenting har åstadkommits.

Som statsrådet Alf Svensson medgav i en frågedebatt den 18 januari här i kammaren är intresset för zigenarnas situation från övriga europeiska stater mindre ju mer berörda de är.

Varför skall vi då uppmärksamma zigenarnas situation? För det första är det naturligtvis på grund av tystnaden om denna stora folkgrupp i Europa. För det andra på grund av ointresset. Till skillnad från nästan alla andra minoriteter finns det inte något land där denna minoritet är en majoritet eller där man har ett intresse av att driva zigenarnas rättighetsfrågor.

Rumänien har invalts som medlem av Europarådet utan att vi har fått några garantier för hur framför allt zigenarna behandlas i Rumänien. Det är under all kritik. Det kan man också utläsa av utrikesutskottets betänkande. Om Rumänien nu släppts in i Europarådet utan att detta har tillgodosetts måste det följas upp. Det sker inte av sig självt som utrikesutskottet tycks tro. Det krävs ett svenskt initiativ här. Jag yrkar därför bifall till yrkandena 1 och 2 i motion U641.

Avslutningsvis vill jag instämma i vad som sagts här i talarstolen av Bertil Måbrink när det gäller Indonesien, av Hans Göran Franck när det gäller flyktingfrågorna i Europa och av Margareta Viklund när det gäller folkmordet i Bosnien.

Anf. 67 DANIEL TARSCHYS (fp) replik:

Herr talman! Jag delar Lennart Rohdins bedömning att flera av hans motioner inte handlar om mänskliga rättigheter. Men om han noga studerar rubriken på det betänkande vi nu diskuterar skall han finna att den ganska väl täcker innehållet i hans motioner.

Jag delar också hans uppfattning att zigenarproblemet är utomordentligt viktigt. Jag kan försäkra Lennart Rohdin att det ingalunda har fallit ur uppmärksamheten för Europarådet. Flera av de länder som nyligen har beviljats inträde har betydande zigenarminoriteter. Minoritetsfrågorna kommer att vara utomordentligt väsentliga för Europarådet framöver. Inte minst de zigenska minoriteternas problem behöver ägnas en starkt ökad uppmärksamhet. Jag kan försäkra Lennart Rohdin om att så kommer att bli fallet.

Anf. 68 LENNART ROHDIN (fp) replik:

Herr talman! Det kan nog tänkas att det kommer att visas intresse i Europarådet. Med 10 eller 20 års mellanrum har man i Europarådet gjort en och annan studie av zigenarnas situation. Men det återstår fortfarande att åstadkomma någonting. Vi kan konstatera att utvecklingen de senaste åren snarast har gått åt motsatt håll.

Man förmår uppenbarligen inte att sätta press på t.ex. Rumänien när det gäller dessa viktiga MR-frågor innan man släpper in landet i fråga i Europarådet. I det läget hade man kanske haft vissa påtryckningsmöjligheter eftersom intresset att bli medlem är så stort i Rumänien. Då är det klart att det måste följas upp ännu bättre efteråt.

Men där är jag pessimistisk av det skälet att det inte finns någon som helst opinion i Rumänien för att rätta till dessa fruktansvärda förhållanden. Den rumänska regeringen har nog tvärtom en ganska stark folklig uppslutning bakom den politik som bedrivs. Det finns inte mycket som talar för att flertalet av medlemstaterna i Europarådet, som själva har betydande zigenargrupper, kommer att vara intresserade av att resa frågan.

Det är därför jag kommer fram till samma slutsats som i motionen. Det måste aktivt tas initiativ. Som statsrådet Alf Svensson sade i januari kan vi inte förvänta oss att någon annan tar initiativ. Då räcker det inte att, som utrikesutskottet gör, konstatera att det nog kommer att ske. Det krävs beslut om att Sverige skall ta initiativ i frågan.

Anf. 69 DANIEL TARSCHYS (fp) replik:

Herr talman! Frågan om de mänskliga rättigheterna i Rumänien diskuterades i Europarådets parlamentariska församlings ständiga kommitté så sent som i går. Jag skall till Lennart Rohdin överräcka en rapport som nyligen har framställts av riksdagsmännen Jansson från Finland och König från Österrike. Den handlar om hur Rumänien uppfyller de förpliktelser man gav i samband med att landet invaldes i Europarådet.

Anf. 70 LENNART ROHDIN (fp) replik:

Herr talman! Jag tar tacksamt emot den. Men det föranleder mig inte på något sätt att ändra uppfattning om behovet av att hela tiden sätta Europarådet under tryck. Jag tror att Europarådet även under sin kommande generalsekreterare säkerligen kommer att vara både bekymrat och uppmärksamt på det som sker. Men det krävs också handling. Jag önskar den blivande generalsekreteraren all framgång. Det kommer att behövas.

Anf. 71 INGELA MÅRTENSSON (fp):

Herr talman! Jag har sex motioner i det här betänkandet som jag kort tänkte beröra. Jag tänkte börja med två motioner om Östtimor och Västsahara eftersom de har liknande problem. Det handlar om avkolonisering. Det är egentligen inte en fråga om mänskliga rättigheter. Det handlar om två folks rättigheter att själva få bestämma över sin framtid. Här har FN ett mycket stort ansvar att se till att man fullföljer det som har sagts. Medlemsländerna har varit överens om att koloniserade folk skall ha rätt att själva bestämma om sin framtid genom folkomröstningar. Detta har pågått sedan

1975, och vi har inte sett folkomröstningar vare sig i Östtimor eller Västsahara.

Mänskliga rättigheter är ett medel att utöva påtryckningar på de regimer som har ockuperat dessa länder. Särskilt när det gäller Indonesien har jag deltagit i många debatter här i kammaren om hur man har hanterat situationen. Jag är mycket kritisk på den punkten. Det är en sak att stå här och säga att man skall ställa krav på respekt för mänskliga rättigheter, men sedan är det en annan sak att man är beredd att både sälja vapen och ge krediter till såväl Indonesien som Marocko. Jag tycker inte att det skall finnas några krediter till vare sig Marocko eller till Indonesien så länge de inte kan se till att dessa folk får sin självklara rätt till självbestämmande.

Jag oroar mig en del över den mening som Bertil Måbrink tidigare citerade där utskottet skriver: "Splittringstendenser i Indonesien skulle lätt kunna leda till en destabilisering av den viktiga sydostasiatiska regionen." Det verkar som om man inte tycker att det östtimoresiska folket skall ha rätt till självbestämmande. Menar man att Indonesien då splittras upp och att det skulle vara till men för hela regionen? I så fall tycker jag att man är inne på en farlig väg.

När det gäller Västpapua tycker jag att det är bra att man säger ifrån att Västpapua bör bli föremål för det internationella samfundets uppmärksamhet. Det är på tiden. Det gick alldeles för lätt när Västpapuas folk accepterades som en del av Indonesien.

Jag kan inte låta bli att framföra min förvåning över att Viola Furubjelke här attackerar Margareta Viklund för att utskottet tassar på när det gäller Turkiet. Jag tycker att man tassar på här. Men båda dessa personer har ju skrivit under betänkandet så jag förstår inte att ni inte kunde medverka till att det blev litet skarpare skrivningar när det gäller Turkiet. Det finns ju all anledning att göra det. Det är ju inte så att vi inte har information om vad som pågår i Turkiet. Inte minst utrikesutskottet bör ju hålla sig väl informerat. Det förekommer ju grova brott mot de mänskliga rättigheterna.

När det gäller Turkiet är det faktiskt frågan om folkmord, vilket Berith Eriksson också har varit inne på. Inte kan det saknas information! Det vore mycket konstigt om utrikesutskottets ledamöter är så dåligt informerade att de helt nyligen har fått kunskaper om det som pågår där.

Jag tycker också att det är väldigt olyckligt, vilket jag har tagit upp i en motion, att man blandar ihop mänskliga rättigheter och terrorism och att man på det viset på ett sätt har legitimerat Turkiet när det gäller det våld som begås mot kurder och andra minoriteter i syfte att bekämpa terrorism.

Utskottet skriver att man i princip instämmer i det jag säger i min motion och beklagar att MR och terrorism blandas ihop. Det bästa hade ju varit om Sverige då inte heller hade gått med på att fatta beslut om den resolution som Turkiet lade fram i FN. Den gick igenom i konsensus. Jag tycker att det var bedrövligt. På det viset ger man som sagt en viss legitimitet för vad som pågår i Turkiet. Turkiet har också gått ut väldigt aktivt och ser det som en seger att ha fått igenom resolutionen i FN.

Jag tycker att det är dags att ta upp den frågan igen och gå tillbaka till den ordning som rådde tidigare, dvs. att brott mot mänskliga rättigheter handlar om staters brott mot befolkningen. Terrorism skall man självfallet bekämpa.

Det är kriminellt. Men man skall inte blanda ihop det med mänskliga rättigheter.

Internflyktingar är ett stort problem som borde uppmärksammas och tas upp mer. Det finns fler internflyktingar än flyktingar som flyr över gränser. Den svenska hållningen innebär att vi på ett sätt deltar i Turkiets politik. Vi skickar tillbaka asylsökande till Istanbul, Ankara eller Izmir. Det gäller personer som kommer från sydöstra Turkiet och som tvingas därifrån av den turkiska militären. Det är en sak som man bör ta upp mer.

Jag skulle också önska att ESK kunde ta upp frågan om Turkiet och att en delegation reste till Turkiet, inte minst för att studera förstörelsen av byar och hur man tvångsförflyttar människor. Dessa människor har inga alternativ.

Jag hoppas verkligen att Daniel Tarschys kan se till att frågan kommer upp mer i Europarådet. Man kan faktiskt ifrågasätta om Turkiet bör vara medlem av Europarådet, eftersom de mänskliga rättigheterna och de demokratiska principer som gäller för en rättsstat inte respekteras. Turkiet bedriver hets mot kurder och andra minoriteter.

I övrigt instämmer jag i det som Gustaf von Essen och Berith Eriksson har sagt tidigare från talarstolen när det gäller kurdernas situation.

Anf. 72 VIOLA FURUBJELKE (s) replik:

Herr talman! Jag skall inte säga att jag har blivit påhoppad, för jag upplever det inte så, men vid två tillfällen har såväl Berith Eriksson som Ingela Mårtensson kommenterat att mitt namn står med i detta eniga betänkande även när det gäller skrivningarna om Turkiet. Jag är övertygad om att både Berith Eriksson och Ingela Mårtensson känner till min personliga hållning när det gäller situationen i Turkiet. Jag kan försäkra Ingela Mårtensson att jag har gjort mitt allra bästa för att övertyga hennes partikamrater i utskottet om skarpare skrivningar. Men lika litet som Ingela Mårtensson har nått succé när det gäller att övertyga inom sin grupp har *jag* kunnat övertyga hennes partivänner att inta en skarpare hållning.

Det finns en socialdemokratisk motion i frågan som Hans Göran Franck har talat om från talarstolen. Vi har ingen reservation när det gäller Turkiet. Vi har ingen reservation alls till detta betänkande. Vi ville gå längre i många av de frågor som togs upp i utskottet, men vi har också ansett att det har varit viktigt att få ganska skarpa skrivningar från ett enigt utskott. Det har tjänat syftet att flytta fram positionerna för MR-frågorna som helhet.

Det ändrar inte min principiella personliga hållning: vi borde gå betydligt tuffare fram mot Turkiet.

Anf. 73 INGELA MÅRTENSSON (fp) replik:

Herr talman! Det är på grund av att jag vet att Viola Furubjelke är engagerad när det gäller kurdernas sak och bör vara väl informerad som jag förvånar mig över att hon i den tidigare debatten nästan anklagade Margareta Viklund för den skrivning som innebär att man tassar på när det gäller Turkiet.

Viola Furubjelke behöver inte ta ansvar för Folkpartiets ledamöter i ut-

skottet. Hon får tala för den socialdemokratiska gruppen. Jag tycker att hela utskottet har gjort en svag skrivning när det gäller Turkiet.

Jag vill passa på att fråga hur Viola Furubjelke uppfattar meningen om splittringstendens i Indonesien. Skall man se den som en förskjutning i den svenska hållningen? Är vi kanske inte längre för att Östtimors folk skall få till stånd en folkomröstning och att de själva skall få bestämma om sin framtid? Det kan man nästan tolka in i denna mening i utskottets betänkande.

Anf. 74 VIOLA FURUBJELKE (s) replik:

Herr talman! Först hade jag inte tänkt förlänga debatten, men jag vill ändå ge ett klart besked. Jag kan alldeles entydigt säga att vi är för Östtimors rätt till självbestämmande. Jag har sagt det tidigare här i kammaren, och det står jag fast vid.

Anf. 75 DANIEL TARSCHYS (fp):

Herr talman! Det ligger ett visst mått av symbolik i att den sannolikt sista utrikespolitiska debatt som Hans Göran Franck deltar i handlar om mänskliga rättigheter. Han har under sina nio år i utrikesutskottet och även tidigare som medlem i andra utskott oavbrutet agerat i frågor som gäller just de mänskliga rättigheterna. Han har varit en outtröttlig och oförbrännelig kämpe för att värna om människors rättigheter runt om i hela världen.

Jag tänker inte minst på hans kamp för att förbättra fångarnas ställning i ett mycket mycket stort antal länder. Jag vet inte i hur många länder Hans Göran Franck har besökt fängelser, men jag tror att han har ett svårslaget världsrekord.

Vi har i utskottet haft ett utomordentligt fint samarbete med Hans Göran Franck. De kamrater som stannar i utskottet kommer att sakna hans insatser.

Herr talman! Regeringar kommer och regeringar går, men Hans Göran Franck har alltid varit i opposition. Jag skulle på utskottets vägnar vilja tacka honom för hans insatser i riksdagen.

Jag ber också att få säga några ord av tacksamhet – här lämnar jag rollen som utskottsordförande – till Ingela Mårtensson. Ingela Mårtensson lämnar också riksdagen. Ingela Mårtensson har tillhört utrikesutskottets flitigaste kritiker och också regeringarnas flitigaste kritiker. Hon har i stor utsträckning agerat inom samma områden som Hans Göran Franck. Jag tycker att hon har gjort en utomordentligt viktig och nyttig insats i riksdagen, och hon har varit en kämpe för de mänskliga rättigheterna som har gjort stor nytta i denna viktiga sak. Jag riktar ett varmt tack också till Ingela Mårtensson!

I detta anförande instämde Karl-Erik Svartberg (s), Viola Furubjelke (s), Berith Eriksson (v), Karl-Göran Biörsmark (fp), Inger Koch (m), Elisabeth Fleetwood (m), Peeter Luksep (m), Göran Lennmarker (m), Margareta Viklund (kds), Lena Klevenås (s), Fanny Rizell (kds), Bertil Måbrink (v), Lennart Rohdin (fp), Karl Hagström (s) och Lena Boström (s).

Överläggningen var härmed avslutad.

Meddelande om SoU34 och SfU15

Anf. 76 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Såvitt nu kan bedömas kommer efter ny behandling socialutskottets betänkande om vårdnadsbidrag att kunna bordläggas senare i kväll. Samtidigt avses socialförsäkringsutskottets betänkande om föräldraförsäkring också att bordläggas.

Det kommer att föreslås att båda betänkandena avgörs efter *en* bordläggning och sålunda behandlas vid morgondagens sammanträde.

Socialutskottets betänkande kommer att upptas till behandling omedelbart efter voteringen av överskjutande ärenden.

Beslut

SkU31 Rättssäkerhet vid beskattningen

Mom. 1 (fråga om avslag på propositionen)
1. utskottet
2. men. i motsvarande del (v)
Votering:
297 för utskottet
11 för men.
41 frånvarande
Kammaren biföll utskottets hemställan.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 122 s, 75 m, 28 fp, 25 c, 24 kds, 21 nyd, 2 -
För men.: 10 v, 1 -
Frånvarande: 16 s, 5 m, 5 fp, 6 c, 2 kds, 2 nyd, 4 v, 1 -

Mom. 2 (tredjemansrevision m.m.)
1. utskottet
2. res. 1 i motsvarande del (s)
Votering:
174 för utskottet
134 för res. 1
41 frånvarande
Kammaren biföll utskottets hemställan.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 75 m, 28 fp, 25 c, 24 kds, 21 nyd, 1 -
För res. 1: 122 s, 10 v, 2 -
Frånvarande: 16 s, 5 m, 5 fp, 6 c, 2 kds, 2 nyd, 4 v, 1 -

Mom. 5 (tvångsåtgärder m.m.)
1. utskottet
2. res. 4 i motsvarande del (s)
Votering:
173 för utskottet
134 för res. 4

42 frånvarande
Kammaren biföll utskottets hemställan.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 74 m, 28 fp, 25 c, 24 kds, 21 nyd, 1 -
För res. 4: 122 s, 10 v, 2 -
Frånvarande: 16 s, 6 m, 5 fp, 6 c, 2 kds, 2 nyd, 4 v, 1 -

Mom. 7 (anstånd med att betala in skatt m.m.)
1. utskottet
2. res. 6 i motsvarande del (nyd)
Votering:
285 för utskottet
22 för res. 6
42 frånvarande
Kammaren biföll utskottets hemställan.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 121 s, 74 m, 28 fp, 25 c, 24 kds, 10 v, 3 -
För res. 6: 1 s, 21 nyd
Frånvarande: 16 s, 6 m, 5 fp, 6 c, 2 kds, 2 nyd, 4 v, 1 -

Mom. 12 (vissa övriga rättssäkerhetsfrågor)
1. utskottet
2. res. 12 (nyd)
Votering:
286 för utskottet
21 för res. 12
42 frånvarande
Kammaren biföll utskottets hemställan.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 122 s, 74 m, 28 fp, 25 c, 24 kds, 10 v, 3 -
För res. 12: 21 nyd
Frånvarande: 16 s, 6 m, 5 fp, 6 c, 2 kds, 2 nyd, 4 v, 1 -

Mom. 13 (frågan om ett återinförande av skatteflyktslagen)
1. utskottet
2. res. 13 (s)
Votering:
174 för utskottet
134 för res. 13
41 frånvarande
Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 74 m, 28 fp, 26 c, 24 kds, 21 nyd, 1 -
För res. 13: 122 s, 10 v, 2 -
Frånvarande: 16 s, 6 m, 5 fp, 5 c, 2 kds, 2 nyd, 4 v, 1 -

Övriga moment
Kammaren biföll utskottets hemställan.

UU26 Mänskliga rättigheter, m m.
Mom. 11, 30, 36, 37, 39, 42, 44, 48 och 56 (barnarbete m.m.)
1. utskottet
2. men. (v)
Votering:
293 för utskottet
12 för men.
4 avstod
40 frånvarande
Kammaren biföll utskottets hemställan.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 121 s, 74 m, 26 fp, 26 c, 24 kds, 21 nyd, 1 -
För men.: 10 v, 2 -
Avstod: 2 s, 2 fp
Frånvarande: 15 s, 6 m, 5 fp, 5 c, 2 kds, 2 nyd, 4 v, 1 -

Mom. 49 (den zigenska folkgruppens situation)
Yrkanden:
1. utskottet
2. mot. U641 yrk. 1 och 2 (fp)
Votering:
289 för utskottet
18 för mot.
42 frånvarande
Kammaren biföll utskottets hemställan.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 121 s, 73 m, 23 fp, 26 c, 23 kds, 21 nyd, 2 -
För mot.: 1 s, 5 fp, 1 kds, 10 v, 1 -
Frånvarande: 16 s, 7 m, 5 fp, 5 c, 2 kds, 2 nyd, 4 v, 1 -

Mom. 61 (erkännande av Taiwan)
1. utskottet
2. res. (nyd)
Votering:
281 för utskottet
21 för res.
6 avstod
41 frånvarande
Kammaren biföll utskottets hemställan.
Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 121 s, 70 m, 28 fp, 25 c, 24 kds, 10 v, 3 -
För res.: 21 nyd
Avstod: 2 s, 3 m, 1 c
Frånvarande: 15 s, 7 m, 5 fp, 5 c, 2 kds, 2 nyd, 4 v, 1 -

Övriga moment
Kammaren biföll utskottets hemställan.

Beslut om uppskjuten votering

På förslag av förste vice talmannen medgav kammaren att de ärenden som hann debatteras färdigt under återstoden av dagens sammanträde fick avgöras vid morgondagens arbetsplenum.

5 § Internationella miljöfrågor

Föredrogs
utrikesutskottets betänkande
1993/94:UU22 Internationella miljöfrågor.

Anf. 77 BERNDT EKHOLM (s):

Herr talman! Vi skall nu behandla internationella miljöfrågor. I samband med och efter Riokonferensen 1992 har dessa frågor fått en extra stor uppmärksamhet. Det är helt berättigat, inte på grund av denna konferens utan på grund av de sakproblem som där behandlades.

När vi talar om internationella miljöfrågor gäller det som regel stora, gränsöverskridande miljöproblem. De internationella miljöfrågorna är oftast de viktigaste, men vi skall naturligtvis inte glömma att det finns ett samband mellan globala, regionala och lokala frågor. Vi använder ju ibland det tänkvärda uttrycket "Tänk globalt – handla lokalt!"

Det betänkande som vi nu skall debattera innehåller diverse frågor av internationell karaktär. Jag tycker att de flesta av de förslag som lyfts fram i detta betänkande är goda och viktiga, men jag skall begränsa mig till att beröra två socialdemokratiska förslag i vår partimotion om miljöfrågor vilken väcktes under den allmänna motionstiden.

Jag skall först ta upp frågan om miljöregler inom handelspolitiken. I GATT-avtalet, vars handelsregler numera ligger under World Trade Organization, finns en undantagsartikel som behandlar hälsofrågor för djur och växter. En arbetsgrupp för miljöfrågor har under ett par år varit verksam inom GATT.

I samband med uppföljningen av Uruguay-rundan och undertecknandet av GATT-avtalet nyligen i Marrakech i Marocko enades man vidare om ett arbetsprogram för frågor om handel och miljö. Ett sammanträde har inplanerats till den 2 juni, då arbetet skall börja. Detta skall sedan rapporteras till ministerrådskonferensen. I anslutning till det skall en serie punkter och krav från Riokonferensens Agenda 21 följas upp.

I detta sammanhang verkar Sverige framför allt för att de internationella miljökonventionerna skall tas in i avtalet, så att GATT-avtalet inte bryter mot internationella miljökonventioner utan i stället samverkar med dessa, vilket i praktiken inte är fallet i dag. Detta skall ske genom utnyttjande av undantagsartikeln – som ibland kallas ett miljöfönster – även om effekterna skulle bli av diskriminerande karaktär.

Sverige har dessutom arbetat för att få till stånd en miljökommitté, något som vi har misslyckats med, och för att ge en mer stabil organisation åt miljöarbetet inom ramen för GATT-avtalet. Dessutom pågår ett arbete i detta sammanhang inom UNCTAD och OECD. Vi tycker från socialdemokratisk sida att detta är bra, och vi har därför på denna punkt inte brytt oss om att avge någon reservation i anslutning till vårt motionsförslag.

Jag vill dock samtidigt säga att vi i vår motion siktar längre. Vi nämner i den att det är mycket viktigt att man inom ramen för det fortsatta arbetet inom WTO tillämpar försiktighetsprincipen, principen om förorenarens betalningsansvar och substitutionsprincipen. Det är också väsentligt att tvistepanelerna besitter miljökunskaper och har ett öppet arbetssätt som möjliggör insyn. Det behövs vidare preciseringar av möjligheterna att ta ut skatter och avgifter och en översyn av sådana miljökrav på produktionsprocesser som påverkar konkurrensen.

Vi pekar också på vikten av att ta upp de miljöutsläpp som ökade transporter medför, och vi säger avslutningsvis att vi vill ha en långsiktig miljöstrategi för den del av GATT-avtalet som numera ligger under WTO. Vi vill att det görs en miljöanpassning fullt ut också på handelns område. Vi förutsätter att den nuvarande och den kommande regeringen arbetar vidare med de här frågorna.

Ett annat krav i vår motion gäller en nordeuropeisk miljökonferens. I det fallet är vi inte överens med utskottsmajoriteten, och jag yrkar därför bifall till vår reservation under mom. 6.

Jag tycker inte att majoriteten i sin skrivning i betänkandet tar denna fråga riktigt på allvar. Man hänvisar till en mängd små konferenser som redovisas i betänkandet och som i och för sig tar upp viktiga detaljfrågor på miljöområdet. Vårt förslag har dock en annan inriktning. Vi menar att det finns behov av att som uppföljning av Riokonferensen anordna en konferens som samlar Nordeuropa kring de miljöproblem som där finns att lösa. Det finns ett behov av att hålla samman dessa frågekomplex inom miljöområdet för överblick och för helhetsgrepp, och då räcker det inte med de sakkonferenser som anordnas på en serie områden.

För att få till stånd ett rent Europa, något som vi socialdemokrater vill arbeta för, och för att Sverige skall kunna gå före, vilket vi också vill arbeta för – jag förmodar att man kan vara överens över partierna om detta – behövs också detta bredare grepp. Vi menar att Europa måste gå före när det gäller omställning av produktion, konsumtion och energiförsörjning. Vi som européer har liksom man har i övriga rika delar av världen ett särskilt ansvar.

Europa behöver en gemensam miljöpolitik. Det behövs också genomgripande förändringar för att vi skall kunna uppnå och svara mot Riomötets mål och utmaningar.

Det behövs, som vi skriver i vår motion, en samlad vision för ett framtida

hållbart Europa. Vi menar att man för att komma fram till en sådan behöver anordna en nordeuropeisk miljökonferens med deltagande från en rad olika länder och med en bred representation från de respektive länderna.

På denna punkt delar vi, som sagt, inte utskottsmajoritetens uppfattning. Det framhålls i betänkandet att de mindre konferenserna "täcker behovet för att fortlöpande diskutera nödvändiga åtgärder för att förbättra miljön i Nordeuropa". Jag menar i stället att man i Nordeuropa, där man har möjligheter att skapa en gemensam syn och har gemensamma erfarenheter, behöver en gemensam konferens för att följa upp Riomötet.

Med detta yrkar jag återigen avslag på utskottets hemställan under mom. 6 och bifall till vår reservation under samma moment.
(forts.)

Ajournering

Kammarens beslöt kl. 17.58 att ajournera förhandlingarna till kl. 19.00 för middagsuppehåll.

Återupptagna förhandlingar

Förhandlingarna återupptogs kl. 19.00.

5 § (forts.) Internationella miljöfrågor

(forts. UU22)

Anf. 78 HANS HJORTZBERG-NORDLUND (m):

Herr talman! Jag vill börja med att yrka bifall till utskottets hemställan i dess helhet.

Det här betänkandet behandlar en rad frågor som har med mänsklig överlevnad att göra. Det handlar bl.a. om att värna jordens vattenresurser, särskilt sötvattentillgångarna. Det handlar också om regionalt samarbete på miljösidan och om hanteringen av miljöfarligt avfall.

Som grund till betänkandet ligger en rad motioner vilka som regel anses besvarade efter bara ett kort resonemang. Det hindrar inte att flera av de frågor som behandlas i de här motionerna är utomordentligt viktiga. FN:s hantering av den internationella miljörätten och kanske särskilt hanteringen av luft- och vattenfrågor är ett problem som fortfarande inte är löst.

Ett flertal motioner behandlar problemet med vattentillgångar i världen. Man påpekar att kampen om vatten ser ut att bli en av de främsta orsakerna till framtida konflikter i världen. Vi bör se till att biståndsprojekt i u-världen också omfattar ett hållbart utnyttjande av sötvattentillgångarna. På senare tid har vi sett konflikter börja spira på flera ställen.

Vi kan också se till närmiljön. Östersjöns problem är fortfarande att en tredjedel av storstäderna runt innanhavet pumpar ut sitt avloppsvatten rätt ut i sjön.

Det är ett anständighetskrav för industriländer att inte tillåta sig att dumpa sitt miljöavfall och annat avfall för deponering i utvecklingsländer. Det föreligger numera enighet om totalförbud mot sådan dumpning.

Ökenbildningen i världen hör indirekt samman med vattenmiljön. Även överpopulationen är ett problem som vi hoppas att världens länder snabbt kan ta itu med.

När det gäller de frågor som behandlas i betänkandet är partierna i utrikesutskottet i det närmaste överens. Vi har inte så olika åsikter i dessa frågor. Det föreligger dock en socialdemokratisk reservation, som nämndes av föregående talare, om en nordeuropeisk miljökonferens. Utskottets majoritet påpekar att ett miljöministermöte ägde rum i Helsingfors i mars i år och att ett nytt skall äga rum på Kolahalvön i juni i år. Ytterligare två möten kommer att äga rum under det närmaste året.

Utskottsmajoriteten har bedömt att frågorna är väl täckta på en hög nivå. Behov av konferenser kanske föreligger på det vetenskapliga planet, men just nu tror vi att man på det politiska planet bäst möts i bilaterala förhandlingar i miljöministrarnas värld. Därför föreslår vi att reservationen skall avslås till förmån för utskottets yttrande.

Anf. 79 BERNDT EKHOLM (s) replik:

Herr talman! Det sades att det skulle vara motiverat med samlade konferenser i Europa om de var på ett vetenskapligt plan och berörde forskare. När det gäller det politiska området har utskottet funnit att miljöministerkonferenserna som behandlar olika sakfrågor skall vara till fyllest.

Från socialdemokratisk sida anser vi att vad Europa bl.a. behöver i dag är att vi politiker vågar utmana till debatt om miljöfrågorna, att vi vågar ha en vision om hur vi skall klara av att bygga ett miljövänligt Europa. Så resonerar många av oss också när det gäller EU-frågan. Vi ser en möjlighet att utveckla en helt ny satsning för Europa. Vi har – oavsett ett medlemskap eller inte – sett på en nordeuropeisk konferens på samma sätt.

Som politiker, både som regeringsrepresentanter och som parlamentariker, har vi behov av att samlas på bred front i Europa för att utmanas inför nya och viktiga satsningar. Det räcker inte med att miljöministrarna möts och diskuterar sakfrågor. Vi behöver ett komplement till sådana möten. Det är speciellt angeläget om vi skall utforma ett program för en samlad miljöpolitik i Europa. Därför delar jag inte uppfattningen att detta bara skulle vara angeläget när det gäller forskningen.

Anf. 80 HANS HJORTZBERG-NORDLUND (m) replik:

Herr talman! Jag tror också att vi behöver ett intensivt samarbete kring miljöfrågorna även i norra Europa. Men som situationen är just nu finns det en rad politiska frågor, detaljfrågor, som man skall diskutera. När man har kommit en bit på väg finns det nya möjligheter att ta upp diskussionen om en nordeuropeisk miljökonferens. Det är alldeles givet att konferenser ibland kan leda framåt, men man bör ha rimliga teman att diskutera. Så långt har vi inte kommit i dag.

Anf. 81 BERNDT EKHOLM (s) replik:

Herr talman! Det finns rimliga teman att diskutera. Dels känner vi mycket väl till de europeiska miljöproblemen, dels är uppföljningen av Riokonferensen en viktig motor och ett viktigt motiv för att genomföra en nordeuropeisk miljökonferens.

Det finns en hel serie utmaningar som motiverar att vi följer upp Riokonferensen på regional nivå, precis som den förbereddes med regionala konferenser. Jag deltog som svensk observatör i en konferens i Afrika. I Bergen hade vi, en tid före Riokonferensen, en konferens som berörde Europa. Vi behöver följa upp Riokonferensen på detta sätt. Jag vidhåller att det är olyckligt att majoriteten inte kan se värdet av det.

Anf. 82 BIRGITTA HAMBRAEUS (c):

Herr talman! Miljöföroreningar känner inga gränser. Världens länder och företag måste tillsammans finna lösningarna på de enorma problemen. Naturens förnybara resurser kan försörja oss alla om vi vårdar dem och inte förbrukar och förgiftar dem. En uthållig utveckling är nödvändig och egentligen det inspirerande projekt som kan förnya näringslivet i en ekologisk strukturomvandling. Det behövs helhetssyn och nytänkande och ett samarbete i hela världen för att klara denna utmaning.

Jag har begärt ordet i dag därför att jag inte tror att det är allmänt känt i Sverige i hur hög grad vårt land är engagerat i miljöfrågorna internationellt. Det var faktiskt Sverige som fick upp miljöfrågorna på FN:s dagordning. Utan Inga Thorssons insatser hade inte FN:s första miljökonferens 1972 i Stockholm blivit av.

Jag hade själv förmånen att som FN-delegat få följa ambassadör Göte Svenssons arbete inför FN-konferensen om miljö och utveckling som kom att hållas i Rio de Janeiro 1992. Först lyckades han i åtskilliga förmöten, s.k. informal informals, övertyga u-länderna om att detta inte bara var ett nytt sätt för i-världen att hindra u-ländernas utveckling. Sedan fick han arbeta med vissa västländer som började krångla. Utan Sverige som drivande kraft tror jag att det hade varit osannolikt att konferensen hade kunnat hållas.

Arbetet följs nu upp i vårt land genom beslutet om att börja förverkliga kretsloppssamhället i kommunala Agenda 21-program, i en växande förståelse för ekologisk odling och i arbetet med skatteväxling.

I nästa vecka deltar miljöminister Olof Johansson vid den avslutande ministerdelen av mötet med CSD, Commission on Sustainable Development, i New York. CSD är det organ som har hand om uppföljningen av Riokonferensen. CSD-mötet kommer att behandla hur världens regeringar och FN-systemet skall genomföra och utveckla de beslut som fattades i Rio, framför allt när det gäller hälsa, miljö, färskvatten, kemikalier och miljöfarligt avfall.

När det gäller Europa vet jag att Olof Johansson under de centerledda regeringarna på 70-talet väckte frågan om gränsöverskridande luftföroreningar i FN:s ekonomiska kommitté för Europa, ECE. Denna kommitté hade för övrigt Gunnar Myrdal som sin första chef.

I dag behandlar vi ett utskottsbetänkande som är fullt av exempel på att Sverige fortsätter att arbeta för Europas och världens miljöfrågor. Östersjöns miljö engagerar Miljödepartementet i hög grad. Olof Johansson skall

inviga Östersjöveckan 94. Det är ett arrangemang om Östersjöns miljö anordnad av Nyköpings, Oxelösunds och Trosa kommuner. Detta är alltså nästa vecka.

Sverige verkar i Helsingforskommissionen, för ett Östersjöprogram, i Baltic Sea University i Uppsala och inom ramen för Helsingforskonventionen. Också på kommunal nivå och i många folkrörelser utförs ett viktigt arbete tillsammans med vänorter och i olika projekt för att komma till rätta med Östersjöns miljöproblem. Miljöministermöten planeras för Barentshavsområdet, på Kolahalvön och i Tallinn.

Självfallet är vi också mycket aktiva i FN:s miljöorgan UNCED, där Sverige kan dra nytta av det kompetenta arbete som bedrivs inom Stockholm Environment. Detta påpekade också utskottet.

Alltför sent uppmärksammades vi i vårt land på miljöproblemen med GATT-avtalet. I Indien demonstrerar hundratusentals människor mot vad man upplever som ett stort hot mot miljön. Sverige kommer att i samarbete med de övriga nordiska länderna verka pådrivande för ett arbetsprogram om handel och miljö i GATT-sammanhang. Vi förbereder det i OECD och UNCTAD.

Nyligen beslöts vid ett globalt möte i Genève inom ramen för Baselkonventionen, att det är förbjudet för i-länderna att exportera giftigt avfall till u-länderna. Enligt uppgift försökte Danmark först få med sig EU, utan att lyckas. EU bromsade, och man ville inte vara med på det här förbudet. Danskarna kunde inte själva driva på frågan, eftersom EU talar med en röst i internationella forum. Danmark tog upp frågan vid Nordiska ministerrådsmötet i mars i år, och övriga nordiska länder verkade för att få till stånd ett beslut. Beslutet fattades alltså helt nyligen i Genève.

Herr talman! Sverige tillhör de tio länder på jorden som är med i flest internationella organisationer. Enligt Finansdepartementets rapport Ds 1993:44 är det inte mindre än 3 754 stycken, varvid drygt 300 omnämns i rapporten. Vi skall självfallet fortsätta att vara pådrivande och söka samarbete med likasinnade länder för att skapa förståelse för att en god miljö är förutsättningen för fortsatt utveckling.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Anf. 83 MARGARETA VIKLUND (kds):

Herr talman! Vatten, rent vatten, är ett av våra mest grundläggande behov eller krav för att vi skall kunna överleva. Det tänker vi inte så mycket på i vårt privilegierade land. Men vi behöver bara göra en kort resa i södra Europa för att konstatera att fler och fler hushåll köper sitt dricksvatten i snabbköpet, därför att kranvattnet är på gränsen till otjänligt. Längre bort, i delar av Asien, Latinamerika och Afrika, är vatten i regel en bristvara eller obrukbart. Det är därför oroande att konstatera att världens vattenförbrukning har tredubblats sedan 1950.

I Riodeklarationen – dvs. ett uttalande från UNCED-konferensen, FN:s konferens för miljö och utveckling – slås viktiga grundläggande principer fast för nationers och människors ansvar i förhållande till vår gemensamma jord. Avsikten med deklarationen är att etablera ett nytt och jämlikt internatio-

nellt samarbete för att få till stånd en hållbar utveckling. Detta berör bl.a. vattenutnyttjandet i mycket hög grad.

Herr talman! Tecken på vattenstress finns på många håll. Grundvattennivån sjunker, sjöar krymper och våtmarker försvinner. Ingenjörer vill "lösa" vattenproblemen genom att bygga ännu fler monumentala vattenledningsprojekt till lika monumentala kostnader och med miljöskador som följd. Floder som flyter fritt till havet är i dag sällsynta. Många av dessa fria flöden är dömda att regleras inom kort. Kring Peking, New Delhi, Phoenix och andra städer som lider av vattenbrist ökar konkurrensen mellan stadsinvånare och bönder om de begränsade resurserna. Folket i Mellanöstern har mer än en gång hört sina ledare tala om att gå i krig för vattnets skull.

Herr talman! Vatten är en förnybar resurs, men den är också ändlig. Vattnets kretslopp begränsar tillgången. Vattentillgången per person, ett grovt mått på försörjningstrygghet, minskar när befolkningen växer. Vattentillgången per capita i världen är i dag en tredjedel av vad den var år 1970, eftersom ytterligare 1,8 miljarder människor har tillkommit sedan dess.

I dag har 26 länder med 232 miljoner människor för litet vatten. Eftersom många av dessa länder har höga födelsetal, förvärras deras vattensituation snabbt. 11 av bristländerna finns i Afrika. År 2010 kommer ytterligare 6 afrikanska nationer att kunna räknas in i den gruppen, om befolkningsprognoserna förverkligas. Då kommer 400 miljoner afrikaner att leva i länder med vattenbrist. Det är ca 37 % av den befolkning kontinenten beräknas ha.

I Mellanöstern har 9 av 14 länder redan problem med tillgång på vatten. Det gör området till den region i världen där vattenproblemen är mest koncentrerade. I flera av länderna i Mellanöstern väntas befolkningen fördubblas inom 25 år. En snabbt krympande vattentillgång är oundviklig. Rätten till vatten kan skapa politisk instabilitet i hela regionen. Konflikter kan flamma upp redan under innevarande decennium, eftersom de flesta floder i Mellanöstern delas mellan flera nationer.

Perioden 1981–1990 utlyste FN som ett vattenårtionde. För att se vilka positiva resultat som uppnåtts under årtiondet hölls en konferens i Paris 1989. Man fann då att vissa förbättringar har åstadkommits när det gäller att öka tillgängligheten till rent vatten och ordentliga toaletter. Dessutom har många vattenprogram fått en mer social än teknisk inriktning. U-landsanpassad teknik har alltmer kommit till användning. Man kan tycka att det är på tiden. Vattenprogram kopplas allt oftare till hälsoprogram. Kvinnor har också börjat dras in i planering och genomförande. Detta har i sin tur börjat ge goda resultat. Det är bra, men långt ifrån tillräckligt, att exempelvis handkraft i dag används i stället för dieselpumpar.

Eftersom jordbruket använder två tredjedelar av allt vatten från floder, sjöar, bäckar och underjordiska lager, är effektivare konstbevattning det viktigaste för att man skall uppnå en hållbar vattensituation. Genom att man bättre tar till vara de knappa vattenresurserna med enkla tekniker inom jordbruket såsom terrassodling, vattenfällor vid grödan och effektivare kanalsystem är besparingar på mellan 10 % och 50 % inom nära räckhåll. Om bevattningsbehoven minskar med exempelvis någon tiondel, frigörs tillräckligt med vatten för att tillgången för andra mänskliga behov skall fördubblas

världen över. Problemanalysen är klar. Vi känner till situationen. Därför är det nu dags att formulera konkreta åtgärdsprogram!

Herr talman! I olika internationella sammanhang, bl.a. vid det s.k. Dublinmötet i januari 1992 och vid UNCED-konferensen, diskuterades behovet av en internationell vattenkonvention. Från en av FN:s expertpaneler, där den svenska professorn Malin Falkenmark verkar, har en rapport tagits fram där behovet av en global vattenkonvention också betonas. Rapporten behandlas för närvarande inom FN-systemet.

De frågor som i synnerhet skulle behöva ett på internationell nivå rättsligt dokument i form av en vattenkonvention är för det första vattenområden som delas av stater, för det andra grundvattenfrågor, för det tredje instrument för effektivt globalt vattensamarbete och för det fjärde reell prissättning på vatten som stimulerar till hushållning.

Herr talman! Det är oerhört viktigt, för att inte säga nödvändigt, att Sverige i FN och andra lämpliga forum med kraft driver frågan om en internationell vattenkonvention.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 20 maj.)

6 § Lag om strategiska produkter m.m.

Föredrogs
utrikesutskottets betänkande
1993/94:UU24 Lag om strategiska produkter m.m. (prop. 1993/94:176).

Anf. 84 JAN JENNEHAG (v):

Herr talman! Begränsning av exporten av alla typer av produkter som kan användas vid framställning av massförstörelsevapen är ett mycket viktigt led i det internationella nedrustningsarbetet. Vänsterpartiet skulle vilja se att Sverige dels förde en egen restriktiv politik i den här frågan, dels förde en mycket aktiv politik i alla internationella sammanang för att begränsa den världsomspännande handeln med massförstörelseprodukter.

Regeringens avsikt att få till stånd ett effektivt regelverk inom det här området tycker vi är bra. Det ställer vi oss givetvis bakom. Men det förslag som nu föreligger duger inte. Vi vill ha ett nytt.

Det som gör regeringens förslag till ett dåligt förslag är enligt vår uppfattning tre saker.

För det första innebär förslaget en alltför okritisk anpassning till de regler för högteknologiexport som användes av NATO i rent politiskt syfte under det kalla krigets dagar.

För det andra kan vi inte ställa upp på förslaget att medge generellt undantag för tillståndsgivning när det gäller export till länder som ingår i det regeringen kallar "det relevanta internationella samarbetet".

För det tredje går vi emot delegeringen till myndighet av beslut som avser export till länder inom det tidigare nämnda relevanta samarbetet.

Om vi går tillbaka till första punkten ser vi att NATO-organet COCOM,

Coordinating Committee for Multilateral Export Controls, blev ett instrument för att förhindra att öststaterna och Kina fick tillgång till västerländsk högteknologi.

Svenska företag tvingades så småningom att delta i detta embargo. Förbud mot vidareexport av högteknologiprodukter tillverkade i NATO-länderna infördes 1986.

Nu när det kalla kriget är över har situationen förändrats, och COCOM har upplösts. Något nytt formellt samarbetsorgan har inte bildats ännu. Uppgifter från bl.a. Norge, som innehar ordförandeskapet i arbetet med att skapa ett nytt organ, visar att oenighet bland stormakterna kommer att fördröja bildandet av COCOM:s efterföljare. Vi får omsider se hur det går med den saken. Men det ryktas att USA försöker forma det nya samarbetet mer efter egna politiska och ekonomiska intressen. T.ex. vill USA att det nya organet skall överta COCOM:s högkvarter i Paris, ett högkvarter med direktförbindelser med CIA och State Department.

Sådana här uppgifter – även om de åtminstone ännu bara är rykten – stärker våra misstankar om att efterträdaren till COCOM får samma politiska roll som COCOM hade. Risken är att dels gruppen av länder som skall förhindras att få tillgång till högteknologi, dels de varor som skall falla under teknologiembargot kommer att definieras på stormaktspolitisk basis. Den risken är uppenbar. Skulle det ske har meningen med exportkontrollen förfelats.

Därför är det viktigt att en självständig prövning och precisering av vilka svenska högteknologiprodukter som skall omfattas av exportkontrollen görs. Att nu stifta en lag som innebär att COCOM:s gamla produktlista skall gälla även för svensktillverkade produkter tycker vi inte är bra. Den listan innehåller alltför mycket av politiska varor, om ni förstår vad jag menar. Det har förresten också påpekats av Krigsmaterielinspektionen.

Om vi sedan går till den andra punkten måste jag påtala att vi inte kan ställa upp på förslaget att medge generellt undantag för tillståndsgivning när det gäller export till länder som ingår i det relevanta samarbetet. Där har vi åtminstone tre kärnvapenmakter: USA, Frankrike och Storbritannien. Dessutom kan ytterligare s.k. officiella kärnvapenmakter komma att ingå, dvs. Ryssland, Ukraina, Kazakstan och Kina. För oss inom Vänsterpartiet förefaller det ytterst märkligt att en lag som syftar till att förhindra spridning av massförstörelsevapen ger utrymme för ett generellt undantag just för de länder som producerar de flesta och de värsta massförstörelsevapnen.

Det är också märkligt att undantag från tillstånd skall kunna ges för länder som trots att de ingår i samarbetet bevisligen har svårt med sin egenkontroll av spridningen. Jag tänker på USA och alla västeuropeiska stater som intill Iraks invasion av Kuwait försåg Saddam Hussein med just de produkterna till massförstörelsevapen. Vi föreslår att inga regler om generella undantag skall finnas.

Den tredje punkten gällde delegeringen till myndighet avseende export till länderna inom det relevanta samarbetet. Vi tycker att utförsel av strategiska produkter är ärenden av sådan principiell vikt att de bör prövas av regeringen. Vi tycker också att riksdagens insyn i sådana här ärenden bör stärkas.

Varför inte inrätta en rådgivande nämnd med representanter från alla riksdagspartier, inte bara de största.

Utskottet tycker att något behov av en sådan nämnd inte finns, eftersom exportkontrollen bygger på internationella regler. Den motiveringen har jag svårt att förstå. Det finns all anledning för den svenska riksdagen att ha insyn i hur exporten av kärnteknisk utrustning, missiler, biologiska och kemiska produkter samt högteknologiprodukter av s.k. dual-use-karaktär sköts och kontrolleras av företag, myndigheter och regering. Det är inte minst viktigt att kontrollera just hur det internationella regelverket följs.

Herr talman! Jag yrkar bifall till Bertil Måbrinks meningsyttring.

Anf. 85 DANIEL TARSCHYS (fp):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till hemställan i utrikesutskottets betänkande, vilket innebär att vi tillstyrker regeringens förslag till skärpning av den lag som tidigare hette lagen om förbud mot utförsel av vissa produkter som kan användas i massförstörelsesyfte, kort uttryckt massförstörelselagen, och som nu skall heta lagen om strategiska produkter. Regeringens förslag innebär en välkommen skärpning.

Jag har lyssnat noga till Jan Jennehag. Jag måste erkänna att jag inte riktigt förstår av hans anförande om han önskar en mer eller en mindre restriktiv politik. Till en del talade han för en mer restriktiv politik, och till en annan del klagade han över att Sverige hade varit alltför underdånigt gentemot COCOM, vars hela syfte var att införa restriktioner mot export.

Han klagade över att vi hade varit med om att förhindra export av strategiska produkter till Kina. Jag vet inte om Jan Jennehag var närvarande när Bertil Måbrink talade i föregående debatt. Hans anförande handlade huvudsakligen om att det var för mycket kontakter med Kina, för mycket export till Kina, för mycket bistånd till Kina.

Nu verkar det som om problemet är det rakt motsatta, som om Sverige varit underdånigt en instans vars syfte är att införa restriktioner i exporten gentemot Kina. Jag får inte riktigt de olika delarna av Jan Jennehags anförande att gå ihop. Får han det själv?

Anf. 86 JAN JENNEHAG (v):

Herr talman! Vi vill ha restriktiva regler. Jag menade att COCOM hade använts som instrument inte bara för att förhindra tillverkning av massförstörelsevapen, utan också förhindra att dessa länder skulle få tillgång till västerländsk teknologi över huvud taget. Den typen av politiska överväganden från NATO-organet skadade Sverige. Det skadade i hög grad också det fredliga uppbyggandet i dessa länder och utvecklingen mot en bättre ordning i många andra avseenden. Jag tror inte att jag behöver missförstås på den punkten.

Restriktiviteten är det alltså ingen tvekan om från vår sida.

Anf. 87 DANIEL TARSCHYS (fp):

Herr talman! Jag är ledsen över att Jan Jennehag inte var i kammaren för att höra Bertil Måbrinks glödande inlägg mot export till Kina. Det han talade mot var den typen av handelskontakter som förekommer t.ex. beträffande

telefonväxlar och andra ytterst fredliga anläggningar. Det var Bertil Måbrink kritisk emot.

Nu förstår jag att Jan Jennehag däremot är kritisk mot att COCOM under den tid det existerade – det är numera nedlagt – hindrade försäljning av t.ex. elektroniska produkter till Kina och Sovjetunionen. Jag noterar att det finns en betydande spännvidd i Vänsterpartiets syn på den internationella handeln.

Anf. 88 JAN JENNEHAG (v):

Herr talman! Man måste nog vara ganska illasinnad för att hitta den spännvidden. Om Daniel Tarschys och jag sitter och diskuterar på tu man hand tror jag inte att vi kan hitta någon skillnad i synen.

Vad vi åtminstone kan vara eniga om är att beslut av den här karaktären skall fattas av demokratiskt valda organ i Sverige och icke med politiska motiv av andra länder. I vissa fall kan dessa överensstämma, och då är allt gott och väl. I vissa fall överensstämmer de inte, och då är det viktigt med den tredje punkt som jag tog upp i mitt anförande, att vi inte skall delegera till andra organ än direkt politiskt ansvariga, dvs. regering och riksdag, att fatta sådana beslut.

Anf. 89 DANIEL TARSCHYS (fp):

Herr talman! Jag vill ingalunda vara illasinnad. Jag försöker tvärtom förstå vad som är Vänsterpartiets politik. Det är inte alltid så lätt.

Nu talar vi alltså om export av varor som kan ha strategisk betydelse. Då är jag anhängare av en restriktiv hållning. Jan Jennehag säger att besluten skall ligga i händerna på demokatiskt valda organ, svenska organ. Jag tror att vi på sikt måste acceptera – det vet vi redan i dag – att de flesta tekniskt komplicerade produkter som används både militärt och civilt är av multinationellt ursprung i den meningen att det är produkter som har komponenter från olika länder. Låt oss ta den svenska flygplansproduktionen som exempel. Vi vet att det är komponenter som kommer utifrån. Inom den avancerade elektroniken finns det också komponenter som kommer från olika länder.

Jag tror inte att man i längden kan undvika att ha ett visst samarbete mellan staterna när det gäller att försöka hindra spridning av strategiska produkter till stater som kan missbruka den typen av produkter. Därför välkomnar jag ett samarbete som har till syfte att förhindra att militärt användbar materiel sprids till länder som inte förmår att hantera den typen av varor. Jag tror att det är angeläget att vi har ett sådant internationellt samarbete. Det är något som möjliggörs genom bl.a. den lag som vi nu diskuterar.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 20 maj.)

7 § Ytterligare anslag på tilläggsbudget till statsbudgeten för budgetåret 1993/94, m.m.

Föredrogs
utrikesutskottets betänkande
1993/94:UU29 Ytterligare anslag på tilläggsbudget till statsbudgeten för budgetåret 1993/94, m.m. (prop. 1993/94:125 delvis).

Andre vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut skulle fattas den 20 maj.)

8 § Utvisning på grund av brott

Föredrogs
socialförsäkringsutskottets betänkande
1993/94:SfU17 Utvisning på grund av brott (prop. 1993/94:159).

Anf. 90 MAUD BJÖRNEMALM (s):

Herr talman! Socialförsäkringsutskottets betänkande 17 handlar om, precis som herr talmannen sade, om utvisning på grund av brott. Vi socialdemokrater yrkar avslag på propositionen.

Vi anser naturligtvis, precis som utskottsmajoriteten, att en utlänning som begår brott i Sverige skall kunna utvisas. Men orsaken till att vi yrkar avslag är att vi tycker att propositionen saknar en ordentlig analys och genomgång av hur utlänningslagen i det här avseendet i dag tillämpas, en genomgång av i vilken mån nuvarande lagregler lämnar utrymme för en godtycklig rättskipning.

Vi beklagar att varken den utredning som ligger till grund för propositionen eller propositionen innehåller någon ordentlig analys. Både utredningen och propositionen präglas enligt vår uppfattning av vaghet och glidningar som ger utrymme för godtycke vid tolkning. Vi är inte ensamma om den åsikten, utan den delas av flera remissinstanser. Vi anser att vi först när vi fått en fördjupad utredning av de frågor som behandlas i propositionen kan ta ställning till vilka åtgärder som behövs.

Därför, herr talman, yrkar jag avslag på utskottets hemställan och bifall till vår reservation 1.

Anf. 91 RUNE BACKLUND (c):

Herr talman! När man diskuterar utlänningars brottslighet finns det ofta en tendens till att fokusera väldigt mycket av den brottslighet som förekommer i vårt land på ett antal medborgare.

Det kan finnas anledning att påminna om att det stora flertalet av de utländska medborgare som finns i Sverige lever ett fullt skötsamt och socialt accepterat liv. Det är en mycket liten grupp av det totala antalet utländska medborgare i Sverige som är inblandade i brottslighet. Det kan, som sagt, finnas anledning att påminna om detta när vi nu diskuterar utvisning på grund av brott.

De förslag som regeringen presenterar i sin proposition och som utskottet ställer sig bakom innebär en skärpning av den nuvarande lagstiftningen. Det innebär alltså att det är tillräckligt – till skillnad från i dag – att brottet skall leda till fängelsestraff för att man skall utvisas. I dag är regeln att det skall vara fängelse i minst ett år. Vi kan nu också utvisa vid mindre allvarliga brott om det handlar om systematisk brottslighet vid upprepade tillfällen.

Vidare föreslås i propositionen och i utskottsbetänkandet att en utlänning får utvisas endast om han dömts till hårdare straff än till böter och om det kan föreligga risk för återfall till brottslig verksamhet i allmänhet. Utvisningen skall ske med hänsyn till brottets allvar och återfallsrisken. Här finns förslag till nya regler när det gäller häktning i samband med verkställighet av en utvisning.

Det här innebär alltså skärpningar. Med tanke på den kritik som riktats mot förslaget och på reservationerna kan man konstatera att de går i två riktningar. Maud Björnemalm redovisade att Socialdemokraterna anser att det här är för långtgående förändringar. Enligt Ny demokratis reservationer vill man gå mycket längre.

Det handlar naturligtvis om att göra en rimlig avvägning mellan de åtgärder som behövs för att bekämpa den här typen av brottslighet och för att få en preventiv verkan utan att skapa helt orimliga situationer för enskilda människor.

Vi från utskottsmajoriteten tycker att man i propositionen och utskottsbetänkandet har gjort en lämplig avvägning när det gäller dessa åtgärder. Jag kan inte ställa upp på den beskrivning som görs i den socialdemokratiska reservationen om att ärendet inte skulle vara tillräckligt berett. Som underlag finns ett utredningsförslag. Ärendet har varit föremål för remissbehandling. De ändringar som regeringen föreslår och som utskottet ställer sig bakom grundar sig på ganska väl avvägda bedömningar av varför dessa ändringar är motiverade. Jag tycker därför att kritiken är litet svepande.

Vi har anledning att inte skjuta på frågan. Det är viktigt för den allmänna samhällsdebatten att markera att vi är tydliga på den här punkten, att organiserad brottslighet eller systematisk brottslighet utförd av utländska medborgare måste leda till konsekvenser, i en del fall till utvisning. Detta förhållningssätt är inte minst viktigt när det gäller att skapa goda förhållanden i det svenska samhället och när det gäller att inte bidra till att de skötsamma utländska medborgarna i vårt land drabbas. Den vulgärdebatt som har förts drabbar ju tyvärr också i hög grad de skötsamma invandrarna. Det är viktigt att vi gör en markering och inte skjuter upp genomförandet av en skärpt lagstiftning på det här området.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till hemställan i betänkandet.

Anf. 92 KARL GUSTAF SJÖDIN (nyd):

Herr talman! Till socialförsäkringsutskottets betänkande nr 17 har Ny demokrati fogat två reservationer. Vi i Ny demokrati står bakom dessa reservationer, men för att spara litet tid yrkar jag bifall endast till reservation nr 3.

Dessa frågor har tagits upp i justitieutskottet, som har avgett ett yttrande. Jag är ordinarie ledamot i utskottet, men jag var då inte närvarande. Därför

blev det en liten missuppfattning av vår representant som var med vid bordet. Det avgavs alltså ingen reservation till yttrandet till socialförsäkringsutskottet. Det är av den anledningen som jag har begärt ordet.

Jag deltog i behandlingen av socialförsäkringsutskottets betänkande nr 14 när det gällde liknande frågor. Precis som föregående talare sade, vill vi gå litet längre än utskottet. Vi tycker att signalerna till invandrargrupper och flyktingar är litet felaktiga. När socialförsäkringsutskottets betänkande nr 14 diskuterades läste jag upp delar av ett brev som jag har fått från invandrare som har bott här i Sverige i 20 år. Man undrar där om det är rimligt att Sverige skall ta hand om asylsökande som har begått brott här efter ankomsten till Sverige.

Man har nu skärpt vissa saker, men vi vill, som sagt, gå längre – därav våra reservationer till detta betänkande. Det kan tyckas som att vi velar och vinglar litet hit och dit. Det beklagar jag, men som ordinarie ledamot i justitieutskottet kände jag mig föranlåten att redogöra för dessa ståndpunkter.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 20 maj.)

9 § Frågor om offentlig upphandling

Föredrogs
finansutskottets betänkande
1993/94:FiU18 Frågor om offentlig upphandling (prop. 1993/94:227).

Anf. 93 ARNE KJÖRNSBERG (s):

Herr talman! Om majoriteten i finansutskottet hade nöjt sig med att föreslå att man skulle infoga EG-direktiven om tjänsteupphandling – det som kallas försörjningssektorn, dvs. telekommunikationer, vattenförsörjning osv. – hade vi socialdemokrater kunnat stödja detta. Vi tycker att det hade varit rimligt. Men när man skall vara något slags värsting – eller bästing – i Europa och gå flera steg längre än vad EG-direktiven föreslår, tycker vi att detta är fel. Vi borde ha lärt oss läxan.

Här i riksdagen har vi tidigare av – som jag ser det – missriktade ambitioner gått längre än vad EG har gjort när det gäller den här typen av frågor. Sedan har vi fått ändra oss. Jag tycker att detta är en onödig omväg. Man borde ha följt EG-direktiven om det som kallas för anknutet företag.

Det här är inte världens största fråga, och jag söker inte strid för dess egen skull. Men eftersom vi anser att detta är principiellt viktigt har vi reserverat oss på denna punkt.

Herr talman! Jag yrkar bifall till den socialdemokratiska reservationen, som är fogad till detta betänkande.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 20 maj.)

10 § Ytterligare anslag inom Finansdepartementets område

Föredrogs
finansutskottets betänkande
1993/94:FiU21 Ytterligare anslag inom Finansdepartementets område (prop. 1993/94:125 delvis).

Andre vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut skulle fattas den 20 maj.)

11 § Svenskundervisning för invandrare

Föredrogs
utbildningsutskottets betänkande
1993/94:UbU10 Svenskundervisning för invandrare (sfi) (prop. 1993/94:126).

Anf. 94 INGER LUNDBERG (s):

Herr talman! För tio år sedan fanns det på den svenska arbetsmarknaden många jobb som inte krävde särskilda yrkeskunskaper. I dag utgör dessa jobb en liten andel av arbetsmarknaden.

Samtidigt innebär utvecklingen på den svenska arbetsmarknaden att kommunikationsförmågan och kunskaperna i svenska språket spelar en allt större roll.

Under efterkrigstidens arbetskraftsinvandring var det lätt för invandrare som hade goda yrkeskunskaper, men som hade brister i svenska språket, att konkurrera på arbetsmarknaden. I dag är situationen annorlunda. I takt med att arbetsuppgifterna blir mer komplexa och kraven på samarbete i arbetslivet växer ökar kraven på svenskkunskaper.

För den nyanlände invandrare som inte kan svenska blir det nästan omöjligt att slå sig in på arbetsmarknaden om han eller hon inte får en gedigen grund i vårt språk.

Också många invandrare som har bott länge i vårt land riskerar att slås ut från arbetsmarknaden för att deras svenska inte räcker till. Bland de långtidsarbetslösa finns det många invandrare med bristfälliga svenskkunskaper. Många av dem har tidigare deltagit aktivt i arbetslivet, men de har i dag små chanser att komma tillbaka, därför att deras språkkunskaper inte räcker till.

Svenska för invandrare och invandrares möjlighet att utveckla det svenska språket är en grundbult i utvecklingen av ett samhälle där svenskar och nya svenskar på lika villkor deltar i arbetsliv och samhällsutveckling.

Häromdagen kom det en oroande rapport från Socialstyrelsen. Den visar att det finns tendenser till att det svenska samhället blir tudelat. Bland dem som tilllhör förlorarna finns många invandrare.

Risken är stor att en grupp invandrare hamnar utanför arbetsliv och samhällsgemenskap om dessa invandrare inte ges fullödiga möjligheter att ta del av svenska språket. Det är därför som vi socialdemokrater ser svenskundervisningen som så viktig.

Både Riksrevisonsverket och Riksdagens revisorer har riktat allvarlig kritik mot svenskundervisningen. Delvis har denna kritik bemötts i regeringens proposition om sfi, men jag tror inte att vi socialdemokrater var ensamma om att tycka att propositionen delvis var ganska oengagerad och ett otillräckligt instrument för att utgöra startskottet till en gedigen satsning på sfi.

Vi var bekymrade över den brist på förståelse för svenskundervisningen som vi mötte i höstas när borgerligheten sade nej till en särskild kursplan för svenska 2 i gymnasiet eller tidigare i våras när majoriteten avslog Socialdemokraternas krav på att 120 miljoner skulle avsättas för satsning på att utveckla svenskkunskaper och hemspråk för invandrarbarn.

Herr talman! Det är rimligt att vi också nu när vi diskuterar svenska för invandrare för ett ögonblick stannar till och ser till invandrarbarnens situation.

Skolverket redovisade för en tid sedan en rapport som visade att det går bra i skolan för de flesta invandrarbarnen. Många visar anmärkningsvärt goda resultat. Men det finns en grupp invandrarbarn som har mycket stora svårigheter i skolan. Deras svårigheter har ett direkt samband med att de inte fått en rik och fullödig kunskap i svenska. Också för barnens skull är det viktigt att föräldrarna får de bästa förutsättningarna att lära sig språket.

Herr talman! Så till det konkreta innehållet i betänkandet: På två punkter har utskottet förändrat regeringsförslaget.

Vi föreslår enhälligt att invandrarna inte skall behöva vänta sex månader på svenskundervisning i kommunerna. Här följer utskottet den socialdemokratiska motionens krav på att undervisningen i sfi måste komma i gång så snabbt som möjligt och att väntetiden inte får vara längre än tre månader.

Beslutet är viktigt för den enskilde, men det innehåller också en viktig samhällsekonomisk dimension. Det är inte rimligt att flyktingarna inte får chansen att så snart som möjligt ta tag i den svenskundervisning som för de allra flesta är nyckeln till arbetsmarknaden.

Utskottsmajoriteten föreslår också att en utredning kommer till stånd om behovet av ett särskilt utvecklingscentrum för undervisning i svenska för invandrare. Svenska är ungt som främmande språk, och behoven av fortbildning, metodutveckling och läromedelsutveckling är stora.

I utskottstexten finns det också viktiga skrivningar om fortsatt utredningsarbete runt sfi i den invandrar- och flyktingpolitiska kommittén. Jag hälsar med tillfredsställelse att utskottet tagit till sig många av den socialdemokratiska gruppens skrivningar. De markeringar som utskottet gör är viktiga. Dagens beslut skall bara ses som ett steg på vägen. Det krävs ytterligare analyser och mer av kunskap om invandrarna skall ges chansen till en fungerande svenska och fullgoda möjligheter på vår arbetsmarknad.

Utskottet slår än en gång fast vikten av att sfi-undervisningen måste vara flexibel. Den måste anpassas till varje invandrares och grupps förutsättningar. Någon har ideala förutsättningar att gå in i språkstudier på en mycket kvalificerad teoretisk nivå. En annan behöver möta språkstudierna i en trygg miljö, där praktiska uppgifter spelar en viktig roll. För många spelar möjligheterna till varvning av studier och arbete en avgörande roll för deras möjlighet att ta till sig ett nytt språk.

Utskottet markerar också betydelsen av att folkhögskolors och studieför-

bunds kompetens tas till vara i sfi-undervisningen. Det är inte minst viktigt mot bakgrund av den nära kontakt med arbetslivet som de har.

På några punkter är vi däremot inte ense. Jag beklagar fyrkantigheten i utskottets beslut i 13 kap. 11 §. Det är inte bra om en invandrare, som avslutar utbildningen för att börja arbeta, inte kan vara tillförsäkrad rätten att återuppta studierna senare. För många invandrare kan just rätten att arbeta på heltid i Sverige under en period vara ett viktigt led i utvecklingen av ett fungerande svenskt språk. Om man då föreskriver att sfi måste ske vid en viss tidpunkt ger det en märklig signal från samhället.

Inte blir det så jättemycket bättre av att majoriteten hänvisar till rätten till tjänstledighet för studier. Vi skall visa respekt för och slå vakt om vår arbetsrätt. Men det är inte givet att det bästa stöd en invandrare, som skall börja jobba på den svenska arbetsmarknaden, kan få är att tvingas börja med att begära tjänstledighet för studier under en del av arbetstiden. Vår uppfattning, som delas av Invandrarverket, är att lagstiftningen borde arbetas om. Det är synd att majoriteten har så bråttom att man inte lyssnar ordentligt på dem som möter invandrarna i deras praktiska verklighet.

I den socialdemokratiska reservationen nr 2 efterlyser vi en rekommendation om att sfi i normalfallet skall vara en heltidsuppgift. Det är allvarligt att studierna i flera kommuner kommit att utformas som en deltidsuppgift.

Vi socialdemokrater menar att det är rimligt att riksdagen markerar att sfi-studierna är ett alternativ till heltidsarbete för den som inte har annat arbete eller andra starka skäl för att ha en uppgift på deltid, precis som man har det på arbetsmarknaden i övrigt.

Även om de formella, klassbundna studierna begränsas till några timmar per dag bör det vara en självklarhet att sfi-studierna är en heltidsuppgift för den som inte har någon annan arbetsuppgift eller försörjning. Den kan utformas på olika sätt med den flexibilitet som utskottet kräver av svenskundervisningen. Det kan bl.a. bygga på hemuppgifter, praktik eller andra modeller för språkinlärning. Men självfallet bör det normalt inte vara en uppgift på deltid. Däremot skall det naturligtvis finnas möjlighet att studera på deltid för den som av olika skäl måste göra det. Vi menar också att det måste erbjudas kvällsstudier på heltid för invandrare som förvärvsarbetar. Det gäller inte minst de invandrare som har levt länge i vårt land.

Herr talman! Jag nämnde i inledningen de problem som många äldre och medelålders invandrare står inför genom de stora förändringarna på arbetsmarknaden. Det finns anledning att också till protokollet understryka hur viktigt det är att behoven hos tidigare inflyttade invandrare fångas upp och att man kan möta behoven hos dem som på andra sätt än genom konventionell flyktingmottagning kommer till kommunerna. För det krävs en uppsökande verksamhet.

Jag yrkar bifall till reservation 2, mom. 6. Jag stöder också i övrigt den reservation som vi lämnat under mom. 5 men vill för att spara kammarens tid inte formellt yrka bifall till den.

Anf. 95 BJÖRN SAMUELSON (v):

Herr talman! Jag vill först yrka bifall till den meningsyttring som vi har fogat till betänkandet.

Jag kan i det allra väsentligaste instämma i det som Inger Lundberg sade i sitt anförande om vikten av en kvalitativt god svenskundervisning för invandrare. Trots detta har vi från Vänsterpartiets sida sett oss nödgade att foga meningsyttringen, för vi tycker att ett timantal om 580 sextiominuterslektioner skulle vara en lämplig ökning. Bakgrunden är att det är viktigt att garantera språktillgängligheten när det gäller sfi.

Ett språk – oavsett hur man tillskansat sig kunskaperna i det nya språk vilket man skall använda i sin vardag – utgör en viktig del av identiteten för människan själv. Då är det viktigt att vi från början ger den goda grunden för denna identitetsutveckling. Ett språk talar om var man befinner sig. Det talar också i olika hänseenden om varifrån man kommer, naturligtvis inte bara geografiskt. Det säger möjligen också något om vart man är på väg.

Anf. 96 STEFAN KIHLBERG (nyd):

Herr talman! Dagens ärende, svenskundervisning, är till skillnad från gårdagens inte för mig en ideologisk fråga. Jag tvivlar inte på att vi i grunden har samma uppfattning när det gäller hur viktigt det är att människor som bor och verkar i Sverige behärskar svenska språket.

Jag har i våra motioner skrivit att man, om man inte behärskar språket i det land man bor, riskerar att bli något slags andra klassens medborgare. Om det är någonting som vi är rädda för, så är det just detta. Det innebär att svenskan är så oerhört central. Detta tror jag att vi är fullständigt överens om.

Vari det möjligen finns litet dissonanser, vilket möjligen kan vara ett understatement, är att vi naturligtvis vill ersätta hemspråksundervisningen med svenska. Men låt oss ta den debatten i ett annat sammanhang, för den hör inte hemma här.

Jag har engagerat mig extra i frågan mer som professionell utbildare än som nydemokrat. De många larm som har kommit från bl.a. Riksskatteverket och Riksdagens revisorer har gjort det så tydligt att detta är ett problem. Därför tycker jag att det, även med mina "skånska r", skorrar litet när Inger Lundberg kritiserar nuvarande regering för bristande engagemang. De problem med kvalitetsbrister som vi har i dag måste rimligtvis mer bero på att insatser inte sattes in när det var socialdemokratisk majoritet.

Undermålig undervisning och undermålig utbildning är ett problem. Jag har själv egen erfarenhet av det. Två utbytesstudenter som vi har haft under ett år lärde sig svenska. Men det berodde inte på att de deltog i sfi, det kan jag garantera. Det berodde på att de hade hemskt grymma värdföräldrar. Jag och min hustru samt våra tre barn ställde krav på dem. Vi talade svenska med dem.

Det var jobbigt i början. Vi satte lappar där det stod vad allting hette. Vi talade bara svenska. Sedan hade vi en paustimme då vi talade engelska, så att de kunde lätta på trycket och prata djupare. Den ena av dessa flickor hade definitivt ingen motivation när hon kom. Hon var förvånad över att språk inte bara rann in till henne, ungefär som att man bli solbränd när man solar sig, dvs. om man lever i ett land så kommer språket.

Men med dessa grymma värdföräldrar och en professionell pedagog till värdfar lyckades vi forcera också detta problem. Bägge talade klockren

svenska efter ett år. Men den inblick vi fick i deras sfi-undervisning skrämde oss ofantligt, och den skrämde också dem. De undrade själva vad det var för någonting och lämnade den efter bara några veckor.

De konstaterade: Här sitter jag, här sitter doktorer, här sitter akademiker och här sitter analfabeter fullständigt blandat med oengagerade lärare. Eftersom jag engagerade mig i detta förstod jag att det inte var en tillfällighet. Det skrämde mig att se detta.

Herr talman! Låt mig också understryka att det naturligtvis finns bra svenskundervisning för invandrare. Det är självklart. Jag hoppas att det finns mycket bra undervisning. Men uppenbarligen finns det stora brister. Det är kanske där skillnaden ligger.

Det handlar inte bara om att vi är i opposition och att man då skall tycka mer och fortare än regeringen. Vi tycker att man här skall våga gå fram litet kraftfullare. Vi tycker att man skall våga tydliggöra kraven på de människor som skall lära sig svenska av omtanke om dem.

Vi vet från t.ex. Riksdagens revisorer att detta problem även finns hos människor som har bott länge i Sverige. I t.ex. Göteborg finns många som på 70-talet kom från dåvarande Jugoslavien och som fortfarande kan svenska mycket dåligt. Man skulle kunna säga att det är deras problem. Men det är inte det. De får svårt att komma in i samhället.

Herr talman! Jag har all respekt för att detta är ett pedagogiskt problem och att det krävs speciell pedagogik. Det är också därför vi nydemokrater har gått emot regeringen och tillsammans med Socialdemokraterna vill inrätta ett utvecklingscentrum för sfi. Vi tycker att det är viktigt att man verkligen fokuserar på dessa problem.

Vi tycker att omfattningen i tid räcker. Jag skrev i vår motion att man faktiskt i tid får fler timmar via sfi än vad en grundskoleelev får i engelska. Den tiden räcker för att skapa en bra utbildning och lära sig så mycket att man sedan kan fortsätta på egen hand.

Vi tycker också att det är självklart att man skall ha betyg, vilket inte kan vara helt obekant. Vi tycker att man skall våga vara tydlig. Man skall ge bra betyg, man skall ge ännu bättre betyg, men man skall också våga säga: Det är inte tillräckligt bra. Det benämner vi "icke godkänt", "otillräckligt", eller vad man kallar det för. Att bara ge intyg är för oss ett uttryck för en förlegad pedagogik som går ut på att man inte ger feedback, eller återkoppling.

Det är aldrig roligt att få ett underkänt betyg. Jag har en gång i tiden haft BC i kristendom. Det var mycket nyttigt. Två terminer senare hade jag stort A. Det hade jag aldrig haft utan BC i kristendom. Detta säger jag som en illustration.

Jag yrkar avslutningsvis bifall till våra reservationer 3, 4 och 6 samt till utskottets hemställan vad avser mom. 11.

Anf. 97 INGER LUNDBERG (s) replik:

Herr talman! Det är kanske inte så svårt att förstå Stefan Kihlbergs BC i kristendom när man läser reservation nr 6. I den står att Ny demokrati anser att krav på viss kunskap i svenska bör finnas för att en elev skall få följa den ordinarie skolundervisningen.

Det vore intressant att höra Stefan Kihlberg utveckla detta litet grand. Är

det meningen att barn inte skall få tillgång till skola om de inte har tillräckliga svenskkunskaper? Hur skall då de barn som inte har förmånen att bo inackorderade hos familjen Kihlberg få tillgång till dessa svenskkunskaper?

Anf. 98 STEFAN KIHLBERG (nyd) replik:

Herr talman! Riktigt så enkelt är det inte, Inger Lundberg. Orsaken till att vi säger att man skall kunna svenska när man går in i skolan beror just på att vi vet att väldigt många barn mår mycket dåligt av vara i klasser i en skola där de inte kan följa med därför att de inte behärskar språket.

Vi vill ge dessa elever möjligheter att lära sig svenska språket via intensivutbildning, så att de kan språket svenska innan de börjar skolan. Det handlar tvärtom om omtanke om eleverna så att de skall kunna tillgodogöra sig skolundervisningen. Det är därför som vi har denna uppfattning.

Jag kan försäkra Inger Lundberg att mitt BC i kristendom hade en enda orsak. Jag var lat, och jag struntade i läxorna inför vartenda läxförhör. Det var mycket välförtjänt, och det var mycket nyttigt att få den läxa som det innebär att få kvitto på: Du är lat, grabben. Åtminstone klarade inte jag av att se det utan att skärpa mig.

Anf. 99 INGER LUNDBERG (s) replik:

Herr talman! Vi har tidigare fått klart för oss att Stefan Kihlberg anser att det måste vara lättja och inte bristande begåvning som är orsaken om inte Stefan Kihlberg får toppbetyg i olika ämnen. Därifrån går jag över till det som saken egentligen handlar om.

Ny demokrati berömmer sig sig ofta av att vara verklighetens parti. Men verkligheten, Stefan Kihlberg, är inte så enkel att man över hela landet kan erbjuda ettåriga studier i speciella skolor för invandrarbarn. Tvärtom är det många gånger bra för invandrarbarn, speciellt ute på landet, att komma in i en skolgemenskap tillsammans med andra barn.

Verklighetens barn lär sig språk mycket genom att möta andra barn. Sedan är det en annan sak, Stefan Kihlberg, att de behöver kompletterande resurser, stöd i svenska 2-undervisning och på annat sätt få den uppbackning som alla barn med särskilda behov behöver.

Jag har inte i något sammanhang sett att Ny demokrati och Stefan Kihlberg har ställt sig i spetsen vare sig för utvecklingen av svenska 2 eller för de extra stödresurser som invandrarbarnen behöver.

Anf. 100 STEFAN KIHLBERG (nyd) replik:

Herr talman! Jag gillar att debattera, och jag kan inte låta bli att ta replik. Egentligen är det dumt, eftersom vi inte har skiljaktiga meningar. Men jag vill ändå litet kort tillägga följande.

För mig finns inte bristande begåvning. Det är inte ett problem för eleven. Det är mitt problem som lärare. Jag vägrar att acceptera att människor skulle ha sådana brister i sin begåvning att jag som lärare eller andra som lärare inte kan klara av att undervisa. Det som definierar en professionell och duktig lärare är att kunna hantera en sådan situation. Men visst är vi olika utrustade på detta plan.

Vi är beredda att stoppa in mer resurser i svenskundervisningen, och det

har vi faktiskt skrivit om. Det vill vi göra just därför att den är så viktig. I vår värld har alla barn särskilda behov. Det är därför vi är företrädare för individualiserad undervisning i så stor utsträckning som det över huvud taget är möjligt.

Alla barn har särskilda behov, vare sig det är behov av extra stödåtgärder därför att de behöver extra inlärningshjälp eller de behöver extra stimulans därför att de råkat få litet för mycket begåvning så att de blir understimulerade i skolan. Vi tycker att bägge problemen är lika viktiga att hantera.

Anf. 101 ULF MELIN (m):

Herr talman! Det är viktigt att vi tar till vara invandrarnas kunskaper och i många fall långa och kvalificerade utbildningar. Det är viktigt att vi underlättar för invandrarna att använda dessa resurser. Det är naturligtvis väldigt viktigt både för Sverige och för den enskilde invandraren.

God färdighet i svenska och kunskaper om det svenska samhället har avgörande betydelse för den enskilde invandrarens integrering i Sverige. Konkurrensen på dagens arbetsmarknad och de framtida kraven på vidgad kunskap och kompetens accentuerar detta ytterligare.

När det gäller det här betänkandet tycker jag att det finns en samsyn mellan partierna i många frågor. Ett par motionsyrkanden har vi tillstyrkt direkt. De gäller skyldigheten att tillhandahålla svenskundervisning för invandrare. Vi ändrar förslaget i propositionen från sex månader till tre månader. Vi i den borgerliga gruppen tycker, precis som alla andra, att det är att sända fel signaler. Det är klart att det kan finnas svårigheter att komma i gång med undervisningen i små kommuner. Men i de fallen kan det finnas särskilda skäl.

Jag vill gå tillbaka till det riksdagsbeslut som vi fattade 1990. Den dåvarande socialdemokratiska regeringen lade fram två propositioner. En gällde svenska för invandrare. Där renodlade man systemet mer. Kommunerna fick ett tydligare ansvar. Samtidigt kom det en proposition om flyktingmottagandet till socialförsäkringsutskottet där man ekonomiskt styrde upp det hela. Jag tycker att det var två ganska bra propositioner. Det fanns en stor samsyn om detta mellan de olika partierna i riksdagen.

Då fattade vi beslut om att ta bort regelsystemet. Vi tog bort det system som gjorde att man kunde läsa svenska ganska länge och ändå få resurser. Det fanns alltså ingen morot för att förbättra svenskundervisningen.

Vi öppnade möjligheten att koncentrationsläsa. Grupperna skulle kunna nivågrupperas. Det finns ju både de som är analfabeter och de som har högre utbildning. Det är inte speciellt bra att de sitter i samma grupp och får samma undervisning.

Vi införde också en tidsbegränsning. Man skulle få två eller maximalt tre år på sig. Vi talade väldigt mycket om varvning mellan arbete och studier. Det tror jag är oerhört viktigt. Då får man också lära sig tillämpa det nya språket. Dessutom skulle vi ha en flexibel organisation.

Jag tycker att det var ganska bra beslut. Vi gjorde alltså en målstyrning. Vi definierade vad som låg på statens ansvar och vad som låg på kommunernas ansvar.

Inger Lundberg, Björn Samuelson och även Stefan Kihlberg har tittat litet

grand på vad som har hänt. Där har vi Riksrevisionsverkets rapport, Riksdagens revisorers utvärdering av sfi-verksamhet samt Skolverkets rapport från 1993. Man skall vara medveten om att dessa rapporter tittar mycket på vad som hände 1991 och 1992. Men jag tror tyvärr att mycket av vad de beskriver även är relevant i dag. Det har inte hänt så mycket egentligen.

Studietakten är ganska låg. 25 % av alla elever avbryter studierna. Det är lång väntetid innan man kommer i gång. Genomsnittet är inte speciellt upplyftande – 48 timmar per månad. Det är alltså 12–13 timmar per vecka. I vissa fall är det mycket mindre. Detta är naturligtvis inte bra.

Samtidigt visar en del rapporter att utbildningen är likvärdig inom kommunerna, men att det finns stora skillnader mellan kommunerna. Det måste vi naturligtvis förbättra. Det är inte acceptabelt.

I propositionen som ligger till grund för detta betänkande lyfter regeringen faktiskt fram en hel del viktiga frågor och visar på problemen. Man måste faktiskt ta sig i kragen på den kommunala nivån. Det är där som de stora problemen finns.

Inger Lundberg sade att hon tyckte att propositionen var tunn och inte visade någon vilja. Jag håller nog inte med henne. Jag tycker att det gäller den socialdemokratiska motionen i så fall. Det största oppositionspartiet måste naturligtvis alltid opponera sig. Det har ju den rollen. Men samtidigt tycker jag att de har hittat väldigt litet i propositionen att opponera sig mot egentligen.

Den första reservationen handlar om rätten att återuppta studierna. Vi lyfter ju faktiskt fram att den möjligheten skall finnas. Vi exemplifierar det också både i propositionen och i utskottsbetänkandet. Men vi måste nog strama upp reglerna. Jag tror inte att Socialdemokraterna heller accepterar ett studieavbrott på över 25 %. Det kostar fruktansvärt mycket pengar för samhället, men framför allt drabbar det den enskilde. Det är klart att det blir ännu svårare att komma ut på arbetsmarknaden om man inte har kunskaper i det svenska språket.

I den andra reservationen talas det om koncentration och varvning mellan arbete och studier. Det beslutet har riksdagen redan fattat, 1990. Det trädde i kraft 1991. Jag tror inte att det hjälper att riksdagen än en gång säger att man skall kunna koncentrationsläsa när den möjligheten redan finns. Vi kan tala om det. Men det handlar om att föra ut detta på den kommunala nivån. Det är på den kommunala nivån som man styr detta.

Stefan Kihlberg var inne på betygen. Där har vi litet olika uppfattningar. Jag för min del tycker kanske att det säger mer om eleverna får ett skriftligt intyg som anger vad de kan i förhållande till kursens mål än om de får ett icke godkänt betyg. En arbetsgivare kan nog få ut mer av detta än av ett icke godkänt betyg.

Herr talman! Sedan har vi själva också en reservation. Det finns ett förslag om ett tillkännagivande till regeringen om att se över om man kan bilda ett utvecklingscentrum för sfi. Vi har satt oss emot detta. Vi har svårt att se vad det skulle tjäna till. Det framgår egentligen inte heller i den socialdemokratiska motionen vad man skall göra. Det handlar mer om att utreda det hela

Skolverket har särskild fortbildning för sfi-lärare där man skall titta på c'

pedagogiska innehållet, på metodik, didaktik osv. Vi förväntar oss att detta ger resultat.

Jag har lyssnat på Inger Lundberg här, och hon nämnde att det är viktigt att vi tar till vara studieförbunds och folkhögskolors kompetens. Det skall vi självfallet göra. Det är också glädjande att Socialdemokraterna i det här fallet kan tänka sig att lägga ut utbildningen på entreprenad. Det klarar de ju inte av att göra i andra sammanhang. Det är positivt. Det är ett steg i rätt riktning. Om ni sedan kan ställa upp på att man gör det med gymnasieskolan också vore det ännu bättre.

Herr talman! Med det anförda vill jag yrka bifall till hemställan i betänkandet och avslag på reservationerna förutom när det gäller mom. 11 och reservation 5, som jag yrkar bifall till.

Anf. 102 STEFAN KIHLBERG (nyd):

Herr talman! Låt mig bara kort kommentera detta med betyg. Ulf Melin säger att det är bättre med ett intyg än ett icke godkänt betyg när man söker jobb. Det kan i och för sig diskuteras.

Vår utgångspunkt när vi pratar om betyg är inte att det skall vara något slags informationstavla för arbetsgivare. Det skall vara ett "feedback"-instrument när man är i utbildning. Det är precis samma filosofi som vi har när det gäller betyg i grundskolan. Det är därför som vi också tycker att man skall börja med det tidigt. Vi tycker att det är viktigt att man får återkoppling, eller "feedback" som det heter på svenska, kontinuerligt. Det är inte för att sätta dit någon på något sätt.

Om man behöver informera arbetsgivaren om hur mycket man kan i svenska finns det ju andra möjligheter att göra det.

Anf. 103 ULF MELIN (m):

Herr talman! Jag försöker förklara varför vi tycker att det vore bättre att ge en form av omdöme i stället för betyg i detta fall.

Betygen som sådana skall naturligtvis vara en stimulans. Det är vi helt överens om. Men i detta fall har de ingen rättslig verkan över huvud taget, eftersom man inte kan använda sig av dessa betyg när man söker vidare till någon utbildning.

Man kan naturligtvis diskutera om man skall ha det ena eller det andra. Vi har valt det här sättet. Det tycker vi är bäst. Jag har respekt för att Stefan Kihlberg har en annan uppfattning i den här frågan.

Anf. 104 INGER LUNDBERG (s) :

Herr talman! Ulf Melin! Vi gjorde ett bra jobb i utskottet när det gäller den här propositionen. Vi fattade viktiga, klara beslut på några punkter där vi förtydligade och förändrade propositionen, och vi gjorde skrivningar som var bra. Det är bakgrunden till att vi socialdemokrater inte har så många reservationer som vi skulle ha haft om ni hade varit mindre prestigelösa.

Det var naturligtvis så, Ulf Melin, att ni släppte så mycket att ni sedan var tvungna att säga: Rättning bakåt! Det är beklagligt – speciellt efter de uttalanden som Ulf Melin har gjort här i kammaren – att ni inte var beredda att följa majoritetens linje när det gällde behovet av metodutveckling. Det

Ulf Melin har sagt här är ju just att det behövs väldigt mycket av metodutveckling i svenska för invandrare om vi skall komma rätt.

Vi skall vara klara över att det är fråga om mycket stora samhällsekonomiska kostnader om vi inte klarar av att utveckla svenskundervisningen för invandrare på ett bra sätt.

Jag måste som socialdemokrat säga att det är läckert att lyssna när Ulf Melin tar debatt med Stefan Kihlberg om varför det är så viktigt att inte bara ha betyget underkänt utan att kunna visa för den som inte uppnår sfi-nivån att hon eller han faktiskt har uppnått *något* i undervisningen. Tänk, Ulf Melin, om ni moderater använde det förhållningssättet också när vi diskuterar andra betygssystem! Det är bra att ni har kommit så långt när det gäller sfi.

Jag är helt överens med Ulf Melin om att det inte är stora skillnader mellan Socialdemokraterna och Moderaterna när det gäller utformningen av den paragraf som gäller möjligheten att återkomma. Jag beklagar ändå att man inte här har kunnat markera *när* man kan ge den garantin, men det är kanske inte den principiellt viktigaste skillnaden mellan oss.

Det som däremot förvånar mig mycket är att varken den borgerliga majoriteten eller nydemokraterna har velat anamma vår reservation under mom. 6 där vi talar om vikten av att sfi-undervisningen är en heltidsuppgift för den som studerar sfi. Där har utskottet varit mycket tydligt. Vi har inte sagt att det innebär att man koncentrationsläser och sitter och pluggar i bänken åtta timmar om dagen, Ulf Melin. Det som är viktigt att markera är att kommunerna tillsammans med invandrarna skall utforma uppgiften som ett heltidsjobb i de introduktionsplaner som görs.

Anf. 105 ULF MELIN (m) :

Herr talman! Jag tycker också att vi gjorde ett bra jobb in utskottet när det gäller den här propositionen. Jag tycker också att vi gjorde ett bra jobb i utskottet 1990 när vi gjorde de stora förändringarna. Jag tycker att den dåvarande regeringen tog till vara många av de förslag som kom från den borgerliga sidan då. Vi har gjort många av de förbättringarna. Vi klarade ut statens roll och kommunens roll, vilket var viktigt då.

Vi behöver inte bråka så mycket om det, Inger Lundberg, men anledningen till att ni inte har så många reservationer är att ni inte hade så mycket på fötterna. Ni hade gjort ett antal yrkanden. Man måste göra yrkanden när man tillhör det största oppositionspartiet.

Jag tycker att vi klarade ut ganska tydligt vad som gällde på sammanträdena. Det är klart att man inte kan reservera sig mot någonting som redan gäller. Ni har trots allt gjort det, vilket i och för sig är ganska märkligt.

Det talades om prestige osv. Jag upphör aldrig att förvånas över att det tydligen bara är när man anammar socialdemokratiska förslag som man släpper på prestigen. Men tvärtom då? Det skulle inte skada om ni någon gång kunde erkänna att många av de förslag vi lägger fram är bra.

Det talades om nivåer, betyg osv. Jag kanske skall ta det litet långsammare den här gången. Det handlar bl.a. om att betygen inte har någon rättslig verkan.

Jag ville säga följande till Stefan Kihlberg: I stället för att få ett betyg där det bara står att man är underkänd är det kanske bättre att få en beskrivning

av varför man är underkänd. Fundera litet grand på det, Inger Lundberg! Den signalen kanske är tydligare än vad den andra är.

Det talades om koncentrationsläsning när det gäller svenska för invandrare. Jag menar inte heller att man skall sitta i bänken i åtta timmar. Det är klart att man kan organisera undervisningen på olika sätt. Det gäller ju vuxna människor. Men det som inte är acceptabelt är att människor med en hög bildning och en stor kunskap som kommer till Sverige – många av dem har kanske akademiska examina – får en sådan liten del av timmarna och att det tar så lång tid. Man skulle kunna gå igenom kursen betydligt snabbare.

Det andra som är allvarligt är att de som har goda kunskaper blandas i grupper med dem som har sämre kunskaper. Det är faktiskt inte bra – varken för den enskilde eller vad beträffar de ekonomiska resurserna.

När det gäller möjligheten att återkomma vill jag säga att jag tycker att vi skall sträva efter att man skall kunna varva arbete med studier. Studierna kan kanske i många fall också ske på kvällstid.

Att ha fått arbete är självfallet ett särskilt skäl för en sfi-studerande att avbryta sina studier.

Anf. 106 INGER LUNDBERG (s) :

Herr talman! Det är möjligt att den socialdemokratiska motionen inte var så hävlig, men den ledde i alla fall till en lagändring, ett tillkännagivande och ganska omfattande skrivningar. Med det är vi socialdemokrater åtminstone bitvis nöjda.

Jag förstod att Ulf Melin inte var så där jättenöjd med att han inte hade fått så mycket beröm. Jag vill bara påminna om att han fick rejält med beröm för att han begripit betydelsen av att ha ett betygssystem där det inte bara blir underkänt för den som inte helt och fullt klarar en uppgift utan där man faktiskt kan visa att någonting har åstadkommits på vägen.

Vi är naturligtvis helt ense om att man skall ha flexibel undervisning – det skriver utskottet om – koncentrationsstudier och praktiska uppgifter för den som det behöver. Men det vi borde vara ense om, Ulf Melin, och det jag tycker är märkligt att vi fortfarande inte är ense om är att uppgiften skall vara en uppgift på heltid för den enskilde utifrån hans förmåga. Det är en uppgift som ersätter ett heltidsarbete för dem som inte har särskilda skäl för något annat. Det är samhällsekonomiskt viktigt, det är viktigt som en signal till den enskilde och det är en förutsättning för att tiden skall tas till vara på ett bra sätt.

Jag tycker att det är synd att vi inte nu har kunnat ge den signalen riktigt tydligt till kommunerna, men låt oss återkomma och försöka bli ense på den punkten nästa gång som sfi-frågan kommer tillbaka till riksdagen!

Anf. 107 ULF MELIN (m) :

Herr talman! Nu tycker jag nog att Inger Lundberg är litet grälsjuk, milt uttryckt. Precis det Inger Lundberg säger står ju i betänkandet. Vi konstaterar att riksdagen redan har fattat beslut om detta. Då kan jag inte inse varför man skall göra ett tillkännagivande.

Det står ju att sfi kan vara heltidsstudier, koncentrationsläsning osv. Men det passar inte alla, herr talman! Det är klart att det i många fall är svårt att

läsa ett nytt språk på heltid, framför allt för de människor som har fått dålig skolunderbyggnad i det land de kommer ifrån. Man måste samtidigt kanske läsa sitt eget språk också. Självfallet är det så.

Vad det handlar om är att få ett system med variation. Det är alldeles för stelbent i dag. Jag tycker att Inger Lundberg borde försöka ägna litet mer tid åt sådana frågor som hur man skall öka studietakten, minska väntetiderna, minska studieavbrotten, minska frånvaron och äntligen få ett flexibelt system.

Men det jobbet måste göras ute i kommunerna, och kommunerna tappar resurser om de inte förbättrar de sakerna. Det här tar vi faktiskt upp i betänkandet, och det är för mig det som är viktigt och väsentligt.

Sedan kan jag säga att jag i och för sig beklagar ett av tillkännagivandena, och det är det om resurscentrum, som jag inte inser riktigt vad det är bra för. Jag har angivit i mitt huvudanförande att Skolverket nu har fortbildning för lärare, där man kommer att ta upp en hel del av de frågor som utskottet har berört.

Vi får väl se om en utredning kan komma med några bra förslag. Jag har litet svårt att se var detta skall landa, det måste jag erkänna, men det får vi som sagt var se.

Anf. 108 INGER LUNDBERG (s):

Herr talman! Man skall inte gräla i vårens tid. Jag tror att när det gäller synen på heltidsstudier pratar Ulf Melin och jag litet grand förbi varandra.

Om Ulf Melin läser igenom både den socialdemokratiska motionen och protokollet från debatten här, inser han kanske att vi har samma synsätt. Eftersom protokollet inte hinner komma ut före beslutet i morgon, leder det tyvärr inte till att vi kan bli ense den här gången, men vi kan kanske bli det nästa gång.

Jag hoppas också allvarligt, Ulf Melin, att utredningen om behovet av metodutvecklingscentrum leder till att vi kommer vidare när det gäller metodutveckling inom sfi. Det handlar här inte bara om fortbildning, utan frågan är vidare och större.

Det gäller ganska mycket pengar, och det gäller djupast hur en grupp människor som kommer till vårt land skall få verkliga möjligheter på svensk arbetsmarknad. Då måste också vårt samhälle lära sig mycket mer om hur inlärning av svenska som främmande språk skall gå till.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslutet skulle fattas den 20 maj.)

Meddelande om arbetsplenum fredagen den 20 maj

Anf. 109 ANDRE VICE TALMANNEN:

Vid morgondagens sammanträde avses endast socialutskottets betänkande om vårdnadsbidrag att behandlas.

Detta ärende kommer att tas upp omedelbart efter voteringen av överskjutande ärenden.

Socialförsäkringsutskottets betänkande om föräldraförsäkringen kommer, till skillnad mot vad som tidigare meddelats, att behandlas vid ett senare sammanträde.

12 § Ytterligare medel till Utbildningsdepartementet, tilläggsbudget

Föredrogs
utbildningsutskottets betänkande
1993/94:UbU19 Ytterligare medel till Utbildningsdepartementet (tilläggsbudget) (prop. 1993/94:125 delvis).

Anf. 110 ULF MELIN (m):

Herr talman! Anledningen till den här debatten och till det här betänkandet är regeringens proposition om ytterligare anslag på tilläggsbudget till statsbudgeten för innevarande budgetår. Bl.a. finns det ett förslag om ytterligare tillskott till Utbildningsdepartementet på 20 miljoner kronor.

Det här har Socialdemokraterna gjort ett stort indignationsnummer av. Det har nästan blivit en massmedial succé – jag får gratulera så mycket!

Lena Hjelm-Wallén och Socialdemokraterna har länge sugit på den här karamellen. Ord som uppseendeväckande, lättsinne, klandervärt och exempellöst, för att nu använda några, har haglat i luften.

Det finns främst tre orsaker till överskridandet. Det är för det första den ökade internationaliseringen, för det andra ökade informationsinsatser och för det tredje förändrad myndighetsstruktur på departementets område.

Reformarbetet har ju varit intensivt sedan 1990. Vi har gått från en regelstyrd till en målstyrd skola, och vi har nyligen fattat beslut om nya läroplaner och nytt betygssystem både för grundskolan och för det frivilliga skolväsendet. Genom den nya högskolelagens tillkomst och införandet av ett nytt resurstilldelningssystem har också universitetens och högskolornas relation till regeringen genomgått en omfattande förändring. Avskaffandet av de båda centrala ämbetsverken UHÄ och SÖ har fått konsekvenser för departementets arbete och större konsekvenser än man kunnat förutse.

Den andra delen är den ökade internationaliseringen. Vårt ökade samarbete med EG när det gäller en hel del forskningsprogram och utbildningsprogram har tagit mer resurser och mer tid i anspråk än vad man hade kunnat förutse. Det är klart att Sveriges representation i styrgrupper och våra förberedelser för deltagandet där är något mycket betydelsefullt. Samma sak är det när det gäller att likställa och jämföra olika examina.

När man då läser Socialdemokraternas motion, deras skrivelse till utskottet och också debattartiklar, kan man tro att det här är en ny företeelse, men det är det ju inte. Under många år har Utbildningsdepartementets anslag, det som varit budgeterat, inte räckt till. Man har haft ett strukturellt underskott, och det har arbetats upp under flera år.

Underskotten har temporärt kunnat klaras genom tilläggsbudget eller genom att regeringen medgivit omdispositioner och överskridande av anslag. Det är en teknik som Socialdemokraterna själva har tillämpat flitigt tidigare.

Tittar man på siffrorna från budgetåret 1985/86 och framåt, finner man att

underskottet har ökat för varje år. 1985/86 var det ungefär 1,4 miljoner. 1988/89 var det nästan 6 miljoner, för att inte tala om 1989/90, när det gick upp till 11,5 miljoner. 1990/91 var det 11,8 miljoner, 1991/92 var det 14,2 miljoner, och 1992/93 hade det kommit upp till 16,9 miljoner.

Det kan noteras att trots det stora underskottet för 1990/91 minskade den förra regeringen anslaget för 1991/92 med 8 miljoner kronor.

Jag konstaterar också att den stora explosionen i fråga om överskridanden kom när den tilltänkte finansministern Göran Persson blev skolminister. Han gick fram som en ångvält inte bara i Utbildningssverige, utan han fyllde samma funktion när det gällde att slösa med pengar, om jag nu skall använda Socialdemokraternas eget språkbruk.

Jag noterade också att Göran Persson i debatten om kompletteringspropositionen sade om Per Unckel "den med pengar notoriskt slarvige utbildningsministern". Min slutsats, efter att ha sett på de siffror som Göran Persson presterade, är att de var åtminstone två om det.

Varför säger jag nu detta? Varför räkna upp de här siffrorna? Vad jag vill visa är att Socialdemokraterna, som har gjort ett nummer av överskridandet, sitter i glashus och kastar sten. Ni har ju själva gjort samma överskridanden tidigare!

Det är naturligtvis inte rimligt att departementet gör de här överskridandena. Det tycker inte vi heller. Jag upplever att de 20 miljonerna kan vara allvarliga i sig, men vad det egentligen handlat om är nog att ge Per Unckel en rejäl knäpp på näsan.

I vår reservation kritiserar vi det som har inträffat. Vi anser också att regeringen på ett tidigare stadium borde ha redovisat situationen för riksdagen och begärt erforderliga medel, bl.a. mot bakgrund av de riktlinjer för en effektiv medelshantering som regeringen för två år sedan framlade för riksdagens godkännande.

Vi var beredda från vår sida att få ett enigt utskott när det gällde kritiken av det inträffade, samtidigt som vi då också föreslog att man skulle bevilja de medel som departementet äskade. Men, som sagt var, tyvärr valde oppositionen att gå samman och fälla regeringsförslaget.

I och för sig kan jag förstå att Ny demokrati och Vänsterpartiet som själva inte haft regeringsansvar kan vara kritiska mot detta. Men jag har faktiskt svårt att acceptera att Socialdemokraterna skjuter så hårt när de inte varit bättre själva.

Samtidigt kan jag utifrån detta beklaga att Ny demokrati och Vänsterpartiet hoppade i samma säng som Socialdemokraterna som faktiskt varit lika bra kålsupare som denna regering.

Herr talman! Slutligen vill jag yrka bifall till reservationen, vilket innebär att riksdagen beviljar de 20 miljoner kronorna till Utbildningsdepartementet på tilläggsbudget för innevarande budgetår.

Anf. 111 LENA HJELM-WALLÉN (s):

Herr talman! Detta är ett unikt riksdagsärende. Utbildningsdepartementet har överskridit sitt eget myndighetsanslag med hela 43 %. Utbildningsdepartementets ledning har givit sig själv möjlighet att åsamka statsverket merutgifter på 20 miljoner kronor som inte har täckning i beviljade anslag.

Detta säger utbildningsutskottets majoritet nej till och uttalar stark kritik mot regeringens sätt att hantera frågan.

Herr talman! Med dessa fyra meningar borde ärendet egentligen vara uttömt och jag borde kunna lämna talarstolen. Men det finns anledning att bemöta några av Ulf Melins försök att blanda bort korten genom att tala om andra ting än de som dagens ärende handlar om. Han gör det genom att tala om departementsutgifter för fyra fem år sedan. Det har inget med dagens situation att göra. Det tidigare budgetsystemet tillät omprioriteringar mellan anslag. De relativt sett mindre överskridanden som gjordes i slutet av 1980-talet kunde därmed klaras genom neddragningar av andra anslag enligt gängse budgetrutin. Ulf Melin glömmer att det nu finns ett rambudgetsystem. Det är där allvaret ligger i det anslagsöverskridande som nu behandlas.

Regering och riksdag har numera infört ett rambudgetsystem som i princip inte accepterar överskridanden. Dessutom är överskridandet så stort, 43 %.

Även regeringspartiernas företrädare i utbildningsutskottet har ju funnit anledning att i sin reservation kritisera regeringen. Det är väl gott och väl. Ulf Melin gick t.o.m. så långt att han använde ordet slösa. Han försökte hänföra det till tidigare regeringar. Men om man skall säga det om Göran Persson, handlar det i mycket högre grad om Per Unckel. Det var inte mitt ord. Jag har faktiskt inte använt det ordet. Det var Ulf Melins ord.

Hela ärendet tydliggör en nonchalant inställning från regeringens, och särskilt utbildningsminister Per Unckels sida till av riksdagen fattade beslut. Det framkom vid utbildningsutskottets utfrågning att Utbildningsdepartementet redan inför innevarande budgetår utarbetade en budget som var avsevärt mycket större än vad regeringen äskat anslag för och riksdagen beviljat medel för. Det är i sig uppseendeväckande. Man har alltså inte gjort något åt det strukturella budgetunderskottet som Ulf Melin talar om. Egentligen slår man blå dunster i ögonen på riksdagen alldeles medvetet.

Regeringen valde att låta bli att redovisa situationen för riksdagen. Man gjorde inte det förrän vid senast möjliga tidpunkt, nämligen nu. Då var större delen av de äskade medlen redan spenderade.

Jag har svårt att hitta något annat ord än uppseendeväckande. Så här brukar faktiskt inte regeringar hantera riksdagen.

Inte nog med detta. Utbildningsdepartementets ledning har fortsatt att leva över sina tillgångar, trots att riksdagsmajoriteten i mitten av april signalerade att man inte kommer att bevilja ytterligare medel. Det brydde sig departementsledningen inte om. Under senvåren pågår exempelvis en konferensserie kring temat Agenda 2000 där departementets båda ministrar framträtt på flera platser i landet och lagt ut texten om moderat utbildningspolitik. Det är ett brett upplagt tema. Hur stora kostnaderna varit för projektet och vilka medel som använts till det har vi inte lyckats få reda på. Det anförs dock i reservationen som ett skäl för överskridandet. Vi kan se hur man accelererat verksamheten snarare än lugnat ned den, vilket man borde ha gjort när man inte hade pengar.

Jag har fått klart för mig att det inför sommaren planeras en mycket stor forskningsutställning i Stockholm, Malmö och Göteborg till en kostnad av åtskilliga miljoner. Det moderaterna närstående marknadsföringsföretaget Kreab har fått i uppdrag att sköta forskningsinformationen, inbegripet att

marknadsföra regeringens forskningspolitik. Som av en händelse råkar evenemanget pågå månaderna omkring valet.

När jag fick veta detta blev jag mycket förbryllad. Jag kände inte till att det i departementet fanns konton också för utställningar. Det tycks numera finnas många fickor för utbildningsministrarna att ösa pengar ur; med beviljade medel eller med medel utan täckning i beviljade anslag.

Omfattande informations- och marknadsföringsinsatser genomförda av politiskt betrodda marknadsföringsbolag tillhör numera departementsvardagen. Begränsningar i form av beviljade medel i ramanslag tycks inte utgöra hinder på vägen när moderata utbildningsministrar och deras stab av politiska tjänstemän anser att ytterligare insatser behöver göras för att ge den egna politiken största möjliga genomslag.

Av reservationen framgår hur besvärade regeringspartiernas riksdagsledamöter är över detta förfarande. Jag förstår att det vid ett sådant här ärende i riksdagen inte är så angenämt att vara försvarsadvokat för utbildningsminister Per Unckel.

Utbildningsdepartementets ledning har med regeringens goda minne tillåtits avvika från regeln om rambudget på ett sätt som inte accepteras för några andra myndigheter. Det sker i en situation då regeringen inom sitt eget fögderi borde vara en förebild och inte ett dåligt exempel. Det är det, Ulf Melin, som är den viktigaste frågan.

Jag vet inte om Ulf Melin förnekar att man har överträtt rambudgeten när han i sitt försvarstal försöker släta över detta. Jag hoppas verkligen att det inte är så. Det skulle få avsevärda budgetkonsekvenser för myndigheter på alla andra områden. Man kan inte behandla Utbildningsdepartementet, som är en myndighet i detta avseende, på annat sätt än alla andra myndigheter.

Alla riksdagsledamöter borde förenas i ett avståndstagande mot att en departementsledning hanterar statliga medel på det här sättet inom ett rambudgetsystem. Därför bör inga extra medel beviljas.

Herr talman! Jag yrkar bifall till hemställan i utskottsbetänkandet.

Anf 112 ULF MELIN (m) replik:

Herr talman! Jag är klar över rambudgeten och dess betydelse, Lena Hjelm-Wallén. Det är därför vi faktiskt är kritiska i vår reservation. Vi försökte åstadkomma en enighet om detta, men samtidigt skulle vi anslå de beviljade medlen.

Jag försöker inte blanda bort några kort. Vad jag ville visa med mitt anförande var att – för att använda ert språkbruk – slöseri med pengar förekom i lika stor omfattning tidigare. Man kan naturligtvis säga att systemet tillät detta. Men det kan väl inte vara bra om man lägger upp en socialdemokratisk budget som inte håller. Det är ju ändå underskottet som är det väsentliga. Jag konstaterar då att underskotten var lika stora. Det ena underskottet var väl i så fall lika oacceptabelt som det andra, om man ser till pengarna.

Jag tror att det i mycket egentligen inte handlar om pengarna utan om en irritation mot departementet, mot att det har ett moderat styre osv. Det är en irritation över att vi för Agenda 2000-debatten, som jag tror att också Socialdemokraterna egentligen innerst inne tycker är bra. Det är viktigt att vi diskuterar kompetens- och kunskapsfrågor och gör det på många olika

ställen. Vi måste tillse att hela arbetslivet blir medvetet om dessa frågors vikt.

Jag vill påstå att Per Unckel gör ett fantastiskt bra jobb för att lyfta fram detta. Han har låtit mängder av institutioner utarbeta bidrag till materialet. Det kommer att betyda mycket för genomförandet av ett kompetenslyft i vårt samhälle, något som är högst väsentligt.

När det sedan gäller den utställning som Lena Hjelm-Wallén talar om har regeringen faktiskt fattat beslut om att bevilja pengar till denna nationella utställning om forskning. Den skall visas i Stockholm, Göteborg och Malmö och skall sedan gå ut i Europa, där man skall försöka sälja svensk forskning. Också Socialdemokraterna borde tycka att detta är ganska bra.

Hur finansieras då detta? Det sker, förutom genom regeringen, av NUTEK och av Riksbankens Jubileumsfond, där Lena Hjelm-Wallén själv sitter med. Departementet anslår däremot inte några pengar till detta.

Underskotten är, som jag sade tidigare, strukturella. Jag tycker att det är bra att regeringen vänder sig till riksdagen och försöker rätta till detta. Det är måhända sent, men bättre sent än aldrig.

Anf. 113 LENA HJELM-WALLÉN (s) replik:

Herr talman! Jag tror att Ulf Melin bör vara litet försiktig i sin argumentation. Om det skulle vara så enkelt att så snart en riksdagsledamot pekar på att en departementsledning har viktiga frågor att handlägga och gör ett fantastiskt jobb, som Ulf Melin säger, skulle man ha rätt att överskrida av riksdagen fattade beslut, då tror jag att vi hamnar mycket snett. Jag tror faktiskt inte att Ulf Melin menar att det skulle vara så.

Även en minister som är synnerligen expansiv måste hålla sig inom budgetramar, och det är det som Per Unckel inte har gjort i detta sammanhang. Han har ansett sig själv så viktig i sammanhanget att han inte behöver hålla sig inom budgetramar.

Vad han skulle ha gjort är naturligtvis det som alla andra får göra, nämligen att han i förväg skulle ha räknat efter vad som behövs för den verksamhet som man planerar. Sedan skulle man ha äskat medel för detta. Därefter skulle äskandet ha prövats, och han skulle kanske ha fått sina medel.

Men så skedde inte, och han fortsätter med oförändrad hantering av medlen. Jag vet inte om nedskärningar har skett i Finansdepartementet – det är möjligt – men det har någonstans blivit stoppat. Men trots att hans expansiva planer på behov av medel har stoppats har han ändå gått vidare som om ingenting har hänt. Det är detta som riksdagen måste sätta stopp för.

Så här får man faktiskt inte göra i ett departement när man har ett rambudgetsystem som inte tillåter överskridanden. Det är därför som vi i enighet har sagt ja till ett rambudgetsystem.

I det tidigare budgetsystemet har man om man överskridit på ett ställe – men det har aldrig varit fråga om så här stora överskridanden – kunnat finansiera det genom indragningar på andra ställen. Det är en helt annan sak, och det går inte att jämföra med det som nu har skett.

Var alltså litet försiktig! Jag tycker att det är en ganska tydlig kritik som uttalas i utskottsbetänkandet. Denna borde också Ulf Melin tydligt kunna uttala i denna debatt.

Anf. 114 ULF MELIN (m) replik:

Herr talman! Låt mig i denna replik också ta upp frågan om kritiken. Jag nämnde i slutet av mitt anförande just vår reservation, där vi redovisat att vi är kritiska till detta. Det kommer att framgå av protokollet.

Jag kan inte låta bli att nämna Agenda 2000 här. Jag har märkt att det är ett mycket bra koncept som departementet har arbetat fram med hjälp av många olika institutioner och människor med mycken kompetens och kunskap på dessa områden. Jag har förstått att det har varit en viss irritation mot detta från socialdemokratisk sida. Det är också därför som jag har talat om vikten av att föra fram Agenda 2000.

Såvitt jag förstår är det dock inte det projektet som har lett till de stora underskotten. Låt mig för tredje gången säga att det är fråga om ett strukturellt underskott, som har arbetats upp under många år. Skälen till det är bl.a. den ökande internationaliseringen, implementeringen av läroplaner, en ny högskolelag och ett nytt resurstilldelningssystem. Därtill kommer det arbete som pågår inom EG men också att vi tagit bort två ämbetsverk, Skolöverstyrelsen och UHÄ, som naturligtvis hade vissa roller. Departementet har därigenom fått ta över ett större ansvar än man tidigare hade förutsett.

Avskaffandet av Skolöverstyrelsen var ett socialdemokratiskt förslag, som jag tycker var mycket bra. Skolöverstyrelsen var helt enkelt en föråldrad institution. Förslaget genomfördes, och man inrättade ett nytt skolverk, som fick andra uppgifter. Men detta fick konsekvenser som man då inte förutsåg.

Man kan naturligtvis föra en diskussion huruvida ett förslag skulle ha kunnat komma tidigare på denna punkt. Också jag kan tycka att man kanske skulle ha gjort det, men det är bättre att komma nu än att inte komma alls. Med det förslag som riksdagen nu eventuellt kommer att rösta ned skulle man komma till rätta med det strukturella problemet. Det var syftet med att lyfta fram dessa frågor. Också jag kan inse, herr talman, att man kan diskutera tidpunkten, men detta är skälet till att den här debatten förs här i dag.

Anf. 115 LENA HJELM-WALLÉN (s) replik:

Herr talman! Samtliga de skäl som Ulf Melin nämner för att det skulle bli ett överskridande är sådana som departementet måste ha känt till hela tiden. I varje fall var de väl kända i utbildningsutskottet. De har påpekats av oss socialdemokrater. Att avskaffandet av de båda nämnda myndigheterna exempelvis inte leder till de stora besparingar som man hävdat har vi sagt hela tiden. Det är ingen nyhet. Man har hela tiden känt till det och har kunnat budgetera för det.

Också att det behövs information har man vetat hela tiden liksom att EG och internationaliseringen är på gång. Det förelåg inga nya faktorer som skulle ha accepterats som överskridandeskäl för någon annan myndighet när finansministern skulle studera frågan. Det är tydligen bara Utbildningsdepartementet som får göra så här.

Vidare säger Ulf Melin att det är fråga om ett strukturellt underskott sedan många år tillbaka. Hur skall en regering som inte ens kan hantera ett departements myndighetsanslag under tre år och få ordning på ett strukturellt budgetunderskott kunna regera landet och få ordning på de underskott

som finns på det planet? Vi kan också se konsekvenserna, med större budgetunderskott år efter år.

Ulf Melin tror dessutom att innehållet i Agenda 2000 är en anledning till dagens diskussion. Så är det inte alls. Det är ni som har tagit upp Agenda 2000 som en förklaring till överskridandet. Jag har då bara hört mig för litet grand om hur folk ser på informationsflödet runt omkring detta utredningsprojekt.

Många journalister säger att de badar i informationsskrifter, påkostat informationsmaterial från departementet inom ramen för detta projekt. De säger att det nästan är genant att se hur rektorer i skoldebatten får diskutera besparingar som nästan knäcker dem, samtidigt som Utbildningsdepartementet kan vara så enormt generöst med dyra informationsmaterial.

Utbildningsdepartementets ledning har partipolitiserat departementet mycket kraftigt under ett helt år. Med informations- och marknadsföringsinsatser har man överskridit kontona. Att det förfarandet skulle belönas med ytterligare medel tycker jag är väl magstarkt.

Anf. 116 STEFAN KIHLBERG (nyd):

Herr talman! Pengar skall man vara rädd om, alldeles särskilt när det är andras pengar. Om möjligt skall man vara ännu mer rädd om de pengar som inte finns. Att vara rädd om pengar är en av Ny demokratis paradfrågor.

Ibland får man en känsla av att det är svårare att vara rädd om mycket pengar än om litet pengar. Jag tycker att Anders Isaksson hade en bra illustration till detta härommorgonen, när han fick frågan om hur vanliga människor skall förstå de statsfinansiella problemen. Han förstod inte varför det skulle vara svårt. Man borde kunna förstå det om man klarar av att hantera sin egen ekonomi.

Det är samma grundprinciper. Det är egentligen hemskt enkelt. Om man kan räkna med addition och subtraktion och upptäcker att det blir minus är det en väldigt tydlig signal. Är det slut på pengarna i plånboken så är det slut. Det finns ju också ett uttryck i folktron, eller om det var i bondepraktikan, att rätta mun efter matsäcken. Det är uttryck för precis samma sak.

En tidigare kollega till mig som är utbildningschef var – det var länge sedan, på 70-talet – uppbragd över riksdagens slöseri med pengar. Han trodde att det bara fanns ett sätt att få riksdagsledamöterna att förstå hur mycket pengar en miljon är, nämligen att hälla ut en miljon i enkronor på golvet i ett stort rum och sedan tvinga ledamöterna att sitta på stolar i en ring runtomkring pengarna och bara stirra på dem i ett helt dygn. Då, trodde han, skulle de förstå hur mycket pengar en miljon är. Det är lätt att tappa greppet när det bara är siffror på papper.

Vi tycker att det som har skett inom departementet är upprörande. Precis som Lena Hjelm-Wallén tycker jag att vi kan ha förståelse för att sådant händer, men man måste kunna slå larm i tid och gå till den anslagsbeviljande riksdagen.

Och det finns, Ulf Melin, alltid bra skäl till att man överskrider en budget. Jag har aldrig hört annat än bra skäl till det, och jag har hört många skäl under min tidigare bana. Det händer att man gör sådana här dumheter även i näringslivet. Men det svider i skinnet, och man gör det högst en gång.

Herr talman! Jag vill understryka att detta är en rent principiell fråga för oss. Det har ingenting med partipolitik att göra. Vi blir lika upprörda oavsett om det är m-överskridanden eller s-överskridanden. Det har ingen betydelse. Jag tycker att det var svårt i det här fallet, eftersom Utbildningsdepartementet gör ett utmärkt bra jobb. Det känns inte bra att det får smäll på fingrarna, men jag tycker att det sakligt sett är korrekt.

Detta sker inte bara inom Utbildningsdepartementet. Vi i Ny demokrati är ofta upprörda över att det finns brist på omsorgen om pengarna i mycken offentlig verksamhet. Det brister i ekonomistyrning och i redovisningssystemen. Man har svårt att skilja mellan utgifter och kostnader. Sådant får man lära sig på ett tufft sätt i näringslivet.

När det saknas 20 miljoner kan man inte skicka ett brev till riksdagen och be att få 20 miljoner. Det vore i och för sig en innovation som jag är övertygad om att många företagare skulle uppskatta. När det går back och man har dragit över sin budget ringer man till lokala skattemyndigheten och säger att man har ett kraftigt budgetöverskridande och ber att få kvitta bort det mot skatten som man skall betala in. Under de förutsättningarna skall jag gärna dra tillbaka mitt yrkande om bifall till utskottets hemställan, men bara under förutsättningen att det fungerar så på bägge hållen.

Ulf Melin antyder att jag skulle hoppa i säng med s och v. Jag kan försäkra Ulf Melin att jag bara hoppar i säng med min älskade hustru. Men jag hoppar gärna i säng! Vi hoppar gärna i sängar som är spänstiga, gärna tillsammans med moderater och socialdemokrater eller andra trevliga människor, om vi har gemensamma intressen.

För att alludera på en annons som vi har i dag: Vi hoppar inte åt höger, vi hoppar inte åt vänster, vi hoppar framåt! Och vi ställer krav. Vi har inte förståelse för slarv när det gäller pengar. Vi tycker att man skall vara ett gott föredöme, alldeles särskilt i dessa tider. Då blir konsekvensen bara en, herr talman: Jag yrkar bifall till utskottets hemställan i UbU19.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 20 maj.)

13 § Bordläggning

Anmäldes och bordlades

Redogörelse

1993/94:ER1 Från Sveriges delegation vid Europarådets parlamentariska (rådgivande) församling

Socialutskottets betänkande

1993/94:SoU34 Vårdnadsbidrag (förnyad behandling)

14 § Anmälan om frågor

Anmäldes att följande frågor framställts

den 18 maj

1993/94:525 av *Fredrik Reinfeldt* (m) till statsrådet Bo Lundgren om avdragsgill kostnad för förlust på grund av brott:

Regeringsrätten har i dom den 29 mars 1994 (mål nr 5099-1991) avslagit ett butiksföretags överklagande i mål avseende avdrag för inbrottsförlust vid inkomsttaxering. Det innebär att staten även i fortsättningen kommer att kräva butiker på skatt och sociala avgifter på belopp som förlorats genom rån. Detta är till förfång för branschen och stötande från rättsynpunkt.

Jag vill därför fråga skatteministern:

Är statsrådet beredd att verka för att butikers förlust av kontanta medel vid rån och inbrott görs till avdragsgill kostnad i rörelsen?

1993/94:526 av *Lars Moquist* (nyd) till statsrådet Alf Svensson om FN:s multilaterala upphandling:

Har svensk exportindustri schabblat bort möjligheten att plocka åt sig en rimlig andel av den gigantiska multilaterala upphandlingen? Vad kan i så fall göras för att reparera gamla synder? Dessa båda frågor är befogade efter ambassadör Göran Englunds Rapport från multilaterala upphandlingsprojektet.

"Det rör sig om hisnande belopp, som svensk industri med sin kompetens och Sverige som ett generöst internationellt bidragarland borde vakta bättre på än hittills", säger Göran Engblom.

Exportrådet och UD skulle gemensamt kunna bidra till att bevakningen av den multilaterala upphandlingen förstärks och därmed underlätta för svenska exportföretag att få bättre fäste på en jättelik marknad.

Har statsrådet Alf Svensson för avsikt att vidta några åtgärder för att främja svenska företags möjligheter att slå sig in på den multilaterala upphandlingen inom FN?

1993/94:527 av *Jan Jennehag* (v) till jordbruksministern om omställningsstödet:

Jordbruksverket har anmält ett antal jordbrukare som misstänkta för bedrägeri i samband med omställningsstödet. Jordbrukare har bl.a. odlat prisreglerade grödor i strid med reglerna för omställningsstödet.

Riksåklagaren har nu lagt ner dessa ärenden eftersom man bedömer att det inte förekommit brottsligt uppsåt.

Detta har upprört många – inte minst jordbrukare. Rättssäkerheten hotas, fusk uppmuntras och premieras. En snedvriden konkurrens uppstår.

Jordbruksverket och seriösa jordbrukare konstaterar att det är omöjligt att misstolka reglerna.

Vad avser regeringen göra för att rätta till situationen?

1993/94:528 av *Bengt Hurtig* (v) till statsrådet Bo Könberg om studerandes rabatterade resor:

Studerande i de fyra nordliga länen drabbas ekonomiskt av att inte få rabatterade resor när de reser med Länstrafiken. De har rabatterade resor med SJ och SAS men detta är ofta inget alternativ för dem. Det var meningen att CSN och länstrafiken i dessa län skulle komma överens om en studeranderabatt. Detta har misslyckats på grund av att trafikbolagen har krävt en total kostnadstäckning som rör sig kring 50 miljoner kronor per år, pengar som CSN inte har. Detta krav skall ställas i relation till att SJ för hela landet får 70 miljoner och SAS 20 miljoner. Nu har regeringen av socialutskottet uppmanats att tillsätta en arbetsgrupp. Den skall se över studentrabatterna men det kommer säkert att ta sin tid att få fram ett landsomfattande system för studeranderabatter. Under tiden drabbas studenterna i de fyra nordligaste länen eftersom de ofta har mer än de 10 "normmil" som angetts för rabatterade resor.

Min fråga till Bo Könberg är:

Vad kommer regeringen att göra för att studenterna i de nordligaste länen, i likhet med kamrater i syd, snarast skall få åka för rabatterat pris?

1993/94:529 av *Bengt Hurtig* (v) till näringsministern om virkesleveranserna till inlandssågarna:

Det numer till viss del privatiserade företaget Assidomän har meddelat att man avser skära ner virkesleveranserna till köpsågverken med 65%.

Detta beslut leder till stora problem för inlandssågverk, vilka har stor betydelse för sysselsättningen i många inlandskommuner och som har Assidomän som en mycket stor leverantör. I t.ex. Arvidsjaurs kommun äger Assidomän 71% av skogsmarken.

Jag vill därför fråga näringsminister Per Westerberg:

Vilka åtgärder avser näringsministern föreslå för att inlandssågarna skall få tillgång till nödvändiga virkesleveranser?

1993/94:530 av *Bengt Hurtig* (v) till miljöministern om förvaring av kärnbränsleavfall:

Kommunfullmäktige i Malå kommun har den 2 november 1993 beslutat att hos SKB begära en förstudie av förutsättningar och möjliga konsekvenser avseende slutförvar av kärnbränsle i kommunen.

Beslut om avtal med SKB om en förstudie togs den 17 februari 1994. Miljöminister Olof Johansson har också fått en inbjudan att besöka Malå för utbyte av information om frågorna kring avfallshantering och slutförvar.

Det är självfallet så att för Malå kommun har möjligheterna till framtida sysselsättning spelat en stor roll för avgörandet när kommunen beslutat att ansöka hos SKB om förstudien.

Har regeringen fattat något beslut till stöd för att valet av ort för förvaring av kärnbränsleavfall skall styras av hänsyn till behovet av sysselsättning?

1993/94:531 av *Viola Furubjelke* (s) till kulturministern om utfärdandet av främlingspass:

Ansökan om uppehållstillstånd i Sverige skall enligt huvudregeln ske från hemlandet. De flesta sökande som kommer hit på grund av anknytning har också följt de regler som finns och beviljas därför uppehållstillstånd i form av uppskjuten invandringsprövning medan de befinner sig i hemlandet. De har då alla sina "papper" i ordning inklusive en giltig passhandling. Problem uppstår då en i Sverige boende person träffar en utlänning under dennes vistelse i Sverige. Oftast väntar utlänningen på svar om asylansökan. Den sökande kan då erhålla uppskjuten invandringsprövning om han dels sammanbott i minst ett år, dels har en giltig passhandling. Saknas giltigt pass är det omöjligt för paret att få tillstånd att leva tillsammans i Sverige. Många gånger väntar utlänningen militärtjänstgöring eller fängelsestraff och vill därför inte återvända då separationen från hustrun blir alltför lång (ibland upp till fem år). Det är inte heller säkert att utlänningen efter att ha återvänt till hemlandet och fullgjort sina plikter beviljas pass och utresetillstånd.

Avser invandrarministern att vidta åtgärder för att ändra praxis/lagstiftning så att utlänning utan pass beviljas främlingspass och därmed uppskjuten invandringsprövning när det är klarlagt att han gjort vad han kan för att erhålla passhandling vid sitt lands ambassad i Sverige?

1993/94:532 av *John Andersson* (-) till jordbruksministern om jakt på stora rovdjur:

Järvstammen har minskat kraftigt i Norrbottens fjällvärld sedan mitten av 80-talet. Enligt nya inventeringar finns nu bara 60 järvar i länet mot tidigare 100. Den enda rimliga förklaringen är förföljelse, vilket styrks av många kända fall av tjuvjakt och utgrävda järvlyor, säger Robert Franzén, rovdjursforskare på Naturvårdsverket.

Helt nyligen fick vi åter läsa om en grym järvjakt i Arjeplogsfjällen. I tre kilometer försökte en järv komma undan sin skoteråkande plågoande innan den dödades. Spåren visade att järven körts på flera gånger under förföljelsen.

Alltför ofta får vi vetskap om de grymma jakterna som pågår i vår fjällvärld. Detta trots alla konventioner som Sverige skrivit under och de lagar som stiftats. Så här kan det väl ändå inte få fortsätta.

Min fråga till jordbruksministern är:

Vilka åtgärder tänker jordbruksministern vidta för att åtminstone försvåra möjligheten att bedriva den grymma jakten på våra stora rovdjur?

1993/94:533 av *John Andersson* (-) till jordbruksministern om minskning av renstammar:

Problemet med för många renar och tusentals renar på förbjudet område

har med åren blivit större. En ortsbefolkning som ständigt varit utsatt har inte erhållit något stöd av myndigheter, tvärtom har man fått erfara att lagar och förordningar inte behövt följas.

Ett glädjande undantag har nu skett i Jämtlands län. Med länets landshövding i spetsen har en överenskommelse slutits med Handödalens sameby om en minskning av renantalet. Det visade sig att det fanns 16 400 renar inom samebyn mot de tillåtna 6 000.

Att det fanns tre gånger så mycket ren mot det tillåtna överraskar ingen som bor i Norrland. Tvärtom kan det inte uteslutas att situationen är ännu värre på andra håll. Om den här åtgärden nu var möjlig i Jämtland så borde det också vara möjligt att samma åtgärder vidtas på andra håll.

Min fråga till jordbruksministern är:

Är jordbruksministern beredd att ta nödvändiga initiativ för att övriga samebyar i landet vidtar samma åtgärder som Handödalens sameby?

1993/94:534 av *Dan Eriksson* i Stockholm (nyd) till finansministern om realräntelån:

Avser regeringen att vidta några åtgärder i anledning av de realräntelån som Riksgäldskontoret har försöksverksamhet med?

den 19 mars

1993/94:535 av *Harry Staaf* (kds) till statsrådet Bo Könberg om delningen av pensionsrättigheter:

I propositionen "Reformering av det allmänna pensionssystemet" anförs att särskilda regler för delning av pensionsrättigheter för makar födda under åren 1935 – 1953 ska bli föremål för fortsatta studier och införas under förutsättning att det inte visar sig att ett sådant system skulle innebära betydande tekniska komplikationer.

Riksskatteverket (RSV) har i sitt remissvar till arbetsgruppens förslag angående delning av pensionsrätt för personer födda 1954 eller senare framhållit att effekterna av en delning kan bli svåröverskådliga. Enligt RSV skulle effekterna bli mer förutsägbara om garantipension beräknas utan hänsyn till vid delning överlåten respektive mottagen pensionsrätt.

Kommer statsrådet att verka för att även denna frågeställning blir ytterligare belyst i det fortsatta utredningsarbetet?

1993/94:536 av *Harry Staaf* (kds) till kommunikationsministern om den särskilda avgiften för kataloguppgifter:

Det är nu ganska vanligt att makar och samboende har olika efternamn, men gemensam telefon. Vill man ha kataloguppgifter införda på båda namnen uttas särskild avgift. Denna avgift belastas dessutom med reklamskatt.

Det vore rimligt att makar/sambor i jämställdhetens tecken utan extra kostnad kunde få kataloguppgift för respektive namn införd. I vart fall borde uppgiften kunna ingå i ett tilläggsabonnemang så att inte uppgiften belastas med 11 % reklamskatt.

Är kommunikationsministern villig att verka för en sådan ordning hos Telia AB?

1993/94:537 av *Margareta Viklund* (kds) till näringsministern om stödet till innovatörer och uppfinnare:

Glädjande nog verkar Sveriges ekonomi vara på uppåtgående. Industrins orderböcker fylls och människor nyanställs igen. Men den svenska industrin behöver utvecklas och satsa på nya idéer mot framtiden.

Sverige är känt för att ha en hög kunskapsnivå inom många tekniska områden och en stor potential kreativitet och uppfinningsrikedom. Många uppfinnare och idégivare har dock svårt att få fram sina idéer till färdiga produkter. Alltför många svenska uppfinningar har övertagits och utvecklats och blivit lysande affärer i andra länder.

I proposition 1993/94:206 föreslår regeringen att det finansiella stödet till innovatörer skall utökas genom bildande av en stiftelse som tillförs 6,85 % av kapitalet i Fond 92-94. Detta är bra och ett av flera förslag som lagts fram för att främja företagandet i Sverige. Innovationsutredningen föreslog en rad ytterligare åtgärder för att främja innovationer, som enligt min uppfattning vore värdefulla att pröva.

Min fråga till statsrådet är: Är statsrådet beredd att verka för ytterligare stöd till innovatörer och uppfinnare?

1993/94:538 av *Margitta Edgren* (fp) till utbildningsministern om information om utländska studier:

Fler och fler svenska ungdomar läser vid högskolor utomlands och sedan 1989 har de rätt att ta med sig svenskt studiestöd via CSN. Det är inte möjligt för den enskilde att på egen hand bedöma kvalitet, uppläggning och innehåll i alla utbildningar som bjuds ut, dessutom arbetar agenter för utländska högskolor. I Sverige är vi vana vid att högskoleutbildningar har en viss kvalitet som garanteras av statlig finansiering och kvalitetskontroll. Självklart skall studenterna välja själva men de skall ha en fair chans att göra valen utifrån sina behov. I Sverige finns kunnandet. VHS har stor erfarenhet av att bedöma utländska utbildningar. CSN har kunskaper om studiefinansiering, Sverige-Amerika-stiftelsen och Fulbrightkommissionen har båda stort kunnade om USA:s högskolor. Problemet är att det är oklart vem som har ansvar för att ge grundlig information och att definiera acceptabel högskolestandard.

Är statsrådet beredd att medverka till att olika myndigheter och organisationer samarbetar för att ge svenska studenter bästa möjligheter att få korrekt information om de utländska utbildningar de funderar på att välja?

1993/94:539 av *Göte Jonsson* (m) till socialministern om fosterhemsplaceringar:

Många socialsekreterare misstror mormödrar säger en professor i socialt arbete i en tidningsartikel. Anledningen till artikeln var att en 54-årig kvinna

fått uppgift om att hon var för gammal för att bli fosterförälder till sitt lilla barnbarn som förlorat sin mamma. Jag anser att detta förhållande är högst otillfredsställande eftersom nära släktband ofta är en fördel när det gäller fosterhemsplaceringar.

Vilka åtgärder är socialministern beredd att vidta för att undanröja eventuella vanföreställningar hos sociala myndigheter när det gäller fosterhemsplaceringar hos nära släktingar?

1993/94:540 av *Elisabeth Fleetwood* (m) till statsrådet Bo Könberg om musikterapi:

Vilka åtgärder avser statsrådet vidtaga för att stimulera användningen av musikterapi i vården, enkannerligen i psyk- och demensvården?

1993/94:541 av *Per Stenmarck* (m) till statsrådet Görel Thurdin om erosionsproblemen vid kusterna:

Frågan om erosionsskadade stränder i Skåne har behandlats av riksdagen vid flera tillfällen under senare år. Detta är en följd av att problemen blir allt större och av att det finns en förståelse för att det också är ett nationellt intresse att dessa stränder kan räddas.

När jordbruksutskottet i december 1993 behandlade frågan om ett fullskaleförsök skrev man följande: "Utskottet anser det – – – viktigt att staten ikläder sig ett större ansvar dels för att påbörjade skyddsåtgärder skall kunna fullföljas, dels för forsknings- och teknikutveckling men också för genomförande av detta fullskaleförsök".

När jordbruksutskottet i mars 1994 åter behandlade frågan anmäldes att mark- och planministern kallat en lång rad företrädare för myndigheter och institutioner till en diskussion om erosionsproblemen längs våra kuster.

Vilka initiativ är mark- och planministern efter dessa kontakter beredd att ta?

1993/94:542 av *Berndt Ekholm* (s) till miljöministern om ekonomiska styrmedel i miljöpolitiken:

Sverige har i ett internationellt perspektiv varit föregångare i introduktion av ekonomiska styrmedel i miljöpolitiken. Under den socialdemokratiska regeringstiden infördes flera miljöskatter/avgifter. Genom skattereformen togs första steget i en skatteväxling.

Effektiva styrmedel som miljöavgifter skulle utnyttjas enligt den nuvarande borgerliga regeringens två första regeringsförklaringar. "Ekonomiska styrmedel kommer att användas i ökad utsträckning för att värna och förbättra miljön" utlovas i regeringsförklaringen för 1993/94.

Av departementskriften "Så fungerar miljöskatter" framgår att miljöskatter/avgifter haft avsedd verkan, dvs. förorenande utsläpp har minskat.

Men trots tidigare uttalanden av borgerliga partier, löften i samband med regeringsförklaringarna och erfarenheter från eget utredningsmaterial har inte den borgerliga regeringen hittills varit särskilt aktiv för att utveckla och öka användningen av ekonomiska styrmedel – snarare tvärtom.

Därför blir min fråga till miljöministern:

Kommer den nuvarande borgerliga regeringen att lägga fram någon proposition med konkreta förslag till ökad användning av ekonomiska styrmedel som miljöskatter/avgifter?

1993/94:543 av *Berndt Ekholm* (s) till miljöministern om uppföljning av Riokonferensen:

Miljökonferensen i Rio förbereddes genom en bred samling över parti-, myndighets- och organisationsgränser, bl.a. i nationalkommittén. Redan före mötet föreslog vi socialdemokrater att uppföljningen borde präglas av samma bredd genom att en särskild kommission med representanter för partier och olika delar av samhället tillsattes.

Riomötets Agenda 21 talar om behovet av denna bredd på både central och lokal nivå. Svenska ambassaders redovisning av uppföljningen i andra länder visar att denna form är vanlig.

Miljöproblemens tyngd och karaktär motiverar i sig breda lösningar för att få god uppslutning i samhället och för att garantera långsiktiga och stabila lösningar.

Denna samling av nationen har dock vid upprepade tillfällen avvisats av den borgerliga regeringen, bl.a. med hänvisning till att det inte varit lämpligt nu men möjligen senare. Riksdagens borgerliga majoritet hävdade vid behandlingen av regeringens UNCED-proposition i våras: "Senare, när arbetet fortskridit ytterligare, kan det finnas anledning att överväga tillskapandet av en särskild kommission för det fortsatta uppföljningsarbetet".

Jag vill fråga miljöministern:

Avser regeringen ta initiativ till tillsättandet av en kommission och i så fall när?

15 § Kammaren åtskildes kl. 21.06.

Förhandlingarna leddes
av talmannen från sammanträdets början t.o.m. 3 § anf. 18 (delvis),
av tredje vice talmannen därefter t.o.m. 4 § anf. 48 (delvis),
av förste vice talmannen därefter t.o.m. 5 § anf. 83 (delvis) och
av andre vice talmannen därefter till sammanträdets slut.

Vid protokollet

TOM T:SON THYBLAD

/Barbro Nordström

Innehållsförteckning

Torsdagen den 19 maj

1 § Hänvisning av ärenden till utskott 1
2 § Beslut rörande utskottsbetänkanden som slutdebatterats den 18 maj 1
Konstitutionsutskottets betänkande KU44
Skatteutskottets betänkande SkU32
Skatteutskottets betänkande SkU41
Justitieutskottets betänkande JuU22
Justitieutskottets betänkande JuU24
Justitieutskottets betänkande JuU25
Justitieutskottets betänkande JuU27
Justitieutskottets betänkande JuU28
Försvarsutskottets betänkande FöU11
Kulturutskottets betänkande KrU34
Trafikutskottets betänkande TU31
Jordbruksutskottets betänkande JoU26
Näringsutskottets betänkande NU18
Näringsutskottets betänkande NU21
Näringsutskottets betänkande NU24
Arbetsmarknadsutskottets betänkande AU24
Arbetsmarknadsutskottets betänkande AU25
Bostadsutskottets betänkande BoU23
Bostadsutskottets betänkande BoU24
Bostadsutskottets betänkande BoU25
Meddelande om samlad votering 8
3 § Rättssäkerhet vid beskattningen 8
Skatteutskottets betänkande SkU31
Debatt
Lars Hedfors (s)
Peter Kling (nyd)
Lars Bäckström (v)
Knut Wachtmeister (m)
Statsrådet Bo Lundgren (m)
Beslut fattades efter 4 §
4 § Mänskliga rättigheter, m.m. 36
Utrikesutskottets betänkande UU26
Debatt
Simon Liliedahl (nyd)
Bertil Måbrink (v)
Daniel Tarschys (fp)
Viola Furubjelke (s)
Margareta Viklund (kds)

Inger Koch (m)
Ingbritt Irhammar (c)
Hans Göran Franck (s)
Gustaf von Essen (m)
Ylva Annerstedt (fp)
Berith Eriksson (v)
Lena Boström (s)
Peeter Luksep (m)
Lennart Rohdin (fp)
Ingela Mårtensson (fp)
Meddelande om SoU34 och SfU15 80
Förste vice talmannen
Beslut 80
Skatteutskottets betänkande SkU31
Utrikesutskottets betänkande UU26
Beslut om uppskjuten votering 83
5 § Internationella miljöfrågor 83
Utrikesutskottets betänkande UU22
Debatt
Berndt Ekholm (s)
(forts.)
Ajournering 85
Återupptagna förhandlingar 85
5 § (forts) Internationella miljöfrågor (forts. UU22) 85
Hans Hjortzberg-Nordlund (m)
Birgitta Hambraeus (c)
Margareta Viklund (kds)
Beslut skulle fattas den 20 maj
6 § Lag om strategiska produkter m.m. 90
Utrikesutskottets betänkande UU24
Debatt
Jan Jennehag (v)
Daniel Tarschys (fp)
Beslut skulle fattas den 20 maj
7 § Ytterligare anslag på tilläggsbudget till statsbudgeten för budgetåret 1993/94, m.m. 94
Utrikesutskottets betänkande UU29
Beslut skulle fattas den 20 maj
8 § Utvisning på grund av brott 94
Socialförsäkringsutskottets betänkande SfU17
Debatt
Maud Björnemalm (s)
Rune Backlund (c)
Karl Gustaf Sjödin (nyd)
Beslut skulle fattas den 20 maj

9 § Frågor om offentlig upphandling 96
Finansutskottets betänkande FiU18
Debatt
Arne Kjörnsberg (s)
Beslut skulle fattas den 20 maj
10 § Ytterligare anslag inom Finansdepartementets område 97
Finansutskottets betänkande FiU21
Beslut skulle fattas den 20 maj
11 § Svenskundervisning för invandrare 97
Utbildningsutskottets betänkande UbU10
Debatt
Inger Lundberg (s)
Björn Samuelson (v)
Stefan Kihlberg (nyd)
Ulf Melin (m)
Beslut skulle fattas den 20 maj
Meddelande om arbetsplenum fredagen den 20 maj 108
Andre vice talmannen
12 § Ytterligare medel till Utbildningsdepartementet, tilläggsbudget 109
Utbildningsutskottets betänkande UbU19
Debatt
Ulf Melin (m)
Lena Hjelm-Wallén (s)
Stefan Kihlberg (nyd)
Beslut skulle fattas den 20 maj
13 § Bordläggning 116
14 § Anmälan om frågor
1993/94:525 av Fredrik Reinfeldt (m) om avdragsgill kostnad för förlust på grund av brott 117
1993/94:526 av Lars Moquist (nyd) om FN:s multilaterala upphandling 117
1993/94:527 av Jan Jennehag (v) om omställningsstödet 117
1993/94:528 av Bengt Hurtig (v) om studerandes rabatterade resor 118
1993/94:529 av Bengt Hurtig (v) om virkesleveranserna till inlandssågarna 118
1993/94:530 av Bengt Hurtig (v) om förvaring av kärnbränsleavfall 118
1993/94:531 av Viola Furubjelke (s) om utfärdandet av främlingspass 119
1993/94:532 av John Andersson (-) om jakt på stora rovdjur. 119
1993/94:533 av John Andersson (-) om minskning av renstammar 119
1993/94:534 av Dan Eriksson i Stockholm (nyd) om realräntelån 120
1993/94:535 av Harry Staaf (kds) om delningen av pensionsrättigheter 120

1993/94:536 av Harry Staaf (kds) om den särskilda avgiften för kataloguppgifter 120
1993/94:537 av Margareta Viklund (kds) om stödet till innovatörer och uppfinnare 121
1993/94:538 av Margitta Edgren (fp) om information om utländska studier 121
1993/94:539 av Göte Jonsson (m) om fosterhemsplaceringar. 121
1993/94:540 av Elisabeth Fleetwood (m) om musikterapi. ... 122
1993/94:541 av Per Stenmarck (m) om erosionsproblemen vid kusterna 122
1993/94:542 av Berndt Ekholm (s) om ekonomiska styrmedel i miljöpolitiken 122
1993/94:543 av Berndt Ekholm (s) om uppföljning av Riokonferensen 123

gotab 46847, Stockholm 1994